magazin istoric

ANUL XIX NR. 12 (225) DECEMBRIE 1985

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XIX
Nr. 12 (225)
decembrie 1985

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

① ④ ② ③

SUMAR

ISTORICUL ACT DE DREPTATE NAŢIONALĂ

• În istoricele zile ale Marii Uniri:
Mircea Muşat, Ion Ardeleanu 2

• Poporul român din întreaga Dacie:
Alexandru Lapedatu, Pompiliu Teodor 7

• Istoria României — argument pentru unire:
Petre Ţurlea 10

• Uniţi în lupta pentru dreptate şi libertate naţională:
William Marin 12

• „Splendidă manifestare a românilor":
Dion Moldovan 14

• Sub steagul tricolor:
Dumitru Zaharia 16

Cronici de familii — Negri (II):
Emil Boldan 17

Octombrie 1940. Wehrmachtul pătrunde în România (II):
Eugen Preda 22

Cui foloseşte denaturarea adevărului istoric?:
Viorica Moisuc, Cristian Popişteanu 27

Pe urmele strămoşilor (VI):
Ion Popescu-Puţuri 33

Însemnările lui Grigore Gafencu (VI):
Costin Murgescu, Ştefan Lache 39

Locarno, 5-16 octombrie 1925. Soarta lumii sub umbrarul unui han:
Vercors 44

Nemaipomenita traiectorie terestră a unei rachete interplanetare:
T. Caranfil 49

În Bucureşti, acum 50 ani 54

• Concursul Magazin istoric: Victoria...37 • Cărţi sosite la redacţie...38 • Clio zîmbeşte... 53 • Poşta Magazin istoric... 58 • Sumarul sumarelor... 60

COPERTELE NOASTRE

①④ **Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 — rodul luptei de veacuri a poporului român pentru libertate şi unitate naţională. În imagini: (sus) secvenţă din timpul Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918; (jos) Pămîntul sacru al patriei mame (detaliu din fresca Ateneului Român;** *coperta 1)*

Decembrie 1918. Întreaga Transilvanie îmbracă straie de sărbătoare. Imagini din timpul marilor serbări organizate după Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia în diferite localităţi transilvănene cu participarea a zeci şi zeci de mii de oameni; *coperta 4* **(În istoricele zile ale Marii Uniri, p. 2)**

② **Genial artistic al poporului român, sublinia istoricul Al. Lapedatu în 1919, dă „un caracter cu totul distinct vechii noastre culturi". Printre mărturiile ce atestă o astfel de apreciere se află şi o pictură murală din satul Coasta, com. Păuşeşti-Măglaşi, jud. Vîlcea, din care imaginea alăturată înfăţişează un grup de artişti cu instrumente specifice muzicii româneşti. (Cluj, 1919: poporul român din întreaga Dacie, p. 7)**

③ **Personaj celebru al antichităţii, Alexandru Macedon a stăruit în memoria epocilor următoare nu numai ca mare comandant de oşti, ci şi ca protector al artelor, ştiinţei şi culturii. În imagine, miniatură din secolul XIV, din lucrarea La Vraie Vstoire du bon Roi Alexandre, înfăţişîndu-l în chip de „explorator" al adîncurilor mării (Pe urmele strămoşilor, p. 88)**

„Evocînd Unirea din 1918, evocăm o istorie eroică, de secole a poporului român, în decursul căreia a ars mereu vie flacăra luptei pentru unitate, libertate și neatîrnare, pentru scuturarea jugului exploatării și asupririi, pentru afirmarea deplină și neîngrădită a geniului creator al poporului român, pentru asigurarea progresului și civilizației patriei noastre."

NICOLAE CEAUȘESCU

ÎN ISTORICELE ZILE ALE MARII UNIRI

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU

La marea adunare populară care a avut loc la 1 decembrie 1983, prilejuită de aniversarea a 65 ani de la Unirea Transilvaniei cu România, mii și mii de locuitori ai Capitalei — și, odată cu ei, prin intermediul radioului și televiziunii, întregul popor — ovaționează vibrantul omagiu pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii, îl aduce desăvîrșirii creării statului național unitar român, luptei generațiilor care s-au jertfit pentru realizarea Marii Uniri, ideal multisecular al românilor. Document de o impresionantă ținută științifică, ideologică și politică, expunerea prezentată de secretarul general al partidului înfățișează pe larg procesul istoric al luptei poporului român pentru libertate și unitate națională, demonstrînd că actul de la 1 Decembrie 1918 a reprezentat cerința legică, obiectivă a dezvoltării noastre istorice, fiind opera de conștiință și demnitate a națiunii noastre de a trăi într-un stat unitar, independent și suveran, de a-și făuri în libertate propriul viitor.

A intrat în tradiția poporului nostru, a Partidului Comunist Român, ca marile momente din trecutul patriei să fie sărbătorite cu toată cinstirea. O prețuire ce-și are temeiul în adînca semnificație pe care istoria a avut-o și o are în viața poporului român, în respectul cu care clasa muncitoare, partidul comunist — continuatoare ale celor mai nobile tradiții de muncă și luptă ale poporului — privesc faptele de glorie ale înaintașilor. Este firesc ca Unirea să constituie unui din aceste momente de însemnătate covîrșitoare în istoria patriei, a cărei amintire stăruie nealterată de trecerea vremii în sufletul și conștiința poporului.

Să ne întoarcem — prin intermediul documentelor și mărturiilor din arhive românești și străine — cu gîndul la zilele de acum 67 ani, cînd întreaga țară trăia, cu emoție și speranță, realizarea celei mai ardente dintre aspirații — UNIREA.

Însuşi poporul românesc

7/20 noiembrie 1918. În toate localităţile Transilvaniei, ziarul *Românul* — a cărui apariţie reîncepuse cu cîteva zile în urmă — circulă din mînă în mînă. Textul tipărit cu litere mari pe prima pagină şi pe foi volante are o importanţă deosebită. Iată, în esenţă, cuprinsul lui:

„CONVOCARE

ISTORIA ne cheamă la fapte... În numele dreptăţii eterne şi a principiului liberei dispoziţiuni a naţiunilor, principiu consacrat acum prin evoluţiunea istoriei, naţiunea română din Ungaria şi Transilvania are să-şi spună cuvîntul său hotărîtor asupra sorţii sale şi acest cuvînt va fi respectat de lumea întreagă. El este chiar aşteptat pentru ca la gurile Dunării şi pe drumul unde comunică pulsul vieţii economice între apus şi răsărit să se poată înfăptui ordinea şi neamurilor prejmuitoare să li se procure liniştea necesară pentru munca binecuvîntată spre desăvîrşire umană. În scopul acesta convocăm:

ADUNAREA NAŢIONALĂ a naţiunii române din Ungaria şi Transilvania LA ALBA IULIA, cetatea istorică a neamului nostru, pe ziua de 18 NOIEMBRIE v. 1 DECEMBRIE st.n. A.C. LA ORELE 10 A.M.

La adunare vor lua parte: 1) episcopii români din Ungaria şi Transilvania; 2) toţi protopopii în funcţiune ai celor două confesiuni româneşti; 3) cîte un exmis [delegat] al fiecărui consistoriu şi capitlu; 4) cîte doi exmişi ai societăţilor culturale (Asociaţiunea, Fondul de teatru, Asociaţiunea arădană etc.); 5) cîte doi exmişi din partea fiecărei reuniuni femeieşt ; 6) de la fiecare şcoală medie (gimnaziu, şcoală rurală), apoi de la fiecare institut teologic, pedagogic şi şcoală civilă, cîte un reprezentant al colegiului profesoral; 7) cîte doi delegaţi de la fiecare reuniune învăţătorească; 8) Garda Naţională va fi reprezentată prin cîte un ofiţer şi un soldat din fiecare secţiune judeţeană; 9) Cîte doi delegaţi de la fiecare reuniune de meseraşi; 10) delegaţii Partidului Social-Democrat Român ca reprezentanţi ai muncitorimii organizate; 11) tinerimea universitară prin cîte doi exmişi ai săi şi, în fine, 12) fiecare circumscripţie electorală în care locuiesc români, va trimite cîte 5 reprezentanţi (delegaţi).

Sîntem convinşi că afară de cei care vor reprezenta, în chipul arătat mai sus, toate păturile sociale ale naţiunii noastre la această istorică adunare, unde se va hotărî soarta neamului nostru, poate pentru vecie, se va prezenta însuşi poporul românesc în număr vrednic de cauza mare şi sfîntă. Se vor lua îngrijire ca toţi cei veniţi să fie adăpostiţi şi să fie părtaşi la consacrarea celor ce se vor hotărî".

Este de înţeles vibraţia patriotică pe care această convocare a stîrnit-o în întreaga Transilvanie. Venise, în sfîrşit, vremea ca istoria — Istoria cea Mare a patriei — să fie zămislită „la lumina conştiinţei de sine" a românilor. În chipul cel mai democratic, prin reprezentanţii săi aleşi din toate localităţile şi din toate păturile sociale, poporul urma să dea chip real patriei pe care o visaseră generaţii şi generaţii de înaintaşi. Era un act de dreptate impus de întreaga evoluţie istorică a poporului român, act devenit, în condiţiile anului 1918, imperativul vremii.

Moartea imperiilor: libertatea popoarelor

Încă înainte de primul război mondial, lupta de eliberare naţională a popoarelor subjugate de marile imperii intrase într-o nouă fază. Într-o scrisoare adresată în 1888 socialiştilor români, Fr. Engels, după ce arăta necesitatea căderii ţarismului, a nimicirii „acestui vis rău care apasă peste Europa întreagă", preciza că „puterea nelegiuită reprezentată acum [în Prusia — *n.n.*] prin Bismarck, lipsită de sprijinul său cel mai puternic, va cădea şi ea. Austria se va desface în bucăţi". Criza imperiilor se accentuase în primele decenii ale secolului XX, dispariţia lor fiind un proces obiectiv al dezvoltării istorice. În 1916, deci chiar în timpul primei conflagraţii mondiale — tipică confruntare între marile puteri imperialiste pentru stăpînirea lumii — V.I. Lenin arăta că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoriceşte decît o continuare a destrămării Turciei, fiind şi aceasta o necesitate a procesului istoric de dezvoltare".

Alţi reprezentanţi ai opiniei publice din diverse ţări relevaseră anacronismul Imperiului austro-ungar. Referindu-se la situaţia naţiunilor din acea „temniţă a popoarelor" — cum era denumită monarhia austro-ungară — Fr. Austerlitz, prim-redactorul ziarului vienez *Arbeiter Zeitung* arăta în 1913 că „polonezii, italienii, sîrbii, românii, cu toţii îşi văd marea majoritate a conaţionalilor lor dincolo de graniţele austro-ungare; prin însăşi existenţa Austro-Ungariei, ei se văd jefuiţi de unitatea lor naţională". Pentru ziaristul austriac era limpede faptul că edificiul statal austro-ungar reprezenta o construcţie artificială, lipsită de motivaţii istorice, economice şi social-culturale obiective şi fiind, din această pricină, sortit dispariţiei. De altfel, ca şi celelalte imperii ale vremii.

Personalităţi politice ale vieţii româneşti sesizează, de asemenea, criza profundă a regimurilor absolutiste: „Mai devreme, sau mai tîrziu, se va produce, ceva, un fenomen pe care l-aş putea defini doar ca o prăbuşire a tronurilor" — îi mărturisea Take Ionescu lui Carol I la 21 iulie/3 august 1914.

Descompunerea marilor imperii era un factor favorizant în lupta popoarelor pentru eliberare naţională. În chip firesc, întreaga opinie publică românească lega strîns aspiraţia sa spre unitate naţională de slăbirea şi prăbuşirea Austro-Ungariei. Este un fapt binecunoscut astăzi că deciziile factorilor responsabili ai politicii româneşti în perioada premergătoare şi în timpul primului război mondial au fost *determinate de voinţa unanimă a poporului, decis să împlinească acest mare de-*

ziderat. Într-o declarație din mai 1916, făcută în cursul unor convorbiri cu reprezentanții Antantei, primul ministru român sublinia că: „România nu cere, în fond, decît o *restitutio in integrum*, ea nu are ambiția cuceririlor aiurea. România se ridică doar pentru a elibera pe frații ei care *dintotdeauna* au fost uriți prin cele mai strînse legături". Ideea era clar exprimată și în declarația de război adresată Austro-Ungariei, la 14/27 august 1916, și relevată în articolele și comentariile diferitelor ziare din străinătate. „Iată deci realitatea — scria *Le Figaro*, din 17/30 august 1916 — românii au intrat în război pentru eliberarea fraților lor din Transilvania".

Dreptul la deplină viață națională

Previziunile se confirmă. Subminată de criza profundă internă, puternic lovită de înfrîngerile suferite pe diferite fronturi, monarhia austro-ungară își trăiește ultimele zile. La sfîrșitul lunii octombrie și începutul lui noiembrie 1918, criza atinge punctul culminant: în mai puțin de trei săptămîni, monarhia austro-ungară este spulberată de pe harta continentului. Pe ruinele sale se ridică statele naționale independente iugoslav, cehoslovac, ungar, polon, austriac. În această amplă mișcare a popoarelor pentru autodeterminare națională și înlăturare a dominației străine se încadrează și lupta românilor. Este o luptă cu caracter larg burghezo-democratic, care antrenează clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, celelalte forțe sociale și politice, întregul popor român. Principiile de egalitate și autodeterminare a popoarelor proclamate de tînărul stat sovietic sînt salutate cu căldură de socialiștii transilvăneni. „Voi cereți ca nici o națiune să nu țină în asuprire pe alta — scrie *Adevărul*, organul lor de presă, referindu-se la țelurile revoluționarilor ruși, — nici un neam să nu fie subjugat și fiecare popor singur să aibă dreptul de a se conduce. Nici o țară să nu răpească pămînt străin și nici o țară să nu ceară haraciu — despăg bire de război — de la alta. Scopurile acestea toate ale noastre, care sînt și ale tuturor socialiștilor din lume, sînt atît de măreți și atît de sfinte, încît vor trebui să ducă la izbîndă".

La 5/18 octombrie 1918, reprezentantul Partidului Național Român din Transilvania dă citire în Parlamentul de la Budapesta unei declarații în care se spune: „pe temeiul dreptului firesc că fiecare națiune poate dispune, hotărî singură și liberă de soarta ei — un drept care este acum recunoscut și de către guvernul ungar prin propunerea de armistițiu a monarhiei — națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește să se folosească de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul ca, liberă de orice înrîurire străină, să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere, precum și stabilirea legăturii de coordonare a ei cu celelalte națiuni libere... Națiunea română care trăiește în monarhia austro-ungară așteaptă și cere — după multe suferințe de veacuri — afirmarea și valorizarea drepturilor ei nestrămutate și inalienabile la deplină viață națională".

Două săptămîni mai tîrziu, luni 16/29 octombrie, din inițiativa socialiștilor transilvăneri, la Budapesta are loc o întrevedere între conducerea Secțiunii române a Partidului Social-Democrat din Ungaria și reprezentanți ai Partidului Național Român. „Am cerut atunci — scria fruntașul social-democrat Ion Flueraș — ca în vederea revoluției ce trebuia să izbucnească, să înființăm un consiliu național al românilor care să preia conducerea teritoriilor locuite de români și să înceapă imediat tratative cu guvernul oficial maghiar și cu Consiliul Național Maghiar, înființat de curînd". Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.) este format din cîte șase reprezentanți ai celor două partide și își începe oficial activitatea la 20 octombrie/2 noiembrie, stabilindu-și sediul la Arad. Unele documente de epocă sînt semnate de Marele Sfat al Națiunii Române, cel mai cuprinzător organism politic al românilor, format din reprezentanți ai P.N.R., P.S.D., sindicatelor, organizațiilor culturale, asociațiilor profesionale etc. Sub conducerea C.N.R.C. — „unicul for care reprezintă voința poporului român" — se creează consilii naționale locale și gărzi naționale, care preiau puterea în întreaga Transilvanie.

La 28 octombrie/10 noiembrie, C.N.R.C. se adresează Consiliului Național Maghiar, arătînd că, în numele „dreptului popoarelor la autodeterminare, precum și în interesul națiunii noastre și al minorităților cu care conviețuiește pe același teritoriu, în scopul păstrării ordinii publice, a securității averii și persoanelor trebuie să preluăm, încă de pe acum, întreaga putere de guvernare în teritoriile Ungariei și Transilvaniei locuite de români".

În aceeași zi, *Adevărul*, organul de presă al socialiștilor transilvăneni, publică articolul intitulat *Ce vrem?*, în care se arată că, date fiind condițiile create, „Consiliul Național Român este chemat acum a merge cu un pas mai departe și a declara în mod clar și lămurit că voim ca întreg poporul român din Ungaria, Transilvania și Banat să fie întrebat prin *referendum*, printr-o votare obștească, *în ce cadre de stat voiește să trăiască în viitor*... Aceasta s-o hotărască poporul întreg al acestor provincii prin votul său".

O săptămînă mai tîrziu, la 5/18 noiembrie, în urma eșuării tratativelor dintre C.N.R.C. și o delegație a guvernului ungar, apare manifestul *Către popoarele lumii*, în care Marele Sfat al Națiunii Române își expune punctul său de vedere: „Ar trebui să ne luăm dreptul cu forța, dar oricît de hotărîți sîntem să jertfim viața pentru libertatea națională, în ziua cînd sărbătorim înfrîngerea civilizațiunii asupra barbariei și așteptăm legiferarea interna-

ţională, care va înlocui forţa brutală prin dreptate şi va înlătura pretutindeni urmările stăpînilor neomeneşti, naţiunea română se abţine de la mijloacele barbare la regularea raporturilor dintre popoare... Naţiunea română din Ungaria şi Transilvania nu doreşte să stăpînească asupra altor neamuri. Lipsită cu desăvîrşire de orice clasă istorică stăpînitoare, naţiunea română prin fiinţa sa însăşi este întruparea democraţiei celei mai desăvîrşite. Pe teritoriul său strămoşesc, naţiunea română este gata a asigura fiecărui popor deplină libertate naţională şi organizarea sa în stat liber şi independent o va întocmi pe temeiurile democraţiei, care va asigura tuturor indivizilor aflători pe teritoriul său egalitatea condiţiilor de viaţă, unicul mijloc al desăvîrşirii omeneşti". Naţiunea română, se arată în continuare, „este hotărîtă a-şi înfiinţa pe teritoriul locuit de dînsa statul său liber şi independent. Anunţînd popoarelor lumii această voinţă şi hotărîre a sa, naţiunea română din Ungaria şi Transilvania invocă pe seama sa sprijinul lumii civilizate şi geniul libertăţii omeneşti declarînd sărbătoreşte că, din ceasul acesta, oricum ar decide puterile lumii, este hotărîtă a pieri mai bine, decît a suferi mai departe sclavia şi atîrnarea".

Tradiţia istorică a poporului român impusese bunul obicei ca, înaintea adoptării unor decizii importante, marii conducători ai ţării şi oştirii, fruntaşii luptelor sociale şi naţionale să cheme masele largi ale poporului spre a le consulta. Amintirea Cîmpenilor lui Horea, a Padeşului lui Tudor, a „cîmpiilor libertăţii" de la 1848, a marilor întruniri din 1859 şi 1877 stăruie în mintea celor chemaţi să dea consacrare actului istoric al desăvîrşirii unităţii naţionale şi statale a românilor. Acesta este suportul în baza căruia C.N.R.C. — mergînd ferm pe cale profund democratică — adoptă formula plebiscitară a consultării poporului, convocînd o mare adunare reprezentativă, aleasă prin sufragiul universal. Organizarea consiliilor şi gărzilor naţionale în oraşele şi satele transilvane, alegerea democratică a delegaţilor pentru adunarea naţională şi desfăşurarea propriu-zisă a acestei adunări sînt tot atîtea elemente care subliniază faptul că desăvîrşirea unităţii naţionale şi statale la români a fost realizată printr-o soluţie istorică originală.

În cetatea istorică a neamului

Cum arătam, publicarea, la 7/20 noiembrie, a *Convocării* pentru Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia este întîmpinată cu mare entuziasm în toate aşezările transilvane. Peste tot se desfăşoară o febrilă activitate de pregătire. Împuterniciţi ai C.N.R.C. îndrumă şi supraveghează alegerea delegaţilor. Presa consacră numeroase articole marelui moment. „Această adunare — scrie *Libertatea* din Orăştie la 8/21 noiembrie — este chemată să hotărască asupra sorţii neamului nostru şi să exprime voinţa nestrămutată a naţiunii române, care pretinde sus şi tare *unirea naţională*... Datori sîntem de a ne îngriji ca prin numărul participanţilor să dovedim lumii întregi că poporul român una este şi că toţi împreună pretindem sus şi tare formarea statului naţional român unitar şi puternic".

Cele zece zile în care se desfăşoară pregătirile pentru adunarea de la Alba Iulia sînt cele mai entuziaste, mai înfrigurate, mai emoţionante din istoria de pînă atunci a românilor din acest străvechi pămînt strămoşesc. Întregul popor român aşteaptă cu emoţie ultimul act al desăvîrşirii unităţii naţionale — moment pe care tovarăşul Nicolae Ceauşescu îl califică drept *„cel mai impo tant eveniment din istoria îndelungată a poporului român"*.

Alba Iulia, bătrîna cetate a gloriei româneşti — capitala unirii lui Mihai Viteazul, oraşul sub a cărui pecete, vreme de multe veacuri, s-au scris nepieritoare pagini de istorie — este pregătită să găzduiască memorabilul eveniment. Începînd din 14/27 noiembrie, cu trenuri speciale, cu căruţe, călare sau pe jos, zeci de mii de oameni sosesc necontenit din toate colţurile Ardealului şi Banatului. Peste tot, steagurile tricolore, iar în drum spre Alba Iulia, oamenii cîntă *Deşteaptă-te române! Pe-al nostru steag e scris unire, Hora Unirii.*

Descriind atmosfera ce domneşte în aceste zile, ziarul unguresc *Aradi Közlöny* publică, cu o zi înainte de adunare, o corespondenţă a trimisului său la Alba Iulia: „Trenurile speciale, pline pînă la refuz, ce sosesc din jumătate în jumătate de oră, varsă o lume imensă în Gara Alba Iulia. Sînt delegaţii români — ţărani, preoţi şi intelectuali — ce vin să ia parte la Marea Adunare Naţională a românilor din Ardeal".

Tot în ajun, conducătorii transilvăneni ţin o şedinţă pentru definitivarea rezoluţiei ce urmează a fi supusă spre aprobare Marii Adunări Naţionale.

A doua zi dimineaţa, *duminică, 18 noiembrie/1 decembrie 1918*, oraşul este ticsit de lume. Din cele 80 oraşe şi peste 5 000 sate transilvănene au sosit şi continuă să sosească delegaţi. Grupuri-grupuri de oameni, îmbrăcaţi în costume naţionale, urcă spre cetate, purtînd steaguri tricolore. Zăpada proaspătă, căzută peste noapte, se topeşte sub paşii celor peste 100 000 oameni veniţi să participe la marele moment în care cei 1 228 delegaţi ai tuturor categoriilor sociale şi grupurilor politice — socialişti, membri ai partidului naţional, ai sindicatelor, organizaţiilor

culturale — vor consemna prin votul lor Unirea cea Mare. Drumul spre cetate este străjuit de moții lui Avram Iancu, îmbrăcați în straie de un alb imaculat. Sus, în cetate, marea sală a Cazinei este decorată sărbătorește: fundalul este împodobit cu steagurile națiunilor de curînd eliberate de sub tirania habsburgică, iar în mijloc, ceva mai sus se află un portret cu impunătoarea figură a lui Mihai Viteazul; sub el, portretele celor trei conducători și martiri ai marii răscoale țărănești din 1784-1785: Horea, Cloșca și Crișan. Se poate spune că în această zi, de 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia nu sînt prezenți doar cei 1 228 delegați și mulțimea celor peste 100 000 oameni ce așteaptă fremătătoare pe Cîmpul lui Horea din afara cetății, este prezentă însăși istoria neamului românesc cu toată galeria sa de eroi și luptători, este prezent întreg poporul român.

Este ora 10. Președintele C.N.R.C. deschide adunarea și-l recomandă ca președinte pe venerabilul tribun memorandist Gh. Pop de Băsești, în vîrstă de 80 ani. După alegerea organelor de lucru și verificarea „credențialelor" (împuternicirilor) celor 1 228 delegați, președintele Adunării o declară „constituantă și deschisă". Vasile Goldiș prezintă apoi Rezoluția al cărei prim punct glăsuiește: *„Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918 decretează unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dînșii cu România..."*

Rezoluția enunță apoi principiile fundamentale privind înfăptuirea unirii și proclamă deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate, înfăptuirea *„unui regim democratic pe toate terenurile vieții publice"*, *„reforma agrară radicală"* și *„salută cu iubire și entuziasm libertatea națiunilor subjugate pînă aci în monarhia austro-ungară"*. Se exprimă dorința ca organizarea postbelică a lumii să asigure dreptatea și libertatea pentru toate popoarele și să elimine războiul ca mijloc de reglementare a raporturilor dintre state. Prin punctul 7 al rezoluției, *„Marea Adunare Națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români, care în acest război și-au vărsat sîngele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române"*.

Documentul este aprobat cu urale și aclamații ce pecetluiesc unirea „pentru toate veacurile" a tuturor fiilor națiunii române într-unul și același corp statal. Ia cuvîntul apoi un reprezentant al P.N.R., iar din partea social-democraților Iosif Jumanca, acesta ținînd să exprime „în fața cinstitei adunări și a omenirii întregi" că muncitorii vor *„unirea tuturor românilor. Noi vrem* — spune el — *și sîntem gata a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea și apărarea Unirii... Cînd aderăm la unire, nu o facem numai pentru că în interesul nostru există simțul acesta, ci și din convingerea fermă și conștiința clară că prin postulatele luate în rezoluția prezentată sînt cuprinse toate celelalte garanții pentru democratizarea României"*.

Cînd președintele Adunării întreabă: „«primește Onorata Adunare rezoluțiunea propusă în întregimea ei?», Adunarea erumpe în aprobări unanime: «Primim!»..." Apoi ședința se suspendă pentru a da posibilitate ca hotărîrile adoptate să fie aduse la cunoștința zecilor de mii de oameni care așteaptă pe Cîmpul lui Horea.

Cînd crainicii aduc marea veste, din piepturile mulțimii se ridică cutremurătoare acordurile de-acum descătușatului imn patriotic *Pe-al nostru steag e scris unire!* Oratorii se perindă la tribunele special amenajate, explicînd mulțimii conținutul rezoluției. „A sosit, așadar, — cum scria ziarul socialiștilor transilvăneni, chiar în preziua marelui eveniment — plinirea vremii", înfăptuindu-se „ceea ce înainte cu 300 de ani [adică în timpul lui Mihai Viteazul] a fost zădărnicit prin uneltirile barbare ale unor tirani". Se înfăptuia, cum spunea Nicolae Iorga, „o necesitate istorică ajunsă la recunoaștere", fapt ce a trezit o imensă bucurie. „Poate că niciodată — scria Al. Vlahuță despre acele memorabile evenimente din ziua de 1 Decembrie 1918 — n-a încăput atîta fericire între hotarele țării ce s-a chemat cîndva «Dacia Felix»".

Privite la scara întregii noastre istorii, evenimentele de la 1 Decembrie 1918, ca orice operă înfăptuită prin voința unanimă a poporului, își prelungesc ecourile pînă în zilele noastre, marile idealuri și năzuințe ale maselor populare din perioada Unirii căpătînd deplina împlinire și desăvîrșire în anii socialismului. Anii noștri, anii Epocii Nicolae Ceaușescu, ai unității de neclintit a poporului în jurul partidului, a secretarului său general, anii celor mai luminoase înfăptuiri din întreaga istorie a poporului român, sînt cea mai ilustră împlinire a visului socialiștilor de la 1918 că România unită „trebuie să devină România socialistă de mîine".

Cluj, 1919

POPORUL ROMÂN DIN ÎNTREAGA DACIE

ALEXANDRU LAPEDATU

Prin tripla sa calitate de cercetător, profesor universitar şi organizator al cercetării ştiinţifice, Alexandru Lapedatu (1876-1954), şi-a stabilit un loc de prestigiu în istoriografia română. Format la şcoala exigenţei critice, ilustrată de Dimitrie Onciul, Nicolae Iorga şi Ioan Bogdan, s-a dedicat cu precădere investigării istoriei evului mediu românesc şi, sub anumite aspecte, istoriei moderne.

După înfăptuirea unităţii naţionale în 1918, a devenit profesor de istoria românilor la Universitatea din Cluj, fiind titularul cursului de istorie medievală. Dimpreună cu Ioan Lupaş a cristalizat un ampiu program de studiu, orientat spre cercetarea integrală a spaţiului românesc. Ideea a exprimat-o în două din contribuţiile sale: Nouă împrejurări de dezvoltare a istoriei naţionale **(1919) şi** Istoriografia română ardeleană în legătură cu desfăşurarea vieţii politice a neamului românesc de peste Carpaţi **(1923). Schiţînd un vast program de cercetare istorică în condiţiile nou create de Unire, Alexandru Lapedatu a contribuit decisiv la înfăptuirea cadrului instituţional istoric prin întemeierea** Institutului de istorie naţională **la Cluj şi organizarea învăţămîntului istoric în Universitatea românească.**

Opera istorică a lui Alexandru Lapedatu, bogată în titluri şi erudită, acoperă o vastă problematică, esenţială, prin substanţa ei, pentru înţelegerea istoriei naţionale. Monografiile despre Radu cel Frumos **(1902),** Vlad Vodă Călugărul **(1903), studiile consacrate legăturilor dintre ţările române în evul mediu, constituie adevărate modele ale genului, distingîndu-se prin spirit critic şi conţinutul ideilor încorporate. Activităţii istoricului i se asociază capitolul însemnat al manifestărilor sale politice, aşezate, în anii Unirii, în serviciul naţiunii. Participarea sa la** Comitetul naţional al românilor emigranţi şi refugiaţilor **din Austro-Ungaria şi activitatea în cadrul delegaţiei române la Conferinţa de pace de la Paris, ca specialist al problemelor de istorie a Transilvaniei, l-au înscris în rîndul personalităţilor care au luptat pentru împlinirea idealului naţional.**

La 6 noiembrie 1919, cînd s-a deschis cursul de istorie medie a românilor în cadrul Facultăţii de litere şi filozofie a Universităţii Daciei Superioare din Cluj, Alexandru Lapedatu a prezentat, după tradiţie, lecţia de deschidere. Intitulată Nouă [noi] împrejurări de dezvoltare ale istoriei naţionale, **ea era consacrată prezentării noilor perspective deschise cercetării istorice româneşti prin înfăptuirea unirii Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918.**

Din textul prelegerii publicăm cîteva fragmente, ilustrative pentru concepţia istorică a savantului, pentru modul în care Al. Lapedatu considera, în urmă cu 66 ani, că trebuie abordate problemele fundamentale ale istoriei româneşti, în condiţiile noi ale realizării statului naţional unitar. Multe dintre ideile istoricului surprind prin profunzimea cunoaşterii şi prin viabilitatea lor în timp.

Titlul şi precizările din paranteze drepte ne aparţin.

Pompiliu TEODOR

...Conştiinţa unităţii naţionale şi a solidarităţii politice e caracteristica vieţii româneşti de la începutul secolului prezent, — starea de spirit putem zice generală în care ne găsi războiul ce avea să rezolve grava problemă a naţionalităţilor în Europa, prin distrugerea statelor polietnice, întemeiate prin cucerire şi menţinute prin deplina

Universitatea din Cluj...

lor libertate de guvernare. Conştient de rolul pe care trebuie să-l îndeplinească în acest război, regatul român puse în cumpănă, în vederea realizării actualei ordine politice, însăşi existenţa sa. Prin sacrificii şi suferinţe pe care puţine dintre neamurile beligerante au mai fost în stare să le facă, poporul român din întreaga Dacie a răscumpărat apoi, în decursul acestui îndelung şi extrem de greu război, completa sa libertate politică şi unitate naţională, realizînd astfel idealul pe care l-au coborît în pămînt, după ce l-au purtat o viaţă întreagă în sufletul lor, toţi bunii şi marii fii ai neamului nostru.

În aceste nouă şi fericite împrejurări ale vieţii noastre naţionale şi politice se deschide aşadar, aici, la Cluj, întîiul curs de istorie naţională la românii din Dacia Superioară. Cît de departe sînt ele de acele, de acum trei pătrare de secol! Atunci, însemnătatea istoriei naţionale trebuia exaltată, chiar şi pentru români, în cuvinte ca acele pe care Kogălniceanu le rostea în faţa ascultătorilor săi din Iaşi, la 1843; azi, de mult această însemnătate zace în conştiinţele şi în sufletele tuturor românilor culţi. Atunci, se putea afirma, cum am văzut, că din cauza necunoaşterii trecutului nostru, începuturile ni s-au tăgăduit, pămîntul ni s-a sfîşiat şi drepturile ni s-au încălcat; azi, putem afirma, dimpotrivă, că, graţie cunoştinţei acestui trecut, începuturile nu ni se mai tăgăduiesc, decît din interese de rivalitate politică, pămînturile răpite ni s-au redat şi drepturile încălcate ni s-au recunoscut. Atunci, importanţa rolului pe care românii l-au avut în istoria generală a popoarelor din sud-estul Europei abia era pusă în lumină de istoriografia indigenă; azi, acest rol ne este recunoscut, atît sub raport politico-militar, cît şi sub raport social-cultural, chiar şi de istoriografia străină. Atunci, studiul desfăşurării istorice, unitare, a întreg neamului românesc se impunea ca un postulat al viitoarei noastre unităţi politice; azi, acest studiu se impune ca o necesitate a însăşi acestei unităţi, care, dintr-o problemă a viitorului, s-a prefăcut într-o realitate a prezentului. Atunci, în fine, libertatea cuvîntului şi a scrisului era ţărmurită şi cenzurată; azi, împotriva acestor două mari bunuri ale societăţilor înaintate, nu stă, cel puţin de pe această catedră, decît responsabilitatea conştiinţei noastre ştiinţifice şi morale.

Într-adevăr, cu cît s-a pătruns mai adînc în cunoaşterea trecutului ţărilor române, cu atît s-a văzut mai bine că viaţa lor politică a avut, în istoria Orientului european, o însemnătate cu mult mai mare decît se credea. Şi anume: ca unele ce, singure în acest Orient, şi-au putut păstra, *neîntrerupt*, de la întemeiere pînă azi, cu toate adversităţile prin care au trecut, organizaţiile de stat; ca unele ce, de la sfîrşitul sec. XIV, de la sfărîmarea ţaratelor bulgare şi sîrbeşti, pînă la începutul sec. XVIII, la ridicarea puterii ruseşti sub Petru cel Mare, au fost cele mai importante state creştine în Orientul european, excepţînd, firește, Ungaria şi Polonia, care, ca viaţă politică şi, mai ales, ca orientare culturală, aparţin Europei

centrale; ca unele ce, în fine, avînd această importanţă, au putut fi privite, mult timp, secole întregi de creştinii supuşi efectiv dominaţiunii otomane ca continuatoare ale tradiţiilor culturale şi chiar politice ale fostului Imperiu bizantin.

Pe lîngă aceasta, chestiuni nouă şi interesante se pun mereu în istoriografia română, făcînd ca trecutul nostru politic să rămînă cel mai însemnat tărîm de studii spre care trebuie să se îndrepteze preocupările noastre şi ale cercetătorilor viitori. Astfel bunăoară, ca să nu dau decît un exemplu dintr-atîtea, e afirmarea — pe cale de a trece din domeniul ipotezelor în acel al adevărurilor — că istoria politică a ţărilor române cuprinde, în începuturile sale, baza de drept istoric a noului stat român, chiar şi pentru teritoriile sale de dincoace de munţi. Căci extensiunea geografică şi politică a Ţării Româneşti, se afirmă şi se susţine, nu se oprea, la originile sale, la Carpaţi, ci cuprindea şi regiunile locuite atunci exclusiv de români, cel puţin jumătatea de sud a Transilvaniei. Numai pe măsură ce ungurii au luat efectiv în stăpînire întreagă această provincie, la sfîrşitul sec. XII, Ţara Românească şi-a restrîns, treptat, graniţele între care o găsim în prima jumătate a secolului următor, înainte de năvălirea tătarilor, la teritoriile de dincolo de Carpaţi, transalpine, cum le-au numit înlocuitorii stăpînirii româneşti în Transilvania. Legitimitatea actualei stăpîniri române în aceste părţi capătă prin aceasta şi o bază de drept istoric, pe lîngă aceea de drept etnic şi politic, ceea ce trebuie pus în deplină evidenţă, pentru că în acest caz istoria Transilvaniei, din punct de vedere românesc, nu mai poate fi privită independent, ci în legătură organică, iniţială, cu aceea a ţărilor române.

[1] Vezi, în acest sens, contribuţia istoricului P.P. Panaitescu la studierea legăturilor lui Mircea cel Bătrîn cu Transilvania în nr. 3/1984 al revistei noastre — n.r.

Ca şi cu istoria politică, la fel stau lucrurile cu istoria culturală, de asemenea bine şi amănunţit cunoscută. Căci şi în acest domeniu, cu cît s-a pătruns mai adînc în cunoaşterea lui, cu atît s-a văzut că, în ce priveşte îndeosebi manifestările literare şi artistice, diferitele influenţe culturale străine ce s-au succedat la poporul nostru — slavo-bizantine la început, ungaro-polone mai apoi, neogreceşti şi modern-apusene la urmă — s-au transformat, sub înrîurirea spiritului şi sufletului românesc, aşa fel că au produs forme noi, de o originalitate care dă un caracter cu totul distinct vechii noastre culturi, pe care chiar străinii înţelegători l-au recunoscut şi l-au apreciat ca atare. De însemnătatea acestei culturi, specific româneşti, ca aport la istoria culturii în genere, şi de valoarea ei, ca patrimoniu naţional, sînt pătrunşi toţi cunoscătorii.

... şi cîteva dintre organizatorii şi primii ei profesori, în 1919: în primul rînd (de la stînga la dreapta): dr. Gh. Marinescu, dr. V. Babeş, I. Teodorescu, S. Puşcariu, G. Longinescu, G. Ţiţeica, dr. Manicatide, V. Pârvan; în rîndul al doilea: O. Ghibu, I. Lupaş, I. Haţieganu, L. Mrazec, S. Haţieganu, D. Gusti, G. Bogdan-Duică, N. Drăganu, Al. Borza

ISTORIA ROMÂNIEI — ARGUMENT PENTRU UNIRE

PETRE TURLEA

La afirmarea cauzei statului național unitar a contribuit, alături de alte personalități, și istoricul Nicolae Iorga. Relațiile sale binecunoscute cu lumea științifică internațională, puse, în acei ani de răscruce pentru destinul istoric al poporului român, în slujba idealurilor naționale, se regăsesc și în corespondența purtată cu alți istorici, diplomați, publiciști, străini sau români. Unele din scrisorile[1], din care am selectat o serie de fragmente, apar acum pentru prima oară în *Magazin istoric*.

Printre partenerii intensului dialog epistolar purtat în anii 1914-1918 de Nicolae Iorga, se număra și R.W. Seton-Watson, un fervent susținător al drepturilor popoarelor din centrul și sud-estul Europei[2]. La 27 octombrie 1916, istoricul și publicistul britanic îl anunța pe N. Iorga despre apariția revistei *The New Europe*, solicitîndu-i, totodată, colaborarea pentru a prezenta realitățile românești:

„Am publicat acum primele două numere ale unei noi reviste de politică externă, cu titlul *The New Europe*. Principalele subiecte vor fi victoria finală și unitatea de vederi a aliaților. Dorim ca în paginile ei să-și găsească loc orice publicist aliat, al cărui ideal este reconstrucția Europei pe baza principiului naționalităților, ca garanție a unei păci durabile, luînd, totodată, în considerare condițiile economice și geografice. Am

Nicolae Iorga

fi foarte fericiți dacă ați binevoi să deveniți unul dintre colaboratorii noștri. Căci ținem mult ca România să fie bine reprezentată în revista noastră. Dacă veți avea, din cînd în cînd, ceva de spus publicului nostru, fie sub formă de articol, fie de mici note, sper că-mi veți scrie.

La Universitatea din Londra, unde predau acum, am creat anul trecut un fel de institut de slavistică ce va începe să funcționeze, sperăm, imediat după război[3] (pentru moment este de la sine înțeles că nu avem aproape deloc studenți). Am dori să facem același lucru și pentru studii românești și grecești moderne, care, din nefericire, au fost aproape complet ignorate aici. Dar nu e acum momentul potrivit să discutăm asemenea lucruri; azi vorbesc tunurile. Totuși, sperăm ca nu peste multă vreme să vă convingem, pe d-voastră, ca și pe alți reprezentanți ai României, să ne ajutați în inaugurarea acestor studii".

Răspunsul lui Nicolae Iorga, păstrat într-o copie făcută de soția sa, Ecaterina, a fost expediat la 19 decembrie 1916, cinci zile după ce, în Parlamentul român, istoricul rostise cuvintele lui Petru Rareș „vom fi iarăși ce am fost și mai mult decît atîta". Deși la 23 noiembrie/6 decembrie 1916 armatele inamice au ocupat Bucureștiul, Nicolae Iorga nu-și pierduse încrederea în victoria finală, încredere ce răzbate și din rîndurile adresate istoricului englez:

„În aceste momente de atroce durere pentru noi, cînd eforturile noastre nu reușesc să împiedice iureșul german, furios și lacom de pradă și de răzbunare, cînd Capitala noastră este pierdută și cîmpia valahă copleșită de hoardele care jefuiesc totul, luînd femeilor ultimele rezerve de hrană pentru copii, mi-a fost reconfortant să primesc revista dv., care reamintește dreptul la viață al popoarelor și dreptatea care trebuie să domnească între membrii acestei familii umane, azi divizată de o ură atît de profundă.

Vă mulțumesc călduros pentru frumoasele pagini consacrate fraților noștri din Transilvania.

Țăranul și-a făcut datoria, și chiar mai mult decît datoria, dacă ținem seamă de condițiile în care a trăit pînă în prezent. Nu uitați să semnalați superbul sacrificiu pe care l-a făcut

---

[1] Scrisorile — rămase în parte inedite — scrise în limbile română, franceză, italiană, engleză, se află la Biblioteca Academiei R.S.R., Secția manuscrise, Corespondența N. Iorga.

[2] *Magazin istoric*, nr. 7/1983.

[3] Din 1920, institutul s-a numit „School of Slavonic and East European Studies", fiind încadrat la University of London. Vezi *Magazin istoric*, nr. 7/1983.

pentru o patrie pe care o ghiceşte instinctiv, fără să i-o fi semnalat nimeni prin vorbe sau scris.

El ne-a salvat onoarea şi el ne va fi făurit viitorul.

Dumneavoastră, care ne cunoaşteţi cel mai bine în ţările de limbă engleză, nu ne uitaţi! Spuneţi sus şi tare că nu am fost înfrînţi: că doar mijloacele ne-au lipsit, că românul a fost acelaşi ca în trecut, că nu regretăm nimic din ce-am dat şi că sperăm în ceea ce ni se cuvine.

Alăturat vă trimit un articol pentru frumoasa dv. revistă".

Corespondenţa a continuat, la sfîrşitul războiului istoricul englez exprimîndu-şi bucuria pentru că idealul, în numele căruia luptase poporul român, fusese atins. Trimitea din Lon-

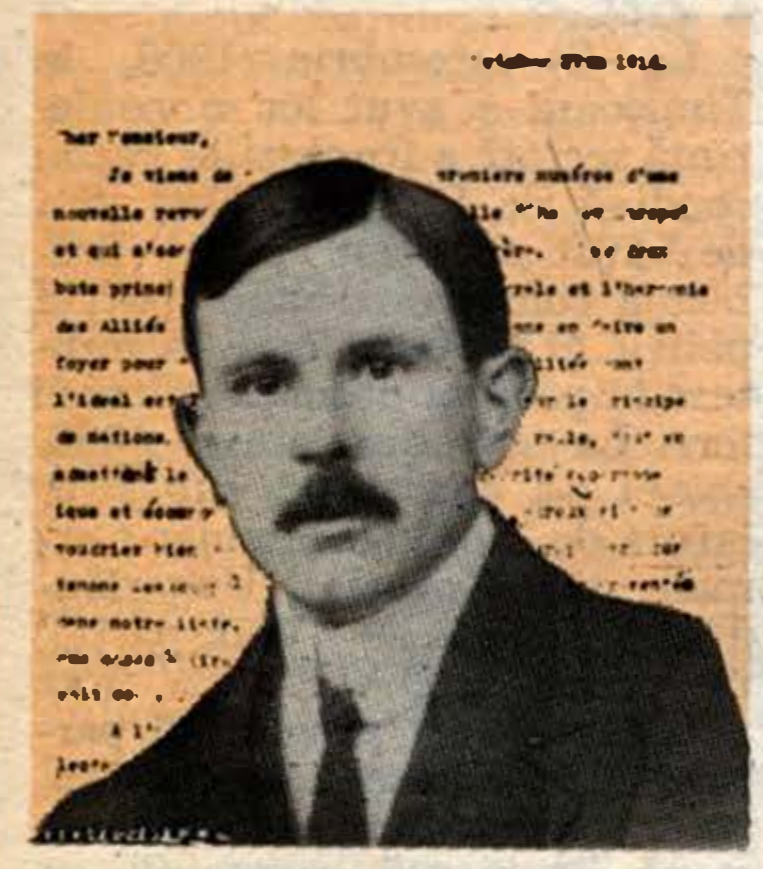

...în corespondenţă cu R.W. Seton-Watson...

dra, lui N. Iorga, „cele mai bune urări... pentru viitorul României unite şi eliberate, după atîtea suferinţe".

O emoţionantă scrisoare a primit Nicolae Iorga, la 21 februarie 1917, de la istoricul american Herbert Adam Gibbons, aflat la Paris în timpul primului război mondial. Referindu-se la discursul rostit de Iorga în Parlament, despre care am amintit mai sus, autorul scrisorii îşi exprima simţămintele de prietenie faţă de ţara noastră şi, în acelaşi timp, aprecierea pentru consecvenţa cu care savantul român susţinea interesele patriei:

„Am citit, de curînd, cu deosebit interes, remarcabilul dv. discurs ţinut la 14 decembrie în Camera deputaţilor din

...baronul Fasciotti...

România, discurs despre care o scurtă ştire în ziar spune că a fost distribuit trupelor[1] şi trimis prin poştă în oraşele din părţile neinvadate ale României.

Aş vrea să vă spun că în Franţa cuvintele dv. au fost citite de multă lume şi că au prins bine. Aproape toţi ne dăm seama cît a suferit România şi că aceste nenorociri nu se datorează nicidecum lipsei de curaj sau de pricepere a armatei române.

Cuvintele dv., care emană o nestrămurită speranţă, v-au cîştigat o imensă simpatie şi înţelegere în Franţa, atît de departe de dumneavoastră.

Vă scriu aceste lucruri cu mare plăcere, amintindu-mi de anii îndelungaţi cînd v-am urmărit cercetările de istorie a secolului XIV şi eminenta dv. operă despre Imperiul otoman, ceea ce m-a ajutat mai mult decît pot spune în lucrarea mea personală cu acelaşi subiect".

Prin cuvîntul rostit sau scris — conferinţe, discursuri parlamentare, articole în presă, lucrări ştiinţifice — marele cărturar ducea o adevărată campanie de răspîndire, în cercurile largi ale opiniei publice internaţionale, a ideilor ce stăteau la baza aspiraţiilor maselor populare. Scrisorile primite de la diplomaţii străini acreditaţi în România dovedesc că eforturile lui Nicolae Iorga nu rămîneau fără ecou. În 1917, ministrul Italiei în România, baronul Fasciotti, după ce îi citise una din lucrări îi exprima istoricului gîndurile sale: „Permiteţi-mi ca acum, înainte de a mă apuca să citesc cealaltă lucrare asupra *Drepturilor naţionale şi politice ale românilor...*, să vă urez ca, mai devreme sau mai tîrziu, să dedicaţi multilaterala dv. activitate spre a populariza, între străinii care sînt prietenii României, viaţa românească de-a lungul secolelor, îndeplinind astfel, pentru frumoasa dv. patrie, o operă asemănătoare celei pe care Molmenti[2] al nostru a închinat-o Veneţiei.

...contele de Saint-Aulaire

Ar fi o sarcină demnă de dv. să fixaţi în scris, pînă ce urmele nu s-au şters şi amintirile sînt încă vii, o oglindă fidelă a acelor principate dunărene ale trecutului, care prin statul român au pregătit înfăptuirea României mari de mîine".

În această ultimă frază, baronul Fasciotti se referea la unirea Moldovei cu Ţara Românească, actul istoric de la 1859 ce avea să se desăvîrşească în 1918, prin alăturarea Transilvaniei la patria mamă.

La 7 aprilie 1917, un secretar al Legaţiei Statelor Unite la Iaşi îi scria lui Nicolae Iorga: „Am citit cu mare plăcere

(Continuare în p. 21)

[1] În aceeaşi şedinţă a Parlamentului, luînd cuvîntul după N. Iorga, şeful guvernului, I.I.C. Brătianu, a făcut următoarea propunere: „D-lor deputaţi, sînt convins că sînt expresia voinţei d-voastre, sînt convins totodată că sînt expresia unui adevărat interes naţional, cerîndu-vă ca cuvintele pe care le-a pronunţat d. Iorga să fie publicate în toate comunele urbane şi rurale şi răspîndite la toţi ostaşii, care vor găsi acolo, în forma cea mai elocinte, ceea ce trebuie să fie însufleţirea noastră a tuturor în aceste momente". Cei prezenţi au aprobat propunerea prin aplauze, *(Dezbaterile Adunării Deputaţilor*, nr. 6, din 11 februarie 1917, p. 39).

[2] Pompeo Molmenti, istoric italian. A scris, printre altele, lucrarea, în trei volume, intitulată *La Storia di Venezia nella vita privata*. Vezi şi *Magazin istoric*, nr. 4/1977.

DRAPELUL
ORGAN NATIONAL-POLITIC
Lugoj, Joi, 20 Aprilie (12 Mai) 1910.

UNIŢI ÎN LUPTA PENTRU DREPTATE ŞI LIBERTATE NAŢIONALĂ

Prof. univ. dr. WILLIAM MARIN

În lupta împotriva oprimării naţionale şi sociale din Imperiul austro-ungar, s-au găsit alături români, şvabi, sîrbi, sloveni, celelalte popoare asuprite din monarhia dualistă.

La sfîrşitul sec. XIX ţărănimea şi intelectualitatea şvăbească din Banat au început să opună o rezistenţă crescîndă tendinţelor oficiale de maghiarizare. Treptat această rezistenţă s-a transformat într-o mişcare politică. Ziarul *Deutsches Tageblatt für Ungarn*, care apărea la Timişoara, a devenit din 1901 organul de presă al mişcării politice şvăbeşti. În septembrie 1901, această mişcare s-a prezentat la alegeri cu candidaţi proprii. Discursurile candidatului şvab Edmund Steinacker, ţinute la întrunirile electorale de la Comloşul Mare, Grabaţi, Teremia Mare şi în alte comune au avut un puternic răsunet printre ţărani, după cum remarca publicaţia amintită în numerele din 28 septembrie şi 1 octombrie 1901. Datorită presiunilor exercitate de autorităţile austro-ungare, Steinacker n-a fost ales, „victoria" revenind candidatului guvernamental. În schimb, un alt candidat şvab, dr. Adolf Lend, care în timpul campaniei sale electorale se declarase şi el pentru apărarea fermă a intereselor tuturor naţionalităţilor, a fost ales cu 1 158 voturi. Acest succes al candidatului şvab a fost posibil şi prin faptul că pentru el votaseră 600 ţărani români din comunele Ficătari, Lucareţi şi Topolovăţ.

În timpul campaniei electorale din 1901, *Deutsches Tageblatt für Ungarn* a combătut cu vigoare acţiunile prelatului catolic Franz Blaskovits, care sprijinea politica guvernamentală de maghiarizare a şvabilor. Autorităţile maghiare au luat măsuri represive împotriva ziarului. La 27 mai 1902, redactorul publicaţiei, Alwin Cramer, a fost condamnat de tribunalul din Timişoara, iar la 11 septembrie 1902 a fost expulzat din oraş. Datorită prigoanei, ziarul a fost nevoit să-şi înceteze apariţia la finele anului 1903.

La începutul lui 1904, la Timişoara a apărut o nouă publicaţie a şvabilor, săptămînalul *Deutschungarischer Volksfreund*. În fruntea noii publicaţii era scriitorul şi gazetarul Viktor Orendi-Hommenau, adept hotărît al cooperării politice a şvabilor cu Partidul Naţional Român (P.N.R.)[1] colaborare pentru care milita în paginile săptămînalului pe care-l edita.

În campania electorală din 1906, şvabii au sprijinit, astfel, candidaţii români în circumscripţiile din Bocşa-Montană, Moraviţa şi Radna, iar românii au susţinut candidatura lui Viktor Orendi-Hommenau în circumscripţia Lovrin. Ca urmare a cooperării politice a tuturor naţionalităţilor asuprite din Ungaria, în scrutinul din 28 aprilie 1906, au putut fi aleşi în Parlamentul de la Budapesta 14 deputaţi români, 13 saşi, 8 slovaci şi 4 sîrbi.

La 7 octombrie 1906, la Timişoara a avut loc o conferinţă secretă a fruntaşilor şvabi, condusă de E. Steinacker. S-a dezbătut cu acest prilej problema constituirii unui partid politic al şvabilor, care să militeze împotriva deznaţionalizării lor. La 30 decembrie 1906, acesta s-a constituit, sub titulatura de Partidul Popular German din Ungaria (Ungarländische Deutsche Volkspartei, pe scurt U.D.V.P.). A fost adoptat atunci programul partidului, luîndu-se hotărîrea ca, peste cîteva luni, întemeierea sa să fie făcută cunoscută cu ocazia unor întruniri publice.

La 10 martie 1907, s-au convocat adunări publice la Biled, în Banat, şi la Bălcaciu, în Transilvania. Tuturor ziarelor mai importante din Ungaria li s-au trimis exemplare ale programului U.D.V.P. Deşi autorităţile ungare au interzis adunările, delegaţii s-au întrunit în grupuri mai mici, au dezbătut programul şi au ales conducerea partidului. Preşedinte a fost desemnat dr. Ludwig Kremling, iar locţiitor ţăranul bănăţean Johann Röser. Ziarul român *Drapelu*, din Lugoj, din 19 martie 1907, saluta înfiinţarea noului partid: „Programul acestui nou partid naţional e aproape identic cu programele celorlalte partide naţionale: român, slovac, sîrb. E caracteristic că înfiinţarea acestui nou pa id naţional nu e pe

[1] *Magazin istoric*, nr. 6/1978.

placul șovinișt ilor. *Noi salutăm cu bucurie deșteptarea poporului german... și sperăm că noul partid nu se va opri la calea jumătate ci va da înainte pentru salvarea națională a poporelor...* [subl. ns.]". La rîndul său, deputatul român Alexandru Vaida l-a interpelat, în Parlamentul de la Budapesta, pe ministrul de interne maghiar, contele Andrassy Gyula, cu privire la interzicerea adunărilor șvăbești din 10 martie, prezentînd, totodată, un protest elaborat de U.D.V.P.

Acțiuni comune ale Partidului Național Român și ale U.D.V.P. au avut loc în toamna anului 1908 împotriva proiectului noii legi electorale elaborate de contele Andrassy Gyula. La o întrunire care s-a desfășurat la Cărpiniș (în Banat) au luat cuvîntul din partea Partidului Național Român — Coriolan Brediceanu; din partea U.D.V.P. — Ludwig Kremling și Viktor Orendi-Hommenau; iar din partea Partidului Social-Democrat din Ungaria — Eduard Baron și Josef Christ. Tot în cursul anului 1908, a văzut lumina tiparului romanul *Amurgul idolilor*, în care autorul, scriitorul bănățean șvab Adam Müller-Guttenbrunn, demonstra compatrioților săi, prin mijloace literare, necesitatea luptei comune a românilor și șvabilor împotriva politicii guvernamentale de maghiarizare. În preajma alegerilor parlamentare din anul 1910, au avut loc mai multe consfătuiri între reprezentanții Partidului Național Român și ai U.D.V.P. La sfîrșitul lui februarie 1910, s-au întîlnit Iuliu Maniu și Edmund Steinacker, stabilindu-se aspectele concrete ale cooperării politice dintre români și șvabi.

Conferința națională a Partidului Național Român de la Sibiu (23 martie-5 aprilie 1910) a hotărît, pe baza votului celor 260 delegați, strînsa solidaritate cu toate organizațiile politice ale naționalităților asuprite din Ungaria, care luptau pentru democratizarea vieții politice. Într-un apel adresat alegătorilor din circumscripția electorală Moravița și publicat în *Drapelul* din 30 aprilie 1910, candidatul Partidului Național Român, dr. Caius Brediceanu, scria: „Noi vrem frăție între popoarele acestei țări, frăție pe care o cer mintea și inima curată și dreaptă, frăție care este postulatul oricărui partid care își are rădăcinile în sînul poporului. Frăția aceasta însă aduce cu sine și egala îndreptățire a fiecărui popor". Sub titlul *Acord între germani și români*, același număr al ziarului arată că, pe baza înțelegerii convenite, în circumscripțiile electorale Becicherecul Mic și Lovrin, Partidul Național Român renunțase să pună candidați proprii, sprijinind acolo pe candidații U.D.V.P.; la rîndul său, aceasta din urmă nu-și desemnase candidatul în circumscripția Moravița, sprijinindu-l pe cel al Partidului Național Român.

La 10 aprilie 1910, cele două formațiuni politice, cărora li s-a alăturat și Partidul Național Sîrbesc, au convocat o adunare publică comună la Becicherecul Mic. În alte întruniri care s-au ținut la 16 aprilie 1910, la Igriș, Pesac și Saravale, românii au sprijinit, potrivit înțelegerii convenite, candidatura omului politic șvab dr. Ludwig Kremling. La adunarea care a avut loc la 24 aprilie 1910 la Beregsău, reprezentanții P.N.R. au cerut țăranilor participanți să sprijine candidatura lui Johann Röser, vicepreședintele U.D.V.P.; tot în favoarea acestuia au vorbit și reprezentanții românilor la întrunirea ținută la Sînicolaul Român.

Referindu-se la desfășurarea campaniei electorale, dr. Caius Brediceanu relata, la 14 iunie 1910, tot în *Drapelul:* „Am solicitat ajutorul fraților nemți și sîrbi... Reinhold Heegn, Georgevici, dr. Singer, frații Scherter și Heuser, redactorul Franz Wettel și frații Adler mi-au dat tot sprijinul posibil".

Despre această rodnică cooperare politică a diferitelor naționalități, dr. Valeriu Branițte, cunoscut fruntaș al Partidului Național Român, relata la 18 iunie 1910, în *Drapelul:* „Nemții din Chiroi, crașovenii, apoi maghiarii din Fizeș și Izgar m-au primit cu brațele deschise. Nemții din Chiroi, firi liniștite și cumpătate, așa s-au aprins după adunarea ce am ținut-o la ei în sat, încît — ce nu s-a mai pomenit la ei — m-au petrecut în trăsuri pînă la Fizeș. A fost emoționant cu cîtă căldură au aclamat ungurii din Fizeș, cînd le-am desfășurat în limba maghiară programul Partidului Național Român. (Au și votat cu mine!)".

Datorită însă presiunilor brutale exercitate de jandarmii maghiari și a corupției practicate de candidații guvernamentali, care acordau sume importante pentru fiecare vot exprimat în favoarea lor, nici un candidat U.D.V.P. nu a putut fi ales. În comunele românești, autoritățile amenințau cu amenzi de la 50 pînă la 100 coroane pe acei care nu vor vota în favoarea candidaților guvernamentali. Țăranii români care au vrut totuși să voteze pentru candidații șvabi au fost împiedicați de jandarmi. O înfrîngere similară au suferit și candidații Partidului Național Român. Liga culturală a publicat un amplu material documentar asupra ilegalităților comise de către autoritățile dualiste în timpul alegerilor din 1910.

În anii 1911-1914 au continuat să se întărească atît Partidul Național Român cît și U.D.V.P. Dintr-un document din 1912 rezultă că U.D.V.P. avea, în acel moment, 60 organizații locale, cu aproximativ 10 000 membri. Deputatul sas Rudolf Brandsch, care reprezenta în Parlamentul maghiar și pe șvabi, a dat un sprijin important U.D.V.P.-ului, colaborînd strîns și cu deputații români. Împreună cu Viktor Orendi-Hommenau, Brandsch a avut un rol politic important în anul 1919, cînd atît sașii transilvăneni[1] cît și șvabii bănățeni au sprijinit hotărîrea istorică a Marii Adunări Naționale a românilor de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918, care a consfințit unirea definitivă a Transilvaniei și a Banatului cu România.

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 12/1977.

The Cleveland Plain Dealer:

„SPLENDIDĂ MANIFESTARE A ROMÂNILOR"

DION MOLDOVAN

Printre numeroasele publicaţii editate de românii din Statele Unite ale Americii, care, în anii 1914-1918, au desfăşurat o stăruitoare activitate în sprijinul realizării unităţii naţionale a tuturor românilor, s-a aflat şi ziarul Românul, **condus de juristul Dion Moldovan. În multe articole, reportaje şi informaţii, publicaţia îndemna populaţia românească din Transilvania la rezistenţă activă faţă de politica de deznaţionalizare promovată de regimul dualist. Număr de număr, ziarul adresa, de asemenea, apeluri vibrante la unirea tuturor popoarelor subjugate de monarhia austro-ungară, pentru ca prin lupta comună să grăbească destrămarea acesteia.**

După intrarea S.U.A. în război, entuziasmul populaţiei româneşti aflată în emigraţie (aproape 180 000 oameni, în majoritate covîrşitoare români transilvăneni plecaţi pentru a scăpa de opresiunea naţională şi socială la care erau supuşi în patria lor de origine) a crescut considerabil. În cîteva zile, 5 000 români americani s-au înrolat în armata americană şi au plecat în Franţa să lupte pentru cauza naţiunii române. Pînă la sfîrşitul anului 1917, alţi 17 000 români americani s-au prezentat voluntari pentru front. Prin intermediul ziarelor Românul, America, România, Tribuna, Transilvania **au fost trimise pe frontul românesc haine şi alimente în valoare de 100 000 dolari.**

În cele ce urmează, prezentăm cîteva pagini dintr-un carnet de însemnări (aflat în prezent în fondurile Muzeului Militar Central) ce a aparţinut avocatului Dion Moldovan — director al ziarului Românul, **pagini care relevă activitatea desfăşurată de românii din America în sprijinul unirii. Pentru uşurarea lecturii nu am marcat întreruperile în text. Titlul aparţine redacţiei.**

Valeriu AVRAM

În iulie 1914 se dezlănţuise furtuna mondială şi noi, românii, am socotit că a sosit ceasul „acum ori niciodată", în urma căruia ne vom întoarce la vetrele noastre în România mare. Tirajul ziarului *[Românul]* a crescut mult, apărînd de trei ori pe săptămînă.

Întîia adunare locală [a fost] cea din Louisville-Kentucky, în care românii au declarat sus şi tare că nu vor urma chemarea sub steag de către consulatele austro-ungare, ci din contră se vor înrola sub tricolorul român.

Mă adresasem guvernului [Statelor Unite] pentru a începe organizarea unei legiuni a românilor, gata să stea la dispoziţia României (Adresa din 20 iunie 1915, nr. 763.72. 11/2241). Mi s-a pus în vedere

În imagine: manifestaţie în sprijinul unirii Transilvaniei cu România.

declarațiunea de neutralitate a S.U.A. și astfel am fost silit să rămîn numai la propagandă. De data aceasta am avut un rezultat, că la Washington s-a înregistrat oficios că românii sînt gata în orice moment să pregătească prohodul monarhiei austro-ungare, de care nu-i lega nici un sentiment.

La 29 august 1916, edițiile de dimineață a[le] ziarelor din Cleveland ne anunță că telegramele mai recente vesteau intrarea în război de partea Aliaților a scumpei noastre Românii. A intrat armata română pentru mîntuirea noastră în hora morții, pentru idealul visat — România mare.

Am înființat „Asociațiunea națională română americană pentru ajutor de război". Ne-am îngrijit ca activitatea noastră să aibă răsunet și în opinia publică americană, că românii cunosc un singur ideal: desființarea monarhiei austro-ungare și mai ales alipirea [Transilvaniei] la România. Am pus la dispoziția „Crucii roșii americane" suma strînsă în grabă de 28 000 de dolari pentru medicamentele necesare armatei române.

În ziua de 30 martie 1917, a apărut în coloanele ziarului *Românul* un articol intitulat *Manifest către frații români*, în care am chemat pe toți bărbații să stea gata pentru a lua parte la cinstea de a intra sub steagul american și pentru a face ori e jertfă ce s-ar cere. Manifestul a fost publicat și tradus de toate ziarele englezești [de limbă engleză] cu elogii la adresa românilor și a presei românești. În iulie 1917 a sosit în America o misiune diplomatică sub conducerea dr. Vasile Lucaciu, idolul nostru național. Delegația română urma să fie primită la Washington cu toate onorurile cuvenite; steagul României era deja arborat pe Capitoliul din Washington.

Am aranjat o mare adunare în Gray's Armery din Cleveland, la care am invitat pe toți aceia care știau cine este Vasile Lucaciu și idealul servit de el. Orașul nu mai era destul de mare pentru a cuprinde pe străzile de acolo lumea românească. Cu mic, cu mare, femei și copii, bătrîni în costume naționale, cu muzici și fanfare, veneau, se revărsau valuri de oameni. Ne așteptam la vreo 3 000 de oameni, cînd colo erau cel puțin 12 000 de participanți, nenumărate drapele tricolore și multe flori. Convoiul era pe o lungime de 2 km.

Reprezentanții presei americane priveau ca treziți din somn. Cu o zi înainte, ziarul *The Cleveland Plain Dealer*, probat prieten al cauzei românești, ne-a dat întîia pagină cu fotografii, vestind în lumea mare „splendida manifestare a românilor".

Comitetul aranjator s-a așezat pe scenă în așteptarea oaspeților oficiali americani; la un semn scurt, un soldat român din armata americană a prezentat steagul american, și un muncitor român steagul românesc pe mijlocul scenei. Au sosit domnii Myron T. Herrick — deputat și Harry L. Davis — primarul orașului Cleveland.

După prezentările de rigoare și salutarea misiunii, după ce muzica a cîntat imnul american și imnul regal român, am expus în românește publicului însemnătatea adunării și în englezește oaspeților distinși care ne-au onorat cu prezența le-am expus despre dreptatea cauzei noastre naționale. A luat cuvîntul domnul M.T. Herrick care s-a arătat în deplină înțelegere a durerilor mistuitoare de veacuri ale românilor. A jurat în fața publicului că, dacă cauza românească, în ciuda dreptății, are nevoie de susținător, el este unul care își face cinste de a fi dintre ei și îi va ajuta la dezrobirea ținuturilor uprite.

1917: grup de voluntari români înrolați în armata Statelor Unite

A luat [apoi] cuvîntul domnul Harry L. Davis, primarul orașului care ne cunoștea și care era prieten sincer al cauzei noastre. La sfîrșit, a strîns mîna d-rului Lucaciu. Vădit mișcat, Vasile Lucaciu, fiind întruchiparea ideii unității naționale, al cărei exponent a fost întreaga viață, a spus ceea ce avea de spus, precum numai el, temutul orator încă chiar și în parlamentul maghiar, le știa a spune. Curgeau mărgelele de cuvinte precum numai [din] gura de aur a lui Vasile Lucaciu ne era dat să auzim.

S-a trimis telegramă președintelui [S.U.A.] Wilson și Parlamentului [Congresului] semnate de către Vasile Lucaciu și de dr. Dion Moldovan, secretar al biroului executiv al adunării demonstrative.

SUB STEAGUL TRICOLOR

În urma investigațiilor întreprinse în colecțiile Arhivelor centrale ale statului din Roma, Arhivei istorice și diplomatice a Ministerului de externe al Italiei, Arhivei Statului Major al armatei italiene, am depistat noi mărturii documentare, *inedite*[1], privind activitatea voluntarilor români în Italia în anii primului război. Ele oglindesc, de asemenea, modul în care erau privite și sprijinite de autoritățile italiene acțiunile românilor.

Astfel, la 9 martie 1918, ministrul de externe G.S. Sonnino îi scria primului-ministru V.E. Orlando, o scrisoare care a fost trimisă și Comandamentului suprem al armatei: *„Comitetul transilvănean ne-a propus organizarea trupelor românești destinate să participe la luptele de pe frontul italian. Aces a trebuie să fie recrutate din rîndurile prizonierilor de război austro-ungari aparținînd acestei națiuni și care se află în Italia. Noi credem că este în interesul puterilor aliate să dăm curs acestei cereri... Soarta face ca, chiar și după încheierea păcii de către Romînia, drapelul ei să fie purtat printre armatele Antantei... Italia este dispusă să încurajeze sub toate aspectele acțiunile prizonierilor austro-ungari de naționalitate română..."*

În mai 1918, primul ministru Orlando îi scria lui S. Mîndrescu, mărturisindu-și înțelegerea și sprijinul pentru lupta românilor: *„Nobilele aspirații spre independență națională ale poporului român au trezit cel mai profund ecou în sufletul meu de italian, deoarece și neamul meu a cunoscut dureri similare. Sentimentul de simpatie este cu atît mai puternic, cu cît fraternitatea noastră este mai apropiată. În ceea ce mă privește, voi fi fericit să vă pot ajuta"*. La 23 iunie, într-o altă scrisoare adresată unui om politic italian, Orlando mărturisea: *„organizarea trupelor recrutate din prizonierii români constituie una dintre preocupările mele"*.

La rîndul său, profesorul Ștefan Novo îl informa pe Sonnino despre constituirea unui detașament de voluntari români: *„Între 21-28 iunie 1918, în localitatea Cavarzere, pe proprietatea domnului Domenico Cosvari, s-a desfășurat o grandioasă și simplă ceremonie, de o importanță covîrșitoare. Colonelul comandant al zonei, cavalerul Santini, s-a prezentat încadrat de prizonieri de război aparținînd națiunii române cartiruiți aici. După scurte, vibrante și patriotice cuvinte s-a format nucleul voluntarilor români în Italia pentru a lupta alături de armata noastră împotriva dușmanului comun și etern, sub steagul roșu, galben și albastru, simbolul sacru al patriei lor îndepărtate"*.

La 28 august 1918, ostașii români din armata austro-ungară, căzuți prizonieri la italieni și care la acea dată se aflau la Cittaducale, se adresau lui Sonnino, afirmîndu-și dorința de-a lupta pentru dezrobirea țării: *„Profităm de această ocazie pentru a reaminti excelenței voastre în modul cel mai respectuos, profunda și dureroasa neliniște cu care așteptăm de atîta timp momentul sfînt în care, cu arma în mînă, să putem demonstra lumii întregi, așa cum o făceau înaintașii noștri, ferma noastră voință de a fi liberați de sub umilitorul și greul jug al dominației străine"*.

Alte documente, din noiembrie 1918, sînt relevante pentru faptele de vitejie săvîrșite de voluntarii români pe frontul din Italia. Astfel, la 23 noiembrie 1918, generalmaior Caviglia conferea „Crucea Meritul de Război", sergentului C. Lupoaie, caporalului Gh. Haruța, soldaților I. Baioș, P. Crișan, I. Mitea, consemnînd în raportul său: *„În toate acțiunile la care au participat, au făcut dovada unui curaj desăvîrșit, a unei îndrăzneli deosebite, reușind să fie tuturor un exemplu de virtute militară și spirit de disciplină"*.

Într-un alt raport al aceluiași general sînt menționați 23 ostași români, decorați pentru bravura lor în luptele de pe valea rîului Piave din octombrie-noiembrie 1918. Între ei, și soldatul Nicolae Gavrilă care, consemna generalul Caviglia, *„s-a înrolat în armata care lupta contra agresorilor patriei sale, dînd dovada unui patriotism și curaj demne de toată lauda"*.

La 27 februarie 1919, ministrul de război italian consemna într-un raport către primulministru că *„detașamentele legiunii de voluntari români au luat parte la luptele purtate pe frontul nostru evidențiindu-se în mod deosebit"*. În cursul anului 1919 toate efectivele de voluntari români aflate în Italia au fost transferate în România. Dintr-o situație întocmită de autoritățile italiene, rezultă că legiunea română avusese următoarea componență: 1 colonel, 5 maiori, 32 căpitani, 97 locotenenți, 294 sublocotenenți, 96 aspiranți și 36 712 gradați și trupă, în total 37 237 luptători care, deși departe de țara lor, și-au oferit viețile pentru cauza libertății și păcii popoarelor, pentru idealurile înalte ale unității și independenței naționale.

Dr. Dumitru ZAHARIA

[1] Unele dintre ele au apărut și în vol. II al lucrării *1918 la români*, București, 1983.

Prima parte a acestui articol, publicată în numărul trecut al revistei, făcea o scurtă trecere în revistă a originilor şi vechimii familiei Negri, evocînd, în limitele spaţiului disponibil, faptele celor mai reprezentativi dintre membrii acestei vechi familii româneşti.

NEGRI (II)

Prof. univ. EMIL BOLDAN

Tînărul cu „înţeleapta judecată"

Costache, cel de-al doilea copil al lui Petrache Negrea şi al Smarandei, a fost acela care a schimbat numele familiei din Negrea în Negri. S-a născut în martie 1812, în „casele Luca" din Iaşi. Studiile şi le-a început în casa părintească şi le-a continuat la şcoala Mitropoliei din Chişinău, pentru ca în 1828 să-l aflăm la Odessa, urmînd cursurile unui pension ţinut de francezul Répet. În 1831, chemat de Conachi să asiste la înmormîntarea mamei sale, Negri nu s-a mai întors la Odessa, rămînînd la Iaşi, unde, curînd, s-a făcut împărţirea averii între cei cinci copii. Lui Costache i-au revenit Mînjina, moşia aflată în partea de apus a ţinutului Covurlui, cam la 50 km de Galaţi şi cîte un rînd de case cu întinse pămînturi înconjurătoare la Galaţi şi Bîrlad.

Tînăr — abia trecuse de 19 ani — Costache a rămas, se pare, la Iaşi, în casele tatălui său vitreg, Conachi, unde îşi dădea adresa pentru corespondenţă şi peste ani de zile. Propunerea poetului de a-l înfia, cu promisiunea de a deveni, alături de sora sa după mamă, Cocuţa, moştenitorul întregii sale averi, Negri a respins-o cu demnitate. În 1836, cînd publicistul şi profesorul francez filo-român Saint-Marc Girardin (1801-1873) a vizitat Iaşii, în saloanele lui Toderiţă Balş, caimacamul de mai apoi, i-a fost prezentat şi tînărul de 24 ani Costache Negri, care i-a lăsat o bună impresie. Tînărul l-a uimit prin „înţeleapta lui judecată" şi ascuţimea observaţiilor asupra situaţiei politice şi sociale din Moldova, manifestîndu-şi indignarea faţă de politica reacţionară a unei bune părţi din boierimea moldoveană, în frunte cu noul domn, Mihail Sturdza (1834-1849).

Nu mult după aceea, Costache Negri a plecat în Italia, să-şi completeze studiile. Nu şi-a putut duce la capăt proiectele iniţiale, dar aşa cum sublinia George Călinescu, în monumentala sa *Istoria literaturii române*, „călătoriile împliniră studiile". Într-adevăr, a călătorit mult, în Italia, Franţa, Anglia, Austria, Ungaria şi a poposit în cîteva rînduri la Bucureşti. D. Bolintineanu ne informează că în timpul şederii sale în Italia, Negri a luat „parte în mai multe conspiraţii cu societăţile carbonarilor pentru libertatea Italiei şi a patriei sale".

În anii aceia, Parisul era însă locul de întîlnire a tineretului revoluţionar din numeroase ţări. Aici s-au reunit şi mulţi români, munteni şi moldoveni: V. Alecsandri, Al. Ioan Cuza, N. Docan, Panait Radu, Ion Ghica, N. Cantacuzino-Paşcanu, Iancu Filipescu-Vulpache ş.a. Tineri ale căror „legături de amiciţie" deveniseră „din ce în ce mai strînse şi patriotice", cum ne informează Ion Ghica. Se întîlneau, discutau politică şi literatură, puneau ţara şi Europa la cale.

Aici Negri l-a cunoscut pe Alecsandri și, deși diferența de vîrstă era destul de mare — între ei s-a legat o caldă prietenie. În corespondența cu surorile sale Negri le scria pe larg și cu entuziasm despre noul său prieten. Îi va fi povestit mult acestuia despre cele patru surori ale sale, toate, ca și mama lor, de o mare frumusețe și, poate, încă pe atunci tînărul poet va fi nutrit dorința să le cunoască.

În vara lui 1839, cînd Alecsandri și prietenul său. N. Docan se pregăteau să se întoarcă din Franța, au primit propunerea lui Negri de a vizita mai întîi Italia. Aici Negri le-a fost călăuză și le-a făcut cunoștință cu frumoasa „buchetieră" (florăreasă) de la Florența, „îndrăgostită de Negri", cum nota mai tîrziu poetul. Au vizitat mai multe orașe (Roma, Livorno, Florența, Bologna, Padua, Veneția) Negri introducîndu-i în cercul cunoștințelor sale.

Curînd după plecarea celor doi prieteni, Negri a pornit și el spre țară; în drum spre Moldova, s-a oprit mai întîi la București, unde se va fi întîlnit cu unii dintre prietenii săi munteni. În august 1841, întorcîndu-se din străinătate, va repeta vizita la București, de astă dată fiind însoțit și de surorile sale Zulnia și Catinca; s-a oprit în capitala muntеană spre a-l întîlni pe prietenul său Ion Ghica, înapoiat între timp și el de la studii.

Revenit la „vatra părintească", a asistat o vreme la amintitele „cursuri libere" de la Academia Mihăileană, aducînd și pe surorile sale Catinca și Elena și pe prietena acesteia din urmă, publicista de origine belgiană, „frumoasa și grațioasa" Emmeline Raymond, toate — cum spunea Ion Ghica — înflăcărate susținătoare „în societate" ale propagandei pe care „tinerii deveniți sîmburele împrejurul căruia se grupau ideile viitorului" o făceau „în favoarea ideilor liberale". A întreținut strînse legături cu cercul liberal-democrat din jurul lui M. Kogălniceanu și a stabilit strînse relații de prietenie cu muntenii Ion Ghica și Nicolae Bălcescu. De altfel, el și sora sa Elena au jucat un rol important în cimentarea multiplelor legături dintre tinerii patrioți și revoluționari din cele două țări românești, care, începînd cu anul 1844, s-au reunit adesea la moșia lui Costache Negri de la Mînjina. La aceste întîlniri, pe lîngă amfitrion și surorile sale, au participat V. Alecsandri, Alecu Russo, M. Kogălniceanu, Alecu Donici, C. Rolla, Ion Ionescu de la Brad, muntenii Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, D. Bolintineanu și mulți alții, care au acceptat „cu dragă inimă", cum spunea Alecsandri, „înrîurirea amicală exercitată de Costache Negri asupra inimei lor". „Iubit de toți pentru înțelepciunea sa dreaptă, pentru blîndețea și noblețea caracterului său", Negri era „recunoscut ca decanul tinerimii și chemat de atunci și pînă astăzi cu denumirea drăgălașă și respectată de *moș Costachi*, sau de aceea mult mai caracteristică de *Uncheșul*".

La Mînjina s-au discutat probleme de natură politică, s-au întocmit proiecte de acțiune comună a tinerilor cărturari patrioți, toate acestea urmărind schimbarea vechilor rînduieli sociale și crearea condițiilor pentru împlinirea visului unității naționale. În 1844, a apărut la Iași revista *Propășirea* la care colabora și Bălcescu; în 1845, printr-o acțiune coordonată, Bălcescu scotea primul număr din *Magazin istoric pentru Dacia*, iar Kogălniceanu începea publicarea *Letopisețelor Țării Moldovei*. În același an, 1845, la București se înființa Asociația literară a României — nume prin el însuși semnificativ — în spatele căreia se afla Societatea revoluționară secretă „Frăția", iar la Paris se constituia Societatea studenților români, reunind moldoveni și munteni, ambele militînd pentru unitatea politică a românilor. La Mînjina, Bălcescu și Russo vor fi discutat pentru întîia oară proiectul celebrului poem *Cîntarea României* și tot aici revoluționarul muntean a purtat vii discuții cu Ion Ionescu de la Brad despre necesitatea reformei agrare, ca una din condițiile obligatorii ale progresului societății românești.

Îi vom vedea pe majoritatea celor care se întîlneau la Mînjina jucînd un rol deosebit de important în cadrul evenimentelor revoluționare ale anului 1848.

Revoluționar și patriot

În iunie 1846, Costache Negri, împreună cu prietenul comun C.N. Filipescu, l-a însoțit pe Nicolae Bălcescu pînă la Budapesta, cel din urmă îndreptîndu-se spre Paris pentru a prelua conducerea recent înființatei Societăți a studenților români. Peste puțin timp, Negri a sosit și el în Franța, unde, alături de Bălcescu și alți tineri români, a participat la evenimentele din februarie 1848, fiind martor la detronarea lui Ludovic-Filip de Orléans, prilej cu care, în fruntea unei delegații a tinerimii române, a înmînat guvernului provizoriu, în semn de omagiu, un steag tricolor. În înțelegere cu Bălcescu, în martie a pornit spre țară, pentru a lua parte, alături de ceilalți fruntași, la revoluția din Moldova; acțiunea trebuia să se desfășoare concomitent cu cea din Muntenia. Cum se știe însă evenimentele din Iași le-au devansat pe cele din Muntenia, iar domnitorul M. Sturdza le-a înăbușit cu brutalitate. Costache Negri, oprit de autorități să pătrundă în țară, a rămas la Galați, de unde, împreună cu Iancu Alecsandri, Alecu Russo, V. Mălinescu, T. Rîșcanu și alții, s-au refugiat în Transilvania. Aici li s-au alăturat și alți revoluționari, printre care Al. I. Cuza, V. Alecsandri, formînd grupul emigranților moldoveni. După ce au participat la Adunarea națională de la Blaj din 3/15 mai 1848, revoluționarii moldoveni au redactat și dat publicității la Brașov, în 12/24 mai, *Prințipiile noastre pentru reformarea patriei*,[1] unul dintre cele mai radicale programe ale revoluției române din 1848; se prevedea, între altele, desființarea servituților feudale și împroprietărirea țăranilor „fără nici un fel de despăgubire", unirea Moldovei cu Muntenia „într-un singur stat neatîrnat, românesc".

În iunie 1848, Negri a plecat la Cernăuți, unde a activat în fruntea Comitetului revoluțio-

[1] *Magazin istoric*, nr. 1/1978

nar moldovean din acest oraş. Venise însoţit şi de surorile sale Catinca şi Eugenia-Maria fiind găzduiţi, ca şi ceilalţi emigranţi — fraţii Alecsandri, Al. I. Cuza, A. Russo, George şi Teodor Sion, M. Kogălniceanu, Aron Pumnul, G. Barit şi alţii — în casele boierilor patrioţi Hurmuzaki, de la Cernauca. Holera, care-şi făcuse

de intelectuali francezi: Edgar Quinet, Jules Michelet şi tînărul gazetar Arthur Baligot de Bayne, viitorul şef al cancelariei domnitorului Cuza, pe care i-a cîştigat pentru cauza românească. Înconjurat de stimă şi dragoste, la 27 decembrie 1848, Negri a rostit în cercul studenţilor şi emigranţilor români din Paris

Grigore Alexandru Ghica (1849-1853; 1854-1856)[1].

Ca şi Kogălniceanu şi Al. I. Cuza, Negri a devenit unul dintre demnitarii de încredere ai noului domn; numit ministru de lucrări publice, domnitorul l-a trimis ca delegat la Conferinţa internaţională de la Viena ce-şi deschisese lucrările în 15 martie 1855 şi

O imagine din capitala Moldovei, la mijlocul sec. XIX

În p. 17: C. *Negri tînăr*

apariţia şi aici, veştile despre înăbuşirea revoluţiei în Muntenia şi spulberarea speranţelor într-o nouă ridicare revoluţionară în Moldova, i-au silit pe fruntaşii revoluţionari să se despartă: unii au luat drumul Vienei, iar alţii, precum Vasile Alecsandri şi Costache Negri, s-au îndreptat spre Paris.

În capitala Franţei, Negri a desfăşurat o susţinută activitate de propagandă pusă în slujba unirii principatelor, avînd relaţii strînse cu o serie

un înflăcărat toast în memoria lui Ştefan cel Mare, exprimîndu-şi speranţa că într-o zi va putea striga: „Trăiască România unită!" Văzînd în el un exponent al luptei pentru unire şi progresul patriei, în martie 1849, Bălcescu l-a propus ca şef al emigraţiei române, dar Negri a refuzat cu modestie această onoare şi, după o scurtă călătorie la Istanbul, s-a întors în Moldova, unde, de curînd fusese numit domn prietenul său

unde reprezentanţii Angliei, Franţei, Rusiei, Turciei şi Austriei îşi propuseseră să discute o seamă de probleme privind regimul politic al ţărilor române. Deşi conferinţa, ca urmare a puternicelor ciocniri de interese dintre marile puteri, n-a ajuns la vreun rezultat, misiunea respectivă a constituit pentru Negri o interesantă experienţă şi a marcat, de fapt, debutul în strălucita-i carieră de diplomat.

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 7/1970.

Cîteva luni mai tîrziu, în iunie 1855, Negri a fost trimis de domnul Moldovei la Istanbul, ca agent observator şi informator, urmînd a se ocupa, totodată, şi de problema secularizării averilor mănăstirilor închinate. Aici s-a reîntîlnit şi s-a sfătuit adesea cu Ion Ghica, pe atunci bei de Samos şi a trimis în ţară importante informaţii privind atitudinea cercurilor diplomatice din capitala otomană faţă de problemele româneşti, îndeosebi faţă de chestiunea Unirii. A încercat pe diferite căi să anihileze uneltirile antiunioniştilor în lumea agenţilor diplomatici străini la Istanbul.

Înapoiat în ţară, unde între timp mişcarea unionistă luase o amploare deosebită, Negri a devenit unul dintre principalii exponenţi ai luptei pentru Unire. La 25 mai/6 iunie 1856, alături de Kogălniceanu, Alecsandri, N. Docan, C. Rolla ş.a., participă la înfiinţarea societăţii „Unirea", iar mai apoi la constituirea Comitetului Unirii din Iaşi. După încheierea celor şapte ani ai domniei lui Grigore Al. Ghica, a candidat la postul de caimacam, ca reprezentant al Partidei naţionale, dar Poarta — ostilă Unirii — l-a preferat pe boierul reacţionar Toderiţă Balş. El s-a opus persecuţiilor declanşate de caimacamii reacţionari împotriva unioniştilor şi, în urma alegerilor care au urmat celor falsificate de Vogoride, Costache Negri a fost ales deputat în Adunarea ad-hoc a Moldovei, devenind vice-preşedinte al acesteia. În această calitate, Negri a prezidat mai multe şedinţe (în zilele în care preşedintele adunării, mitropolitul Sofronie Miclescu a absentat), ţinînd o serie de cuvîntări caracterizate prin democratism şi spirit larg faţă de problemele puse în discuţie. Astfel, a revendicat în cadrul Adunării ad-hoc drepturi politice pentru autohtonii creştini neortodocşi şi a prezidat memorabila şedinţă din 29 octombrie 1857 în care s-a votat în unanimitate desfiinţarea privilegiilor de clasă, egalitatea în faţa legilor, contribuţie proporţională cu averea la întreţinerea statului etc.

Consecvent principiilor înaintate pe care le apăra, în cadrul dezbaterilor privitoare la problema agrară, la 18 decembrie 1857 a citit o propunere a sa, subscrisă şi de cinci deputaţi ţărani, prin care revendica împroprietărirea „locuitorilor săteni". Pentru a conlucra cu „sfîntă datorie la statornicirea, înflorirea şi mai vîrtos la apărarea ţării — arăta el — trebuie ca elementul cel mai numeros şi mai temeinic al acestei ţări să fie strîns legat de ea, întrucît pentru a apăra ceva, trebuie să aibă şi ceva de apărat".

Alegerea lui Cuza ca domn al celor două principate i-a produs o mare satisfacţie şi a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru a striga „Trăiască România unită!". El a fost şef al delegaţiei moldovene trimisă la Poartă spre a notifica alegerea lui Cuza, iar apoi al delegaţiei reunite, moldo-muntene, care trebuia să obţină recunoaşterea îndoitei alegeri. După luni de zile de eforturi, cu tact şi abilitate, dejucînd manevrele adversarilor Unirii, el şi-a îndeplinit cu cinste misiunea încredinţată. La 31 octombrie 1859 a fost numit agent al Moldovei şi agent interimar al Munteniei la Istanbul, desfăşurînd o intensă activitate diplomatică, apreciată elogios nu numai în ţară, ci şi de cercurile diplomatice din capitala Imperiului otoman. În lupta politico-diplomatică pentru desăvîrşirea Unirii, Negri a ocupat un loc de frunte, alături de Alecsandri, Ştefan Golescu, Ludovic Steege, I. Bălăceanu ş.a. Cheltuind „comori de abnegaţie, de devotament, de patriotism", într-o misiune „semănată cu capcane, cu înşelăciune, cu şiretlicuri, cu amăgiri, cu imprudenţe, cu erori", cum îi scria Baligot de Bayne lui V. Alecsandri, Negri şi-a adus contribuţia la consolidarea internaţională a tînărului stat naţional român, fiind, cum pe bună dreptate afirma Al. Lapedatu, „cel mai de seamă colaborator în chestiunile diplomatice ale prietenului şi domnului său. Ceea ce M. Kogălniceanu a fost pentru acesta în politica internă, ca promotor al marilor reforme sociale şi politice care fac gloria domniei lui Cuza Vodă, a fost în politica externă, pentru dificilele probleme diplomatice ce s-au pus acestei domnii, C. Negri în calitatea de agent al Principatelor Unite, Românici de mai apoi, pe lîngă Poarta otomană".

Costache Negri — omul

După abdicarea lui Cuza şi plecarea domnitorului în exil, Negri s-a retras din viaţa politică, trăind la Tîrgu Ocna, pînă la moartea sa, în 28 septembrie 1876. Îl mai întîlnim, cînd şi cînd, la Iaşi, ori Galaţi „pentru nişte mici afaceri", sau, după 1870, la Ţigăneşti, moşia răposatei sale surori Cocuţa, decedată la 10 februarie 1870, departe de ţară, unde, după ce divorţase, în 1863, de N. Vogoride şi se căsătorise cu principele Emmanuel Ruspoil, de la care avusese o fiică, cunoscută sub numele de *Maria-Roma*, se sfîrşise din viaţă, la numai cîţiva ani după a doua căsătorie. Negri şi-a trăit ultimii ani de viaţă destul de strîmtorat materialiceşte, într-o relativă singurătate, primind vizitele cîte unui prieten, ca V. Alecsandri, M. Kogălniceanu sau Elena Cuza, văduva fostului domn. Pe lîngă pasiunea de horticultor, de numismat şi colecţionar de tablouri (pe care, dintr-un sentiment de bun patriot, le-a donat muzeului din Iaşi), Negri a întreţinut o bogată şi foarte interesantă corespondenţă cu prietenii şi rudele sale — cea mai valoroasă moştenire culturală ce ne-a rămas de la el.

Nu s-a căsătorit, dar din legătura sa cu vestita cîntăreaţă Sabina Heinefitter, transformată într-o romantică şi captivantă pagină literară de prietenul său Alecsandri, în cunoscuta nuvelă *Buchetiera de la Florenţa* s-a născut singurul său copil, *Iosefina*. A recunoscut-o legal şi i-a dat o educaţie aleasă în pensioane franceze. Nu cunoaştem anul

naşterii Iosefinei (probabil 1835-1836), nici anul morţii ei, dar din trei scrisori ale lui Alecsandri, toate datînd din 1889, rezultă că mai trăia atunci. Prin 1850-1852, cînd se afla la studii la Paris, Iosefina era pe cale de a se căsători cu Vasile Romalo. Într-o scrisoare din 22 septembrie 1852 către Ion Ghica, Negri vorbeşte despre intenţiile lui Bolintineanu de a se căsători cu Iosefina. Măritată în cele din urmă cu V. Romalo, din căsătoria lor au rezultat trei copii: *Ana*, *Alecu* şi *Alfred*. A doua oară, Iosefina s-a căsătorit (în 1865) cu Ştefan Sturdza, fiul fostului caimacam Vasile Sturdza (soţul Zulniei, sora cea mică a lui Negri). Din această căsnicie a avut încă trei copii, dintre care pe primul, *Nicu*, bunicul îl menţionează adesea în corespondenţa sa, alintîndu-l cu apelativul „Boierul cel mititel".

Afecţiunea lui Negri pentru fiica sa, evidentă în bogata lor corespondenţă, ca şi dragostea sa faţă de rudele apropiate s-au accentuat pe măsură ce a înaintat în vîrstă şi trăia tot mai retras.

Sfîrşitul i-a venit pe neaşteptate, cînd nici nu împlinise 65 ani, după o vizită de cîteva zile la Mirceşti, la prietenul său Alecsandri. Dispariţia lui a fost deplînsă, între cei dintîi, de tînărul Mihai Eminescu, care în două articole publicate în *Curierul de Iaşi* (nr. 108 şi 109, din 1 şi 3 octombrie 1876), vorbea despre Negri ca de „cel mai distins diplomat al ţărilor româneşti", unul „din iubiţii fii ai poporului român". Alecsandri îl plîngea ca pe „ultimul reprezentant al marilor noştri strămoşi, model al tuturor frumoaselor însuşiri care fac cinste omenirii".

În 1912, ca o împlinire a visului lui Alecsandri („fericirea mea ar fi deplină cînd statuia lui ar fi ridicată pe cheiul Galaţiului..."), gălăţenii au ridicat o frumoasă statuie celui care, împreună cu Al. I. Cuza, ca pîrcălabi, dăduseră strălucire oraşului lor. Un semn de recunoştinţă şi preţuire pentru cel care, cum spunea N. Iorga, prezent la festivităţile inaugurării, fusese „o rază curată, bucuroasă că se poate confunda în lumina zilei ce se deschide".

ISTORIA ROMÂNIEI — ARGUMENT PENTRU UNIRE

(Urmare din p. 11)

articolele dv. şi sînt perfect de acord cu tot ceea ce spuneţi referitor la viitoarea activitate a Statelor Unite alături de aliaţi în acest mare război". Saint-Aulaire[1], ministrul francez în România, îi exprima, la rîndul lui, istoricului român, la 28 noiembrie 1917, simţămintele deosebite cu care îi citise unul din articole:

„Am citit emoţionat foarte frumosul articol pe care l-aţi scris despre «Cei ce nu vor fi uitaţi». Permiteţi-mi să vă transmit, odată cu sincerele mele felicitări, recunoştinţa mea.

În ceasurile foarte grele prin care trecem, cuvintele dv. vor confirma părerea îndreptăţită a ţării mele despre vitejia naţiunii române, capabilă, în pofida tuturor sacrificiilor şi ameninţărilor, să demonstreze încă o dată încrederea sa în Franţa şi ataşamentul ei neclintit la cauza Dreptului susţinută de Înţelegere [Antantă]".

Diplomaţi şi oameni politici români aflaţi peste hotare i se adresau, de asemenea, lui Nicolae Iorga, informîndu-l despre activitatea desfăşurată sau solicitîndu-l pentru cauza unirii celei mari. La 21 iulie 1917, consulul general al României la Moscova, Guerin, îl încunoştiinţa pe istoric că a terminat traducerea în limba rusă a lucrărilor istoricului privitoare la relaţiile româno-ruse şi la drepturile naţionale ale românilor. Conştient de necesitatea lărgirii surselor de informare a publicului rus despre ţările române, consulul menţiona: „Este extrem de necesar, aşa cum am indicat de altfel în rapoartele mele către guvern, să provocăm în cercurile politice ruse un curent de opinie mai favorabil României. În acest scop m-am adresat ministrului român la Petrograd, [Constantin Diamandi], pentru a-l ruga să facă apel la concursul scriitorilor, literaţilor politici şi economiştilor români pentru a le cere, cît mai insistent posibil, să-mi trimită articole şi broşuri, de preferinţă scrise în mod special pentru scopul pe care-l urmărim".

O lună mai tîrziu, la 23 august 1917, Al. Lapedatu îi scria lui N. Iorga, tot de la Moscova, despre aceeaşi problemă a lucrărilor traduse dar netipărite încă şi pentru care ceruse şi sprijinul guvernului de la Iaşi. Al Lapedatu aprecia eforturile făcute de consulul român (Guerin), şi de Comitetul ruso-român, al cărui preşedinte era. În finalul scrisorii, solicita ajutorul lui N. Iorga pentru grăbirea editării lucrărilor considerate atît de necesare.

De la Berna, diplomatul N. Petrescu-Comnen[2] propunea istoricului, la 28 august 1917, să-i trimită articole privitoare la România şi, îndeosebi, la Transilvania, pentru a le publica în ziarele elveţiene şi franceze. După cum reiese din scrisoare, N. Petrescu-Comnen a contribuit şi cu lucrări proprii, la informarea corectă a cititorilor din Occident în privinţa situaţiei României. „În momentul de faţă am sub presă o carte de vreo 300 de pagini relativă la suferinţele, drepturile şi aspiraţiile neamului românesc. Această carte[3] apare peste 15 zile la Lausanne, Paris, Londra şi New York cu o scrisoare de la dl. Albert Thomas[4] şi o prefaţă de distinsul profesor din Lausanne, Maurice Meret".

După cum reiese din aceste doar cîteva scrisori, în anii Marii Uniri, intelectualii patrioţi, şi, printre ei, Nicolae Iorga, s-au identificat cu năzuinţele întregului popor, luptînd, cu armele ce le erau specifice, pentru împlinirea idealurilor de veacuri ale urmaşilor locuitorilor străvechii Dacii.

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 10/1978; 4-5/1980, 1-3/1981.

[2] Fragmente din cartea lui N. Petrescu-Comnen, *Notes sur la guerre Roumaine (1916-1917)*, au apărut şi în *Magazin istoric*, nr. 6/1981.

[4] Albert Thomas (1878-1932), om politic francez cu vederi socialiste, ministrul armamentului (1915-1917), fondatorul Biroului internaţional al muncii.

Octombrie 1940: WEHRMACHTUL PĂTRUNDE ÎN ROMÂNIA (II)

EUGEN PREDA,
doctor în istorie

Criza politică din România amplificată de odiosul Diktat de la Viena a înlesnit şi mai mult realizarea planurilor de expansiune naziste. În dorinţa de a-şi salva tronul, Carol II a făcut apel la generalul I. Antonescu şi, după o primă întrevedere, în seara de 3 septembrie 1940, a doua zi i-a încredinţat formarea guvernului. Imediat, I. Antonescu a avut două întîlniri cu ministrul Fabricius, cu a cărui legaţie fusese în contact, prin intermediar, încă din timpul verii. Într-un raport trimis la Berlin, Fabricius scria: „l-am sfătuit pe Antonescu să-şi asume puteri dictatoriale". Tot conform raportului lui Fabricius, în schimbul sprijinului Germaniei, Antonescu era de acord cu „executarea arbitrajului de la Viena, chemarea misiunii militare, cererea ajutorului militar în legătură cu garanţia şi o legătură economică strînsă cu Germania"[1]. În aceeaşi seară, I. Antonescu i-a cerut puteri depline lui Carol II şi înaintea zorilor din 5 septembrie regele a semnat decretele corespunzătoare. După numai 24 ore, la cererea lui Antonescu, Carol II a abdicat; la acest deznodămînt jucase un rol important şi faptul că un emisar regal revenise de la Fabricius cu concluzia că regele trebuia să dea curs ultimatumului lui Antonescu.

Canaris şi O. Qu IV

Avalanşa de comunicări despre cele întîmplate la Bucureşti în primele ore ale zilei de 6 septembrie a parvenit la Berlin în momentul în care se şi decisese trimiterea unei „comisii militare" în România pentru a pregăti măsurile în vederea sosirii de trupe germane. Se apropiau de finalizare şi planurile *Aufbau Ost*. În consecinţă, la 6 septembrie au fost adoptate o serie de noi decizii. Mareşalul von Brauchitsch a semnat un ordin în care, sub motivul „dispersării forţelor prea concentrate în vest", o serie de divizii să fie transferate în răsărit. Cartierul general al grupului de armate al mareşalului von Bock urma să preia comanda pentru „frontul de răsărit", instalîndu-se la Posen. Tot la 6 septembrie, generalul A. Jodl a dat o directivă detaliată privind camuflarea şi înşelarea străinătăţii în legătură cu noile concentrări ale trupelor. Printre obiectivele stabilite era ca Abwehrul[2] să-i Ast-Viena între zona Balcani-Orientul Mijlociu, inclusiv penetrarea cercurilor politice şi militare româneşti. În urma unei înţelegeri secrete Moruzov-Canaris, aprobată de Carol II, activitatea Abwehrului în România era oficială în toate problemele legate de petrol. Este de reţinut şi faptul că, încă la 29 august, conform unui document de arhivă, „Kurt Geisler de la centrala Gestapoului s-a înapoiat la Bucureşti cu misiunea de a rămîne permanent în capitala României spre a face legătura cu autorităţile poliţiei informative româneşti pentru lupta comună a combaterii curentului comunist în România şi Balcani". Atrage atenţia faptul că revenirea lui Geisler la Bucureşti a survenit în ajunul Diktatului de la Viena, care a fost urmat de dispoziţia lui Hitler privind pregătirea trimiterii „misiunii militare" (2 septembrie). În seara de 3 septembrie şi în noaptea ce a urmat, legionarii au provocat dezordini la Bucureşti, Braşov, Bod, Constanţa şi în alte localităţi, ceea ce a reprezentat unul din factorii care l-au influenţat pe Carol să facă apel la I. Antonescu. După constituirea poliţiei legionare, Geisler a devenit „legătura" oficială, în fapt, consilierul acesteia. Există

[1] În martie 1941, într-o scrisoare adresată liderului liberal C.I.C. Brătianu, generalul Antonescu motiva că, în septembrie 1940, „orice politică alta decît una alăturî de puterile Axei ne-ar fi dus automat la o soartă asemănătoare cu aceea a Poloniei". (Vezi: *23 August 1944. Documente*, vol. I, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1984, p. 223).

[2] Organismul de spionaj şi contraspionaj extern al O.K.W., condus de amiralul W. Canaris. Principalele sale secţii erau: spionaj, sabotaj, contraspionaj. Dirijarea acţiunilor „pe teren" revenea „posturilor Abwehr" (Abwehrstelle, prescurtat *Ast*) care funcţionau în fiecare dintre cele 21 districte militare. În atribuţiile

intoxice pe agenţii sovietici în sensul că noua concentrare de trupe se făcea la capătul de sud-est al poziţiilor germane în răsărit, pentru ca astfel „să se tragă concluzia că noi sîntem în stare să ne protejăm interesele în Balcani". În aceeaşi zi, Ribbentrop transmitea ambasadorului german la Moscova, Schulenburg, să atragă atenţia guvernului sovietic că „noi avem într-adevăr interese de importanţă vitală şi predominante în România".

Dar înainte de a se încheia ziua de 6 septembrie, pe Wilhelmstrasse s-a comunicat că amiralul Canaris intenţionează să plece a doua zi la Bucureşti pe calea aerului. Conform unui document german de arhivă, Canaris „a informat asupra unui ordin cu privire la pregătirea unei acţiuni de desant aerian german pe teritoriul românesc, care în caz de nevoie să servească la paza terenurilor petrolifere şi la întărirea forţelor deja existente acolo".

La procesul guvernului Antonescu din 1946, Eugen Cristescu, fostul şef al Serviciului Secret de Informaţii, a provocat următorul dialog:

„Rog pe d. mareşal Antonescu să-şi amintească că în primele zile ale lunii septembrie (1940) a venit la d-sa amiralul Canaris şi a intervenit în favoarea lui Mihail Moruzov [arestat şi închis la Jilava], dezvăluindu-i că există colaborare secretă între Abwehrul german şi Serviciul Secret Român.

Acuzatul I. Antonescu: Este exact.

Acuzatul Cristescu: Şi atunci a cerut amiralul Canaris — şi situaţia de fapt aşa se prezenta: lucrările pe teren se făceau de agenţi români împreună cu agenţii germani — ca d. mareşal Antonescu să autorizeze şi pe mai departe această colaborare. D. mareşal Antonescu a autorizat această colaborare"[1].

Unii autori, utilizînd declaraţia lui Cristescu şi materiale de arhivă, atrag însă atenţia că cea mai mare parte a convorbirii a fost dusă numai între I. Antonescu şi W. Canaris. *Întrebarea* care se pune, fără a putea fi *încă* rezolvată pe baza surselor de arhivă accesibile, este dacă în cursul acestei convorbiri a fost abordată problema sosirii de trupe germane *în uniformă*, ca misiune militară, chestiune care fusese discutată la 7 septembrie de generalul I. Antonescu cu colonelul A. Gerstenberg, ataşatul aero german la Bucureşti. Cert este că, revenit la Berlin, şeful Abwehrului a fost implicat direct în toate fazele preliminare trimiterii „misiunii militare germane" în România, inclusiv în pregătirea, începînd de la 14 septembrie, a directivelor O.K.W în această privinţă, ca şi în coordonarea împreună cu aparatul diplomatic nazist, a operaţiilor de mistificare a străinătăţii în legătură cu scopul ei *real*. Rapoarte diplomatice citate de autoarea britanică E. Wiskeman menţionau, încă la 11 septembrie 1940: „cîteva sute de S.S.-işti în uniformă au apărut la Galaţi, pentru a ajuta la repatrierea germanilor din Basarabia".

La 15 septembrie 1940, colonelul Bernhard von Lossberg a prezentat generalului A. Jodl studiul de operaţii *Aufbau Ost*, devenit Planul „Fritz", care recomanda direcţia loviturii principale în nord, unde căile de acces erau mai bune; se conta şi pe cooperarea Grupului XXI de armate din nordul Norvegiei şi, prin Finlanda, să se ajungă rapid în faţa Leningradului şi Moscovei. Atacul trebuia concentrat la nord de mlaştinile Pripetului şi la est de linia Varşovia-Königsberg. Presupunînd că în aceste condiţii U.R.S.S. ar fi atacat „cîmpurile petrolifere româneşti", Planul „Fritz" stabilea: „Va fi treaba viitoarei misiuni militare germane în România să anticipeze (prevină) o astfel de mişcare sovietică".

Convorbirile practice privind sosirea misiunii militare au început chiar la 15 septembrie, ca interlocutor al lui I. Antonescu fiind trimis un alt as al spionajului şi contraspionajului militar german, generalul Kurt von Tippelskirch (O. Qu IV)[2]. După trei zile, Tippelskirch, revenit la Berlin, a înaintat raportul său la O.K.W. Din document rezultă că I. Antonescu vedea în sosirea „misiunii" posibilitatea de a se ocupa de reorganizarea internă a ţării, anticipînd că „în scurt timp", armata română va prelua „materialul unităţilor germane transferate în România, imediat ce se va desăvîrşi [misiunea] tactică şi de instrucţie".

Acceptînd modalităţile prin care trupele germane urmau să vină în România, I. Antonescu nutrea iluzii pe care interlocutorul său, înregistrîndu-le, s-a ferit cu grijă să i le risipească. Conform dispoziţiei lui Hitler, Tippelskirch era autorizat *numai să pregătească condiţiile sosirii „misiunii" şi nu să divulge adevăratul ei caracter şi scopul real al prezenţei trupelor germane în România pe toată perioada războiului.*

Sucursala O.K.W.

În după-amiaza zilei de 19 septembrie, generalul Tippelskirch a expus personal şefilor săi datele raportului. Amiralul Canaris a comunicat Ministerului de externe decizia lui Hitler: 1. „a) Contrar propunerilor româneşti[3], trupele ger-

---

unele indicii că a fost implicat în asasinatele comise de legionari la 26/27 noiembrie 1940 şi dovezi certe că a declarat că Hitler a considerat aceste asasinate ca „absolut justificate". (Raportul ministrului german la Bucureşti, Manfred von Killinger, din 26 februarie 1941.)

Geisler, implicat în pregătirea şi desfăşurarea rebeliunii legionare din ianuarie 1941, a trebuit să fie rechemat în centrala Gestapoului la cererea lui I. Antonescu, împreună cu alţi reprezentanţi ai S.D. (Sicherheitsdienst — Serviciul de siguranţă al S.S. care îndeplinea, de asemenea, funcţii de spionaj şi contraspionaj extern) şi A.O. (Auslandorganisation — Organizaţia pentru străinătate a partidului nazist, care îşi desfăşura activitatea în rîndurile cetăţenilor de origine germană de peste hotare).

[1] Tot din declaraţia lui E. Cristescu rezultă că exista „colaborarea în zona petroliferă, pentru apărarea acestei zone" şi „în zona dunăreană în toate porturile prin care se scurgeau spre Germania vasele şi tancurile de petrol".

[2] *Magazin istoric*, nr. 11/1985.

[3] Cum i-a declarat lui Mussolini la 28 octombrie, Hitler voia ca unităţile germane trimise în România „să rămînă împreună (grupate), cel puţin ca regimente, gata de acţiune". De altfel, generalul A. Jodl explicase subalternilor săi că „nu este vorba de o misiune militară obişnuită, ci de instalarea unei forţe compacte de luptă" şi că „instruirea armatei române" este doar „sarcina aleasă ca pretext". Tot Jodl preciza: „Amplasarea trupelor nu se va face deci aşa cum probabil se aşteaptă românii, împărţite în cele mai mici unităţi de diviziuni de trupe româneşti, ci, după posibilitate, în grupare compactă, într-un spaţiu care să nu fie în contradicţie cu baza strategico-operativă de pornire".

mane, aproximativ de tăria unei divizii, să fie trimise cît mai curînd posibil; b) Pentru durata războiului nu se pune problema transferării de material de război german; c) Celelalte propuneri românești vor fi trecute în revistă de Statul major general O.K.W. în consultare cu armata [terestră] și aviația". Canaris cerea, „din ordin", Ministerului de externe să examineze tranzitul unităților germane prin Ungaria și modul în care să se facă notificarea către U.R.S.S. În aceeași zi, Hitler a dat ordin să se oprească reunirea navelor pentru invazia Marii Britanii, iar cele aflate deja în porturile Canalului Mînecii să fie dispersate[1]. După 24 ore, o directivă O.K.W. semnată de Keitel stabilea că „armata [de uscat] și aviația vor trimite misiuni militare în România. Sarcina lor *ostensativă* [subl. *E.P.*] va fi de a instrui România prietenă în organizarea și pregătirea forțelor ei armate. 2. Sarcinile lor *reale* [subliniat în original], care nu trebuie să devină aparente nici românilor, nici propriilor noastre trupe sînt: a) să apere districtele petrolifere de capturare de către o terță putere sau de distrugere; b) să facă armata română în stare să îndeplinească misiuni precise, conforme unui plan dezvoltat în favoarea intereselor germane; c) în caz că vom fi forțați la război cu Rusia Sovietică, să se pregătească angajarea forțelor germane și române din direcția României".

Disimularea scopurilor reale față de I. Antonescu și operația de înșelare a altor state capătă din acest moment dimensiuni sporite. Între cei vizați se afla în primul rînd Marea Britanie, care, prin prezența trupelor germane în România, întrevedea o și mai mare amenințare a pozițiilor ei din Orientul Mijlociu, mai ales în momentul cînd se pregătea o ofensivă italiană din Libia spre Egipt, precum și consolidarea Germaniei în sud-estul Europei. Britanicii s-au hotărît să facă o mișcare publică, prin care vizau și incitarea antagonismului sovieto-german. Așa s-a ajuns la situația că presa britanică a publicat la 8 octombrie relatările amintite privind „sosi a în număr considerabil a forțelor motorizate germane în România". Foreign Office l-a instruit în aceeași zi pe ministrul său la București, R. Hoare, „să raporteze cît mai curînd ce se petrece, precum și un punct de vedere propriu pentru a se putea decide dacă ar mai exista vreun scop folositor pentru continuarea misiunii dvs". A doua zi, R. Hoare s-a prezentat la Ministerul de externe român și a întrebat „dacă trupe germane sînt așteptate în România și care e numărul lor", evocînd totodată posibilitatea retragerii misiunii diplomatice britanice din România. Avertizat, Fabricius a raportat imediat la Berlin.

Conform documentelor de arhivă britanice, încă în ziua de 7 octombrie, ministrul R. Hoare ceruse precizări în legătură cu sosirea de trupe germane. În aceeași noapte, Ministerul român al propagandei a difuzat o declarație în care se afirma că nici o unitate germană n-a intrat în România, dar că aceasta are dreptul să-și procure armament și tehnicieni pentru instrucție „acolo unde poate". Semnalînd că această declarație n-a fost publicată în presa românească, R. Hoare raporta la Foreign Office în seara zilei de 8 octombrie că în același sens suna și răspunsul ce l-a primit.

Vîlva provocată pe plan mondial de știrile difuzate din Londra a stîrnit o activitate febrilă pe Wilhelmstrasse. Reprezentanței diplomatice germane la Roma i s-a cerut, într-o telegramă trimisă și altor oficii diplomatice la 10 octombrie, să-l informeze pe ministrul de externe italian G. Ciano că „în zilele următoare, la București va merge mai întîi un grup mic [de militari germani] spre a pregăti cazarea misiunii militare și a formațiunilor de instrucție, care vor urma foarte curînd"[2]. Ambasadei germane din Moscova i s-a indicat să ia contact cu Molotov, tot în 10 octombrie, pentru a-i comunica despre „misiunea militară", dar *fără* să lase să se creadă că acesta a fost scopul principal al audienței. Concomitent, șefii misiunilor diplomatice naziste din alte capitale au primit mandat să arate guvernelor pe lîngă care erau acreditați că prezența trupelor germane în România era urmarea satisfacerii unei cereri a guvernului român. În aceeași telegramă din 10 octombrie se preciza: „Să se evite cu grijă tot ceea ce ar putea da acțiunii o notă antirusă... Dimpotrivă, poate fi subliniat obiectivul antienglez al acțiunii cu referire la încercările de sabotaj care au amenințat terenurile petrolifere". Fabricius a primit și el indicația de a proceda la o „reglementare a limbajului" cu guvernul Antonescu, în care „cel mai important este ca acțiunea să capete o notă antiengleză și în nici un caz una antirusă" și să fie obligatoriu „respectate următoarele cuvinte-cheie: în cadrul garanției, la cererea guvernului român, misiunea militară plus formațiuni de instrucție"[3].

Două zile înainte însă de confirmarea publică a trimiterii „misiunii militare germane" concomitent cu sosirea la București a generalilor E. Hansen și W. Speidel, în acel 10 octombrie 1940 s-a produs încă un fapt care pune în lumină

---

[1] La 1 august, Hitler fixase începutul Operației „Leul de Mare" (împotriva insulelor britanice) pentru 15 septembrie, dar la 3 septembrie a amînat-o cu încă 18 zile. Neobținerea superiorității aeriene în „Bătălia Angliei" și planurile ce prindeau contur de a îndrepta agresiunea spre răsărit au dus la ordinul din 17 septembrie privind amînarea fără termen a „Leului de Mare". La 12 octombrie, o nouă directivă ultrasecretă consemna că Hitler „a decis că din acest moment și pînă în primăvară, pregătirile pentru «Leul de Mare» vor fi continuate *numai* [subl. *E.P.*] cu scopul menținerii presiunii politice militare asupra Angliei".

[2] Mussolini, căruia Hitler nu-i comunicase nimic în cursul întîlnirii lor din 4 octombrie, s-a simțit jignit, lovit în ambițiile sale de cuceritor, păcălit de „bunul" său prieten și aliat. El s-a confesat lui Ciano, cu grandomania-i caracteristică: „Hitler mă pune totdeauna în fața faptului împlinit. De data aceasta îi voi plăti cu aceeași monedă. Va afla din ziare că am ocupat Grecia. În felul ăsta, echilibrul va fi restabilit".

[3] Din documentele accesibile se poate constata că în anumite cazuri reprezentanții Reichului au dat explicații cu caracter mai larg. După cum rezultă dintr-un raport al atașatului militar american la București, lt. col. J.P. Ratay, acesta înfățișează astfel modul în care colonelul Gerstenberg i-a vorbit despre scopul misiunii militare germane: „a) protejarea cîmpurilor petrolifere împotriva sabotajului și posibilelor raiduri de bombardament britanice; b) *asigurarea ordinii interne împotriva tulburărilor decurgînd din situația politică și întărirea autorității generalului Antonescu* [subl. *E.P.*]; c) perfecta instruire și antrenare a unei mici, bine echipate armate române pentru războiul modern".

sensul manevrelor diplomatice în plină desfășurare și definește clar că în România urma să se instaleze nu numai avangarda unor trupe de invazie, dar și o veritabilă sucursală a O.K.W., ceea ce Reichul întreprindea pentru prima oară: Hitler a semnat directiva „pentru comandanții trupelor Wehrmachtului și Luftwaffei transferate în România". Chiar din lectura titlului documentului se observă că nu e vorba de o „misiune militară", formularea apărînd doar cînd se indică folosirea ei pentru „camuflaj". Pe primul loc, Hitler situează: „Îndeplinind această operație trebuie ținut minte că ea are o importanță foarte mare din punctul de vedere al politicii externe și implică posibilitatea de complicații. Importanța ei pentru legăturile Germaniei cu România este de natură absolut esențială. Datorită poziției-cheie pe care o ocupă România în Balcani, sînt afectate în modul cel mai hotărît relațiile noastre cu celelalte țări balcanice, cu Italia și în special cu Rusia Sovietică. Este necesar, prin urmare, să se evite și cea mai mică aparență de ocupație militară a României și să se dea transferului de unități germane, în această țară, caracterul unei trimiteri de misiune a Wehrmachtului, avînd trupele de instruire necesare".

Studierea atentă a textului complet al directivei dezvăluie însăcă dacă transferul de unități ale armatei și aviației subordonate comandamentelor respective de la Berlin avea să fie „camuflat" sub titulaturile de „misiune a armatei terestre germane" și „misiune a forțelor aeriene germane", ambele urmau să „acopere" sosirea altor unități de bază din sfera O.K.W. (transport, transmisiuni, informații și contrainformații, economia de război). Astfel, „misiunea" în fruntea căreia se afla generalul E. Hansen, fost șef al Secției operații din Marele stat major, reproducea structura O.K.W. Dacă aceste servicii, *despre care autoritățile române n-au știut nimic înainte de sosire*, ar fi putut trece neobservate pentru un timp, compartimentul „Economia de război în România", subordonat Secției economice și armamente din O.K.W.[1] a atras atenția de la început prin caracterul lui deosebit și graba de a se implica în chestiuni care, în România, nu erau de resortul autorităților militare.

Codul „Roșu" al Luftwaffei

Cu toate măsurile de intoxicare și camuflare este greu de presupus că scopul adevărat al „misiunii" n-a fost intuit încă de la început. Astfel, un corespondent american, ale cărui memorii au apărut la New York în 1942, relata o discuție avută la București, în 13 octombrie, în cursul căreia „colonelul Ratay spunea că atît misiunea aerului, cît și cea a armatei de uscat erau încadrate cu personal militar din cel mai bun pe care îl avea Germania, ceea ce arată că [germanii] trebuie să aibă planuri importante pentru România. După părerea lui, aceasta indica chiar atunci un atac asupra Rusiei, el socotind că pentru o campanie în Balcani armata germană nu și-ar bate capul să trimită astfel de ofițeri proeminenți".

Mai mult decît presupuneri și intuiții, sosirea „misiunii" a furnizat și certitudini. În fond, la București se aflau oficii diplomatice, oameni de afaceri și specialiști străini și, desigur, mulți agenți secreți. Dar, de puțini ani se cunoaște și un caz deosebit, probabil nu singurul de acest gen, dar, deocamdată, unicul devenit public. Cînd misiunea forțelor aeriene germane s-a instalat la București, aceasta a intrat în legătură zilnică radio, bineînțeles cifrată, cu cartierul general al Luftwaffei din Berlin. Ceea ce nu s-a știut pînă relativ recent este că încă de la 22 mai 1940, la Centrul britanic de descriptare și decodificare de la Bletchley Park[2], începuse penetrarea neîntreruptă a cifrului principal al Luftwaffei — așa numitul Cod „Roșu". Din traficul cifrat s-a aflat numărul și localizarea aeroporturilor ce erau pregătite pentru a primi avioanele germane, inclusiv tipul lor, astfel ca acestea „să furnizeze sprijin apropiat și strategic pentru 15-20 divizii". Încă la 26 noiembrie, din traficul radio dintre Corpul 6 aero din zona Canalului Mînecii și Berlin s-a aflat despre unele pregătiri privind „Operația Smith" (Schmidt). În scurt timp, coroborîndu-se numele unor ofițeri care se ocupau de această operație cu informații descifrate de la „misiunea" din București s-a stabilit că „Operația Smith" consta în transferul Corpului 8 aero în România. Decodificarea traficului de corespondență Luftwaffe a fost suplimentată de penetrarea celui al rețelei feroviare, ceea ce, după opinia unor istorici britanici, „ne-a permis să urmărim, practic, zi de zi, ocuparea germană a României, apoi a Bulgariei, indicînd fără echivoc invazia Greciei, care, după diferite amînări, a fost lansată la 6 aprilie [1941]. În aceste luni s-a stabilit încrederea în ULTRA [sistemul britanic de decodificare a mașinii germane ENIGMA — *E.P.*], împreună cu speranțe și încredere sporite în el".

„Contra invaziei armatei germane de ocupație"

„Cînd ziarul nostru a fost de-acum sub tipar a început invazia trupelor germane în România. Iată ce a adus poporului român dictatura mili-

---

[1] Din ianuarie 1940, la București își avea reședința „trimisul special" însărcinat cu problemele economice H. Neubacher. Datorită misiunii sale, rangului de ministru plenipotențiar, egal cu al lui W. Fabricius și faptului că aparatul său dispunea de o impunătoare clădire chiar în centrul Capitalei, în cercurile politico-diplomatice și ziaristice din România se considera că, în România există de fapt două legații germane, una diplomatică și cealaltă răspunzînd de problemele economice. Prin sosirea serviciului „Economia de război în România" se tindea la stabilirea controlului *militar* asupra unor sectoare vitale din viața economică și politică românească. Încă în luna martie, în cercurile politice din București, a produs o puternică îngrijorare constatarea prezenței unui foarte mare număr de posesori de pașapoarte germane veniți în România. În însemnările sale, rămase în mare parte inedite, generalul R.R. Rosetti nota: „În afară de spionaj ce or fi făcînd ei?" (*Magazin istoric*, nr. 8/1979, p. 26). Și tot Rosetti consemna la 7 mai 1940 că, după date comunicate de ministrul de interne Consiliului de Miniștri, se aflau în țară 4 084 persoane venite cu pașapoarte germane.

[2] *Magazin istoric*, nr. 9/1984.

taro-gardistă a lui Antonescu — jug străin, invazia străină și prefacerea României într-un cîmp de război". Astfel începea articolul intitulat *Invazia străină în România*, apărut în ziarul *Scînteia*, organul C.C. al P.C.R., datat 8 octombrie 1940. Supus cumplitei represiuni, accentuată de la instaurarea dictaturii militaro-fasciste, desfășurîndu-și activitatea, de peste un deceniu și jumătate, în adîncă clandestinitate, Partidul Comunist Român, exponent al intereselor vitale ale întregului popor, adversar neînduplecat al fascismului și al expansiunii politice, economice și militare a Germaniei hitleriste a fost cel dintîi care a luat poziție prompt și public împotriva intrării trupelor germane în țară. Prin ziarul său de luptă, *Scînteia*, tipărit în ilegalitate, partidul a formulat, din primul moment, chemarea *La luptă contra invaziei armatei germane de ocupație!* Aceasta a devenit imediat o idee centrală a întregii activități politice a partidului — de la om la om, prin manifeste și alte acțiuni, care au avut un puternic ecou. O acțiune importantă a P.C.R., care a stîrnit o preocupare deosebită și legației germane, a fost organizarea manifestației din Capitală, de la Obor, în 3 noiembrie 1940[1] la care participanții, deși atacați de poliție, scandau: „Jos fascismul!", „Vrem independență națională!", „Afară cu armata de ocupație!".

Ordine ale Inspectoratului General al Jandarmeriei, cerînd luarea de măsuri represive, indicau că „activitatea comunistă se accentuează zilnic, organizînd greve și sabotaje împotriva regimului legionar și ducînd o campanie provocatoare față de Germania". Același organ semnala răspîndirea de manifeste ale „Comitetului de la București al P.C.R.", care „se ridică contra trupelor germane aflate în România". Un alt raport indica manifeste în care era scris: „Jos cu cotropitorii germani și agenții lor gardiști!" și „Jos cu cizmele imperialiste de pe pămîntul Ardealului!". La 13 noiembrie, Președinția Consiliului de Miniștri era informată în privința activității comuniste: „Continuă șablonarea cu lozincile «Afară cu armata hitleristă cotropitoare!»". Alte rapoarte menționau acțiuni de același fel la Reșița, Focșani („Cetățeni, luptați pentru alungarea armatei germane, care ne flămînzește și ne răpește independența!"), Ploiești, Galați, Constanța, Sibiu, Mediaș ș.a.m.d.

Un raport al Marelui Stat Major, Secția II, Biroul Contrainformații, sublinia că sosirea trupelor germane a fost primită de populație „cu îngrijorare". „În ce privește armata română — se relevă în document — aceasta, după ce nu i se dăduse ocazia să tragă sabia, pentru o cauză națională, sfîntă și dreaptă, nu poate primi cu inima ușoară sosirea unor trupe străine în țară".

Termenii prudenți în care se formulează concluzia nu obturează cu nimic adversitatea din rîndurile armatei față de sosirea trupelor germane, raportul indicînd și faptul că „s-au petrecut totuși, de la început o serie de fricțiuni". De altfel, ministrul american la București, Gunther Mott, consemna într-un raport trimis Departamentului de stat de la Washington că „de la început" simțămîntul armatei române „a devenit tot mai amar împotriva germanilor". La mijlocul lunii octombrie, Serviciul Secret de Informații (S.S.I.) atrăgea atenția că liderul Partidului Național-Țărănesc, I. Maniu, declarase anturajului său: „armata germană ocupă România; de aici înainte trebuie să ne considerăm un stat la discreția absolută a forțelor militare ale Reichului". Cu tot caracterul defetist al concluziei, ea exprima puternica îngrijorare care se răspîndea în cele mai variate cercuri politice românești. Tot S.S.I. raporta: „Populația română nu privește în general cu ochi buni prezența trupelor germane în țara noastră și de aceea se dă naștere la diferite incidente"; „la ședința membrilor societății ofițerilor de rezervă «Regele Mihai I» din 14 octombrie 1940 s-a exprimat temerea ca prezența trupelor germane în țara noastră să nu aibă ca scop ocuparea militară a României și Ungariei"; „starea de spirit a populației din regiunea Făgăraș și Sibiu este vădită contra unităților germane sosite în țară"; „Legația maghiară din România trimite rapoarte la Budapesta arătînd că poporul român este indignat și revoltat de venirea în România a misiunii militare germane".

Puternicele frămîntări provocate de sosirea trupelor germane și adversitatea manifestată de poporul român au neliniștit guvernul dictaturii legionaro-antonesciene. În încercarea de a liniști spiritele s-a recurs la o nouă mistificare, prin publicarea, la 16 octombrie, a unei note oficioase, cu precizarea că ea este „din partea celor autorizați", prin care se anunța că „îndată ce misiunea elementelor militare germane va fi îndeplinită, acestea vor fi complet retrase" (*Timpul*, 17 octombrie 1940). Totodată a fost declanșată o campanie în legătură cu „zvonurile absurde ce se răspîndesc și interpretările voit eronate ce se dau prezenței trupelor germane de instrucție în România". S-au intensificat, de asemenea, măsurile represive și teroarea legionară a devenit fapt cotidian.

Viața, realitățile, experiența amară au confirmat că redobîndirea independenței naționale și deschiderea unui nou orizont țării, prin unirea eforturilor tuturor celor interesați în salvarea de la o totală catastrofă, au fost condiționate de transpunerea în faptă a chemării „Afară cu armata de ocupație!", pe care cei care au lansat-o primii — comuniștii — au fost și cei mai dîrzi în lupta pentru a o înfăptui prin revoluția română din august 1944.

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 11/1974.

CUI FOLOSEŞTE DENATURAREA ADEVĂRULUI ISTORIC?

Dr. VIORICA MOISUC, Dr. CRISTIAN POPIŞTEANU

Ca ştiinţă a dezvoltării umanităţii, istoria are misiunea ca, cercetînd trecutul, să explice prezentul şi, explicînd prezentul, să lumineze viitorul societăţii omeneşti. Şi mai are istoria rolul ca prin concluziile ei să ajute la perfecţionarea societăţii de astăzi, la dezvoltarea relaţiilor dinte state şi naţiuni, la colaborarea paşnică între toate popoarele lumii şi promovarea celor mai nobile idealuri şi realizări ale civilizaţiei umane.

Istoria poate îndeplini asemenea rosturi doar cu condiţia de a înfăţişa faptele şi evenimentele în mod obiectiv, conform adevărului istoric, fără ură şi părtinire. Interpretarea tendenţioasă a istoriei, lipsită de obiectivitate, îi spulberă temeiurile ştiinţifice, o transformă din „cartea de căpătîi a oricărei naţiuni" în instrument de discordie şi dezbinare, de confuzie şi neînţelegere, păgubitoare cunoaşterii şi apropierii între popoare, bunei înţelegeri şi colaborării.

Ca istoric, iată la ce te face să reflectezi lucrarea cercetătoarei bulgare Antonina Kuzmanova *Politica balcanică a României*, apărută în 1984 în Editura Academiei bulgare de ştiinţe.

În noua sa lucrare, Antonina Kuzmanova, un nume cunoscut în istoriografia bulgară, reuşeşte o incalificabilă performanţă: ea revarsă o cascadă de teze istorice pline de neadevăruri, invective şi etichetări denigratoare, care nu au nimic comun cu spiritul ştiinţific şi adevărul istoric, ci amintesc de un trecut profund anacronic.

Încercăm de la început un sentiment amar, ca în faţa unei tentative de pseudo-istorie, tentativă cu atît mai supărătoare cu cît este vorba de o etapă deosebit de importantă în lupta poporului român şi a României împotriva fascismului şi a războiului. Spre uimirea cititorului, „metodele" de investigaţie şi de analiză ale autoarei sînt puse în slujba plăsmuirii unor teze care nu au nimic de-a face cu faptele, cu realităţile istorice şi care duc la mutilarea adevărului, fie prin omisiune, fie prin măsluirea documentelor, fie prin folosirea lor trunchiată; totodată, se emit judecăţi şi aprecieri asupra istoriografiei contemporane româneşti, cu dezinvoltura celui care se consideră deţinătorul adevărului absolut. Făcînd însă abstracţie de realizările şi concluziile istoriografiei româneşti, autoarea afirmă: „Trăsăturile caracteristice ale diferitelor etape ale politicii externe româneşti pot fi delimitate cu greu în lucrările istoricilor români" (p. 6). Se vede limpede că A. Kuzmanova n-a priceput nimic din istoriografia română sau n-a vrut să priceapă, ceea ce e şi mai grav, căci descalificarea morală e mai compromiţătoare decît cea profesională.

În urma unei asemenea judecăţi, orice om de bună-credinţă îşi pune întrebarea unde trebuie căutat adevărul despre istoria poporului român? De către cine şi unde se scrie adevărata istorie a poporului român?

Pentru oricine apare de neînţeles cum poate Kuzmanova să-şi ia rolul de a eticheta, admonesta şi corecta istoriografia românească contemporană şi de a-i contrapune lucrările istoricilor din alte ţări. Este cazul să ne întrebăm dacă autoarea ar fi de acord că despre istoria Bulgariei cele mai bune lucrări, fidele adevărului istoric, sînt cele scrise în România sau în alte ţări.

Metoda trucajului şi a măsluirii, a eludării adevărului istoric îi divulgă, de la început, procedeele cu atît mai reprobabile cu cît autoarea a beneficiat în repetate rînduri de posibilităţi de documentare în arhivele şi bibliotecile româneşti, unde, cel puţin în probleme fundamentale ale istoriei noastre naţionale, a avut la îndemînă o informare corectă. Vom zăbovi în cele ce urmează doar asupra cîtorva chestiuni de istorie românească şi universală cărora A. Kuzmanova le atribuie un înţeles fals, le pictează un înveliş fără substanţă, luîndu-şi permisiunea de a pune în circulaţie erori cu implicaţii grave în domeniul cunoaşterii adevărului istoric.

Autoarea îşi formulează pseudoargumentaţia ca şi cînd nu ar avea nici cea mai mică idee despre faptul că în 1918 lupta revoluţionară naţională de eliberare a popoarelor din dubla monarhie austro-ungară a dus la constituirea de state suverane, independente, că prin aceasta s-a realizat victoria principiului naţionalităţilor în Europa centrală şi de sud-est; ea scrie ca şi cînd nu ar fi aflat

că existența României reîntregite în hotarele ei firești, a Cehoslovaciei, Iugoslaviei, Poloniei, ca și a Austriei și Ungariei independente a premers cu doi ani încheierea tratatelor de pace, care n-au făcut decît să confirme pe plan internațional această existență. A. Kuzmanova are aerul că ne învață că România a făcut „achiziții teritoriale" în 1878, 1913, 1918, pe care Conferința de pace i le-a recunoscut (pp. 17-18,19, 203 etc.). În virtutea tezei după care tratatele de pace de la Paris din 1919-1920 au avut un caracter net imperialist, aflăm că României i s-au „atribuit" teritorii și populații străine, rezultatul fiind „un stat multinațional, imperialist".

În acest context, autoarea își permite să afirme că „istoriografia românească ignoră caracterizarea dată de Lenin păcii de la Versailles ca «tîlhărească»", „revizuiește aprecierea istoriografiei marxiste privind caracterul imperialist al sistemului de la Versailles", „neglijează faptul că tratatele de pace au lăsat nerezolvată sau au rezolvat inechitabil problema minorităților în unele țări, între care și România", „prezintă într-o lumină falsă rezultatele primului război mondial care sînt cauza unor contradicții durabile între învingători și învinși" (pp. 7-8). Chiar dacă A. Kuzmanova trage o cortină groasă peste faptele istorice cunoscute de toată lumea, chiar dacă are părerea că imaginea corectă a politicii externe românești se află în lucrările istoricilor din alte țări, și mai ales în lucrarea sa, consacrate relațiilor internaționale din anii '30, nimeni și nimic nu-i dă dreptul să se lanseze în astfel de etichetări ale istoriografiei românești. Această bizară răsturnare a elementelor de judecată conduce pe autoare la minimalizarea unui proces istoric obiectiv — constituirea statelor unitare, independente pe ruinele marilor imperii multinaționale, ștergîndu-se astfel cu buretele întreaga luptă de eliberare națională din imperiile otoman, habsburgic și țarist. Oare ce ar crede A. Kuzmanova dacă istoricii români ar consemna în lucrările lor că desființarea statului bulgar și instituirea dominației otomane de peste cinci secole asupra poporului bulgar a constituit un factor progresist, iar renașterea statului bulgar independent ar fi etichetată ca un act retrograd?

Politica externă a României în cele două decenii ce au urmat Marii Uniri este prezentată — și nu analizată — de A. Kuzmanova după aceleași metode de privire a adevărului istoric printr-o oglindă deformată, prin omisiunea faptelor, răsturnarea valorilor, epitete la adresa istoricilor români. Derivînd din concepția eronată că România a fost o „creație" a tratatelor de pace, apare aprecierea la fel de eronată că politica externă a României în perioada interbelică, de apărare a statu-quo-ului teritorial în Europa ar fi fost „contrarevoluționară", autoarea afirmînd că „cercurile conducătoare au angajat țara și forțele ei armate ca un important punct de sprijin și mijloc al strategiei contrarevoluționare a forțelor imperialiste ale Antantei"; că România ar fi fost o „potențială forță contrarevoluționară și în Balcani, în special în ceea ce privește Bulgaria, unde procesele revoluționare care cuprinseseră toate țările balcanice, inclusiv România, au fost dintre cele mai intense" (p. 203). Ea ar fi avut un „curs antisovietic" (p. 27) în întreaga perioadă (cu o oarecare excepție în anii 1933-1936, cînd Titulescu a încercat o apropiere de U.R.S.S.), iar în ajunul declanșării celui de-al doilea război mondial „România a refuzat colaborarea cu U.R.S.S. pe baza securității colective și a ajutorului reciproc" (p. 204); A. Kuzmanova adaugă și o altă așa-zisă „trăsătură caracteristică" a politicii externe românești: „linia consecvent antibulgară", care „a slăbit o țară vecină mică, iar în condițiile concrete de atunci a compromis orice politică de rezistență a României în fața agresiunii..." (p. 210).

Aceeași metodă de a întoarce adevărul istoric cu capul în jos o face pe A. Kuzmanova să atribuie politicii externe a României toate păcatele capitale, deși este știut că România a fost țara în care fascismul a venit la putere abia în septembrie 1940. Acest fapt, deosebit de relevant, nu s-a datorat vreunei strategii deficitare a fascismului, ci luptei eroice a tuturor forțelor revoluționare, democratice, patriotice conduse de Partidul Comunist Român, împotrivirii majorității copleșitoare a națiunii române față de practica și ideologia fascismului. În acest context ne miră faptul că A. Kuzmanova a omis aprecierile istoriografiei contemporane bulgare, conform cărora politica externă a Bulgariei a fost condusă din 1923 de un regim de dictatură fascistă.

În ceea ce privește obiectivul principal al politicii externe a României, ea omite cu desăvîrșire că acest obiectiv, ce a rămas nemodificat de-a lungul celor două decenii, era concretizat în *menținerea independenței și suveranității statului național unitar, desăvîrșit la 1 Decembrie 1918*, a integrității teritoriale a țării, așa cum a rezultat din *Hotărîrile plebiscitare din 1918*, hotărîri a căror legitimitate *a fost recunoscută* de Conferința de pace de la Paris, în 1919-1920. Politica externă a României a fost în concordanță cu voința întregii națiuni, cu interesele sale naționale vitale. Pentru menținerea și apărarea frontierelor statului român s-au pronunțat fără rezervă toate forțele sociale, toate partidele politice, inclusiv forțele de stînga, a căror coloană vertebrală o constituiau comuniștii și socialiștii; o elocventă dovadă în acest sens o constituie marile acțiuni de luptă organizate și conduse de comuniști, în decursul deceniului al patrulea. Semnificativă este și masiva ridicare a maselor populare, a întregului popor în apărarea granițelor țării, într-un moment cînd armatele hitleriste, după ce cotropiseră Cehoslovacia, se pregăteau să invadeze România. Era firesc să fie așa, pentru că statutul României era un rezultat al victoriei principiului naționalităților în această parte a Europei, era rezultatul legic al procesului istoric de

formare şi desăvîrşire a statului naţional unitar şi reprezenta cadrul natural pentru dezvoltarea naţiunii române moderne.

Orientarea politicii externe româneşti, caracterul relaţiilor sale externe decurgeau în mod firesc din însuşi obiectivul ei: membră fondatoare a Societăţii Naţiunilor, România a rămas în întreaga perioadă interbelică fidelă Pactului acestei organizaţii internaţionale ce-şi propunea consolidarea păcii şi securităţii pe baza respectării principiilor dreptului internaţional. De aceea, departe de a nutri ţeluri agresive la adresa vreunui stat — vecin sau mai îndepărtat — România nu numai că a refuzat orice tentativă sau „ofertă" ce i s-a făcut de a participa la vreo acţiune contra statelor vecine, dar a desfăşurat în mod consecvent şi permanent o politică de dezvoltare a unor raporturi cu toate ţările, fără nici un fel de amestec în treburile lor interne, s-a străduit să creeze un climat de pace şi cooperare în zona sa geografică, s-a pronunţat şi a acţionat, după capacităţile sale, contra politicii de forţă şi dictat în viaţa internaţională.

Astfel, în 1920, guvernele francez şi polonez au făcut presiuni asupra guvernului român pentru a obţine participarea României la războiul contra Uniunii Sovietice. Într-un raport din 31 martie 1920 al ministrului Franţei la Bucureşti, Henri Cambon, către Ministerul de externe, se arăta: „Am tatonat guvernul român în vederea unui acord care, lăsînd Poloniei toată libertatea de mişcare, ar invita România să se întindă de-a lungul Mării Negre. Guvernul român — preciza Henri Cambon — a respins această ofertă, arătînd că nu căuta aventuri dincolo de frontierele sale" (Arhiva Ministerului de externe al Franţei, seria: Europa 1918-1929, Polonia, vol. 137, raport nr. 168, Bucureşti, 31 martie 1920, semnat Henri Cambon). În notele sale politice, Raymond Poincaré, preşedintele Consiliului de Miniştri francez, făcea următoarea constatare: „Am făcut un demers lipsit de realism la Praga, Bucureşti şi Belgrad pentru ca aceste state să consimtă la o acţiune comună, împreună cu Ungaria, în favoarea Poloniei, contra Rusiei Sovietice" (Raymond Poincaré, *Histoire politique, Chronique de la Quinzaine*, 15 septembrie 1920-1 martie 1921, Paris, 1921, p. 18).

Referindu-se, în februarie 1921, la situaţia internaţională a Rusiei Sovietice, V.I. Lenin scria: „Dar au mai rămas unele state, ca România, care n-a încercat să lupte împotriva Rusiei... Se înţelege că, dacă România nu s-a hotărît să pornească război într-un moment favorabil pentru ea, apoi acum, după ce la noi a fost complet lichidat frontul lui Vranghel, e şi mai puţin probabil ca ea să se încumete să facă acest pas" (V.I. Lenin, *Opere*, vol. 42, Editura politică, Bucureşti, 1966, pp. 327-328).

Pe aceeaşi linie, la 17 mai 1922, în cadrul Conferinţei internaţionale de la Genova, România a făcut o declaraţie oficială cuprinzînd un angajament unilateral permanent de neagresiune faţă de Rusia Sovietică. Acest angajament a căpătat o pondere internaţională şi mai mare la 10 iunie 1926, cînd guvernul român a reconfirmat „angajamentul permanent de neagresiune faţă de Rusia, bazat pe statu-quo. România — se arăta în acest document — este gata să extindă acest angajament faţă de toţi vecinii săi. România interpretează acest angajament ca obligînd-o să nu atace Rusia, cu trupele sale regulate şi, bineînţeles, să nu tolereze formarea, pe teritoriul său, a trupelor neregulate de atac contra Rusiei" (Société des Nations, *Recueil des Traités*, vol. LVIII, 1926-1927, p. 230). Protocolul amintit a făcut parte integrantă din tratatul României cu Franţa din 10 iunie 1926 şi a fost înregistrat la Societatea Naţiunilor.

În august 1928, România, alături de U.R.S.S. şi de multe alte state, a aderat la Pactul Briand-Kellog care interzicea recurgerea la război pentru rezolvarea conflictelor între state. Cîteva luni mai tîrziu, în februarie 1929, din iniţiativa U.R.S.S., guvernul român a semnat la Moscova protocolul pentru punerea mai rapidă în aplicare a pactului de prohibire a războiului. Cu acea ocazie, Maxim Litvinov, ministrul de externe de atunci al U.R.S.S., sublinia faptul că „fiecare semnatar al protocolului se obligă în faţa lumii întregi să apere pacea pe un sector geografic dat" (Arhiva M.A.E., Fond Societatea Naţiunilor, vol. XV). Situîndu-se în continuare pe aceeaşi poziţie, România a semnat, în iulie 1933, la Londra, alături de U.R.S.S. şi alte state interesate, Convenţia de definire a agresorului şi a teritoriului, la 9 iunie 1934 restabilindu-se şi relaţii diplomatice normale între România şi U.R.S.S. În aceeaşi perioadă, România a susţinut pe multiple planuri iniţiativa franco-sovietică de creare a unui sistem oriental de securitate, din care dorea ea însăşi să facă parte („pactul oriental"), a salutat şi a sprijinit efectiv în 1935 încheierea tratatului de asistenţă mutuală sovieto-francez, precum şi a tratatului sovieto-cehoslovac.

Faptele amintite, la care se pot adăuga multe altele, sînt arhicunoscute oricărui istoric al relaţiilor internaţionale, ele au intrat în circulaţie ştiinţifică de zeci de ani; este imposibil ca A. Kuzmanova să nu le cunoască. Tot la fel de imposibil este ca, pe baza lor, să atribui politicii externe a României caracterul şi orientarea mai sus-amintite. Autoarea a ales însă o a treia cale: ea ignoră în mod voit sau plăsmuieşte fapte inexistente. A. Kuzmanova ignoră şi faptul că în 1938-1939 România a fost singura ţară care a sprijinit corect şi direct Cehoslovacia atacată, mergînd pînă la adăpostirea miilor de refugiaţi care fugeau din calea armatelor năvălitoare germano-horthyiste, act de mare îndrăzneală ce a atras asupră-i presiuni grave din partea Germaniei hitleriste; în acea perioadă de gravă criză internaţională, cînd Cehoslovacia fusese abandonată de toţi aliaţii săi, guvernul român a refuzat oferta ce i s-a făcut de a participa la împărţirea

teritoriului acestei ţări. La fel „uită" A. Kuzmanova şi poziţia României faţă de Polonia atacată în 1939, primirea şi adăpostirea refugiaţilor, a guvernului şi conducerii ţării, a armatei în retragere, salvarea tezaurului Poloniei. Pentru aceasta, România a plătit un greu tribut; între altele, asasinarea primului ministru Armand Călinescu din ordin venit de la Berlin, ameninţări şi presiuni militare cu caracter imperativ. A. Kuzmanova nu numai că ignoră demersurile paşnice ale României, ci, mai mult, o consideră vinovată de eşecurile politicii de securitate colectivă şi de creare a unui front european de rezistenţă contra agresiunilor puterilor Axei.

Cît despre caracterul „antibulgar" al politicii externe româneşti şi sugrumarea luptei revoluţionare a poporului bulgar, credem că este suficient să amintim Antoninei Kuzmanova că la Bucureşti, Brăila, Ploieşti, Călăraşi, Giurgiu şi în alte centre se află numeroase vestigii ce amintesc de organizarea de către revoluţionarii bulgari, pe pămîntul ospitalier al României a acţiunilor de eliberare a Bulgariei; să-i amintim documentele Universităţilor româneşti unde şi-au făcut studiile numeroşi tineri bulgari; să-i amintim documentele cu privire la apărarea insurgenţilor bulgari din 1923 ş.a. Nu se poate ca A. Kuzmanova să nu fi întîlnit în timpul perioadelor de documentare în România asemenea dovezi. Şi, mai mult, ne îndoim ca ea să nu cunoască aprecierile conducerii de partid şi de stat a Republicii Populare Bulgaria privind legăturile de solidaritate militantă româno-bulgară şi ajutorul dat de poporul român revoluţionarilor şi patrioţilor bulgari.

Ne apare de-a dreptul fantezistă teza că România şi politica ei balcanică au fost cauza principală a izolării Bulgariei (p. 252). Se uită cu totul că orice analiză istorică trebuie să se bizuie pe datele concrete, obiective, ale situaţiei dintr-o etapă sau alta şi că oricine operează în istorie cu teze prefabricate, nu poate decît să dea faliment ca istoric şi să semene confuzie sau, şi mai grav, să falsifice realitatea.

Acest mod de „a interpreta" istoria recentă este cu deosebire vizibil în numeroasele pagini pe care A. Kuzmanova le consacră Înţelegerii Balcanice, deşi autoarea aduce numeroase informaţii interesante care contribuie la o mai bună cunoaştere a unor aspecte politico-diplomatice (de pildă, relaţiile bulgaro-iugoslave şi „Tratatul de prietenie veşnică" dintre cele două guverne, acordul de la Salonic din 1938 etc.). Din păcate, A. Kuzmanova formulează aprecieri şi concluzii în contradicţie cu faptele la care ea însăşi se referă sau cu logica istorică. Pentru autoarea bulgară, atît Înţelegerea Balcanică cît şi Mica Înţelegere au avut rolul de „jandarm regional" (p. 4), iar „orientarea reală a pactului balcanic era îndreptată tocmai împotriva Bulgariei" (p. 5). Mai departe, ea scrie: „România s-a străduit ca Înţelegerea Balcanică să se creeze ca o alianţă militară şi politică îndreptată împotriva oricărei încercări de revizuire, inclusiv paşnică a statu-quoului în Balcani. Această alianţă a fost îndreptată împotriva Bulgariei, care avea ca principiu conducător al politicii sale externe revizuirea tratatelor doar pe cale paşnică" (p. 211). Pornind de aici, A. Kuzmanova dezvoltă una din cele mai directe răstălmăciri a adevărului istoric, susţinînd că politica românească, a fost dusă nu împotriva adevăratului agresor, şi a împiedicat atragerea Bulgariei la cooperare balcanică efectivă. Ea scrie mai departe că „începînd cu Take Ionescu după primul război mondial şi pînă la Gr. Gafencu, în ajunul celui de-al doilea război mondial", politica externă românească a fost un consecvent „adversar al politicii duse de guvernul bulgar de revizuire paşnică a Tratatului de la Neuilly. Această atitudine a fost legată direct de scopul principal al politicii externe de menţinere a cîştigurilor teritoriale şi nu a fost influenţată de schimbările din concepţiile privind direcţiile generale ale politicii externe româneşti" (pp. 23-24). În sfîrşit, pe o asemenea bază, cititorul este îndrumat să creadă că „scopul politicii externe româneşti a fost eternizarea acestei situaţii de inegalitate şi a slăbiciunii ţărilor învinse" (p. 4).

În faţa atîtor şi atîtor concluzii false, nu poţi decît să te întrebi: oare la ce i-au folosit autoarei miile de documente studiate, dacă pînă la urmă dezvoltă idei care nu au nimic comun cu faptele, aşa cum s-au petrecut ele?

Răsturnînd noţiunile, ea acuză România şi alte state din Înţelegerea Balcanică şi Mica Înţelegere de promovarea unui consecvent antirevizionism, ceea ce ar fi adus un mare prejudiciu păcii în Balcani, ar fi „spart" frontul păcii în această zonă şi ar fi îndepărtat şi izolat Bulgaria. Nu a aflat oare autoarea că revizionismul — mai ales după venirea la putere a lui Hitler în Germania — a devenit portdrapelul politicii agresive a statelor fasciste, fiind un instrument al politicii hitleriste pentru a coaliza toate forţele politice ce ar fi putut fi folosite pentru subminarea păcii şi securităţii? Dacă n-ar fi să amintim decît faptul că procesul „mutării" frontierelor, al „revizuirii" deci, început „paşnic" de Germania nazistă prin anexarea Austriei, n-a mai putut fi oprit şi a dus la ştergerea de pe hartă a unor state independente, în ultimă analiză la război, şi tot ar fi suficient, credem,

să demonstrăm adevărul pe care oamenii politici antifasciști, ca Litvinov sau Titulescu, Barthou sau Beneș, nu încetau a-l sublinia: revizionism = război.

Dintre numeroasele argumente care arată prezența Înțelegerii Balcanice în viața internațională, pe care, de altfel, o menționează și autoarea în multe rînduri, ne mărginim să precizăm aici doar unul singur: Înțelegerea Balcanică, alianță regională, deschisă, defensivă, de pace, securitate și colaborare în scopul apărării statu-quoului teritorial, încheiată între Grecia, Iugoslavia, România și Turcia la 9 februarie 1934, s-a manifestat în relațiile internaționale — cu toate inconsecvențele, slăbiciunile și limitele acestei alianțe — ca un factor de natură să apere independența, suveranitatea și integritatea teritorială a celor patru state membre, să dezvolte colaborarea lor pe diferite planuri, să afirme rolul țărilor mici și mijlocii în Europa. În această direcție, ea s-a manifestat în repetate rînduri pe o linie favorabilă intereselor păcii și securității colective în Europa și, implicit, pentru a stăvili ofensiva politico-diplomatică a puterilor fasciste.

Cunoscuta cercetătoare bulgară a relațiilor internaționale Christina Daneva-Mihova aprecia astfel caracterul Pactului Înțelegerii Balcanice: „Pactul Balcanic avea ca obiectiv să ridice o barieră contra țelurilor economice și politice urmărite de Italia fascistă și Germania hitleristă în Balcani menținînd statu-quoul așa cum rezultase din Conferința de la Versailles". (Christina Daneva-Mihova, *La diplomatie française et la preparation du Pacte Balcanique — 1934*, în *Studia Balcanica*, nr. 9, Sofia, 1975, p. 31). Ea aprecia în mod corect că în 1933 Mica Înțelegere „s-a străduit să atragă Bulgaria alături de ea prin acorduri bipartite sau tripartite. Aceste acorduri erau considerate ca baza unui viitor pact balcanic". Ea precizează că guvernul bulgar a refuzat astfel de propuneri. (Idem, p. 39.) Iar istoricul I.S. Stavrianos conchide analizînd subminarea Înțelegerii Balcanice: „Principala cauză a fost presiunea Germaniei renăscute" (I.S. Stavrianos — *The Balcans Since 1453*, p. 740).

De altfel, cu toate contradicțiile, diferendele și litigiile dintre Bulgaria și țările Înțelegerii Balcanice (contradicții, diferende și litigii în analizarea cărora trebuie folosită o rigurozitate științifică și nu o pornire subiectivă de a face din alb-negru și viceversa), între aceste state s-au dezvoltat relații amicale în acei ani, concretizate, între altele, în acordul de la Salonic din 31 iulie 1938 cu privire la abolirea clauzelor militare, aeriene și navale din Tratatul de la Neuilly.

Comunicatul comun dat publicității după semnarea acordului de la Salonic releva: „Acest acord încheiat între țări tratînd de la egal la egal este rezultatul fericit al negocierilor libere desfășurate într-o atmosferă de cordialitate și înțelegere". Contribuția pe care acordul de la Salonic o aducea destinderii și îmbunătățirii relațiilor pașnice dintre țările Înțelegerii Balcanice și Bulgaria era remarcată, de asemenea, în comunicatul sesiunii Consiliului permanent al Micii Înțelegeri, desfășurată la Bled la 21 și 22 august 1938. Consiliul permanent al Micii Înțelegeri menționează în procesul-verbal al sesiunii că a luat act cu cea mai vie satisfacție de expunerea privind încheierea la 31 iulie 1938 a acordului de la Salonic dintre Înțelegerea Balcanică și Bulgaria, apreciind la justa valoare marele sprijin pe care acest acord îl aduce nu numai la întărirea încrederii mutuale și strîngerea colaborării dintre țările balcanice, ci de asemenea la apărarea comună a păcii generale. Cei trei miniștri de externe constată că „acordul de la Salonic nu afectează cu nimic drepturile și îndatoririle de asistență mutuală decurgînd din angajamentele la care fiecare dintre statele semnatare subscriseseră anterior. Această constatare se bazează pe faptul că obligațiile de neagresiune și acelea de asistență mutuală, departe de a se exclude, se completează prin însăși natura lor unele pe altele" (Arhiva Ministerului afacerilor externe, Fond Mica Înțelegere, vol. 19, fila 86. Proces-verbal al sesiunii din 21-22 august 1938).

Era firească deci următoarea declarație a premierului bulgar Kiosseivanov din 19 februarie 1939: „Sîntem prieteni cu țările Înțelegerii Balcanice". Cît privește oportunitatea și rolul jucat de pactele regionale — Înțelegerea Balcanică și Mica Înțelegere — amintim pentru A. Kuzmanova cuvintele lui Maxim Litvinov: „Este bine ca fiecare continent să fie acoperit cu pacte regionale care să apere fiecare regiune împotriva oricărui agresor. Executiunea acestor obligații regionale ar fi considerată ca echivalînd cu executarea obligațiilor prevăzute de Pactul Societății Națiunilor, avînd sprijinul deplin al membrilor Societății" (Arhiva M.A.E., Fond Societatea Națiunilor, vol. 15, Raport nr. 538, Geneva, 15 iulie 1936, semnat Antoniade, către N. Titulescu).

Nu am urmărit să discutăm întreaga prezentare a politicii românești dintre 1933-1939 în cartea Antoninei Kuzmanova. Am vrut doar să atragem atenția asupra cîtorva teze și aprecieri care, din păcate,

constituie pilonii unei demonstraţii istorice, inevitabil eşuate. Adevărul istoric nu poate fi ascuns, el iese la lumină cu o forţă inexorabilă. Istoria diplomatică din anii dinaintea celui de-al doilea război mondial este mult prea importantă şi plină de învăţăminte pentru a fi contrafăcută.

În ceea ce priveşte pe istoricii români, ei nu şi-au propus şi nu îşi propun să dea lecţii istoricilor din alte ţări despre modul cum trebuie să-şi scrie istoria naţională. Orice încercare de imixtiune privind felul în care este scrisă istoria poporului român nu poate însă decît să fie respinsă cu fermitate. Istoricii români nu au permis şi nu pot permite nimănui să falsifice şi să denatureze faptele privind istoria ţării, să născocească „adevăruri" din vîrful peniţei la adresa poporului român, într-un cuvînt să facă din istorie o antiistorie.

Cercetarea istorică trebuie să servească dezvoltării prieteniei şi colaborării între toate popoarele, inclusiv dintre R.S. România şi R.P. Bulgaria. Aşa cum A. Kuzmanova a scris această lucrare, ea nu serveşte însă prieteniei care s-a dezvoltat între popoarele noastre pe multiple planuri în anii socialismului. Aceasta cu atît mai mult cu cît chiar şi în trecut istoricii de bună-credinţă din ţările noastre s-au străduit să redea relaţiile dintre cele două popoare în spiritul adevărului, al stimei şi respectului. Iată de ce se impune ca astăzi, cînd ţările noastre edifică societatea socialistă, istoria să evoce tradiţiile de luptă comună şi colaborare pentru apărarea cauzei progresului şi libertăţii popoarelor, a păcii.

Indiferent de motivele şi substratul care au putut ghida publicarea acestei lucrări, această iniţiativă nu poate decît să trezească legitima întrebare: Cui foloseşte? Este evident că prin această carte sînt relansate teze nocive, revizioniste, revanşarde şi antiromâneşti, în contradicţie nu numai cu adevărul istoric, dar şi cu principiile relaţiilor şi normelor internaţionale.

•CLIO ANUNŢA•CLIO

Centenarul cercetărilor paleolitice în România

„În malul Prutului, la Metocu, am găsitu, la mai bine de două metre de la suprafaţă, mai multe silexuri lucrate, indicele unei staţiuni preistorice".

Consemnarea aparţine geologului român Grigoriu Ştefănescu şi a apărut în Anuarul Biroului geologic pe anul 1885, fiind cea dintîi informaţie despre o descoperire paleolitică făcută pe teritoriul României. De un secol încoace arheologia consacrată acestei perioade străvechi nu încetează să furnizeze noi şi importante dovezi privind vechimea vieţuirii omeneşti pe teritoriul patriei noastre, civilizaţia materială şi spirituală făurită din cele mai vechi timpuri. Pentru a aniversa un secol de fructuoase cercetări în domeniul paleoliticului, la Iaşi şi Botoşani s-a desfăşurat. În zilele de 22-25 octombrie 1985 colocviul cu tema: Geneza şi evoluţia culturilor paleolitice pe teritoriul României. *Au participat cercetători de la institute şi muzee de istorie din ţară, precum şi specialişti de peste hotare, comunicările prezentate aducînd importante contribuţii în legătură cu vechimea vieţuirii omeneşti în spaţiul carpato-dunăreano-pontic, uneltele şi organizarea vieţii la primele comunităţi omeneşti, elemente incipiente ale manifestărilor de natură artistică ş.a.m.d.*

În încheierea colocviului s-a desfăşurat o excursie de studii la Ripiceni, Cotuşca şi Mitoc, care, şi acum, la o sută de ani de la primele cercetări continuă să fie una din cele mai bogate staţiuni paleolitice din ţara noastră, veritabilă „şcoală" pentru cercetătorii acestei perioade istorice.

G. D.

PLANŞELE NOASTRE

1. **Hilarius Mitrea în 1869**
2. **Imagini din Sumatra: sat în nordul insulei...**
3. **... palat din Kotaradja...**
4. **Construcţie în interiorul unui fort...**
5. **... pe rîul Atjeh...**
6. **... elevi în jurul învăţătorului...**
7. **Spitalul din Şemarang (insula Java); pavilionul ofiţerilor**
8. **Şef de trib din Borneo, cu haine militare olandeze, dar cu sabia caracteristică dalacilor**

1

Un român

în Arhipelagul indo-malaiez

2

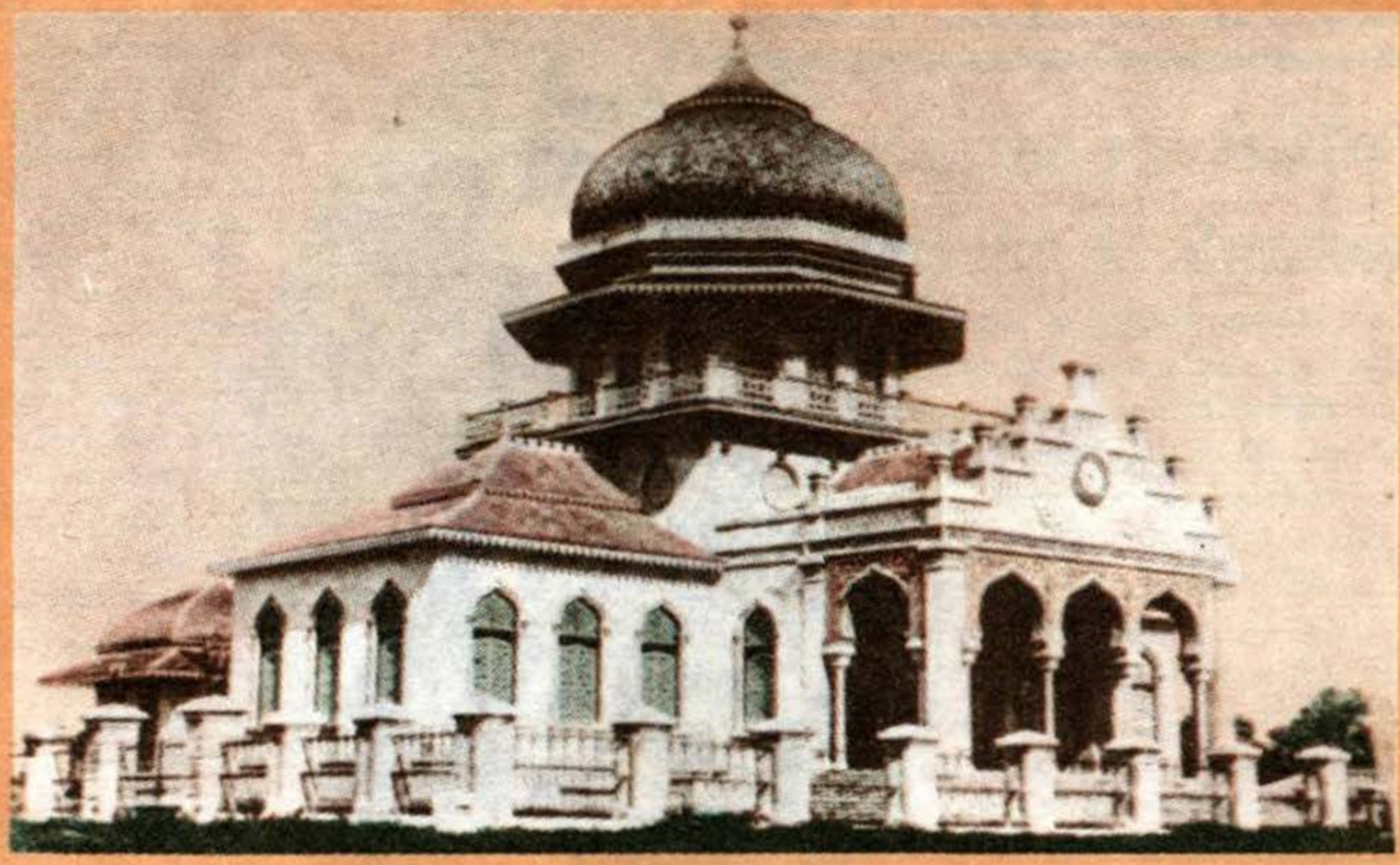

3

În vara anului 1882, publicaţiile româneşti, printre care Observatorul, Familia, Tribuna, Gazeta Transilvaniei, Românul, Timpul anunţau revenirea doctorului Hilarius (Bucur) Mitrea în locurile natale, după ani îndelungaţi petrecuţi în îndepărtatele şi misterioasele Indii Orientale Olandeze[1]. Sosea să-şi revadă „patria, rudeniile şi amicii", dar aducea cu el şi bogate colecţii de animale strînse în insulele Arhipelagului indo-malaiez, cu gîndul înalt de a îmbogăţi zestrea Muzeului naţional de antichităţi din Bucureşti.

Cine era acest doctor Mitrea, care, la mii de kilometri de ţară, se străduia să contribuie şi el la ridicarea culturală a naţiei sale care de curînd îşi consfinţise independenţa absolută de stat?

Fiu al unor oieri din Răşinari, născut la 18 mai 1842, Bucur Mitrea a arătat încă

[1] Sub această denumire erau cunoscute posesiunile coloniale ale Olandei în Arhipelagul indo-malaiez.

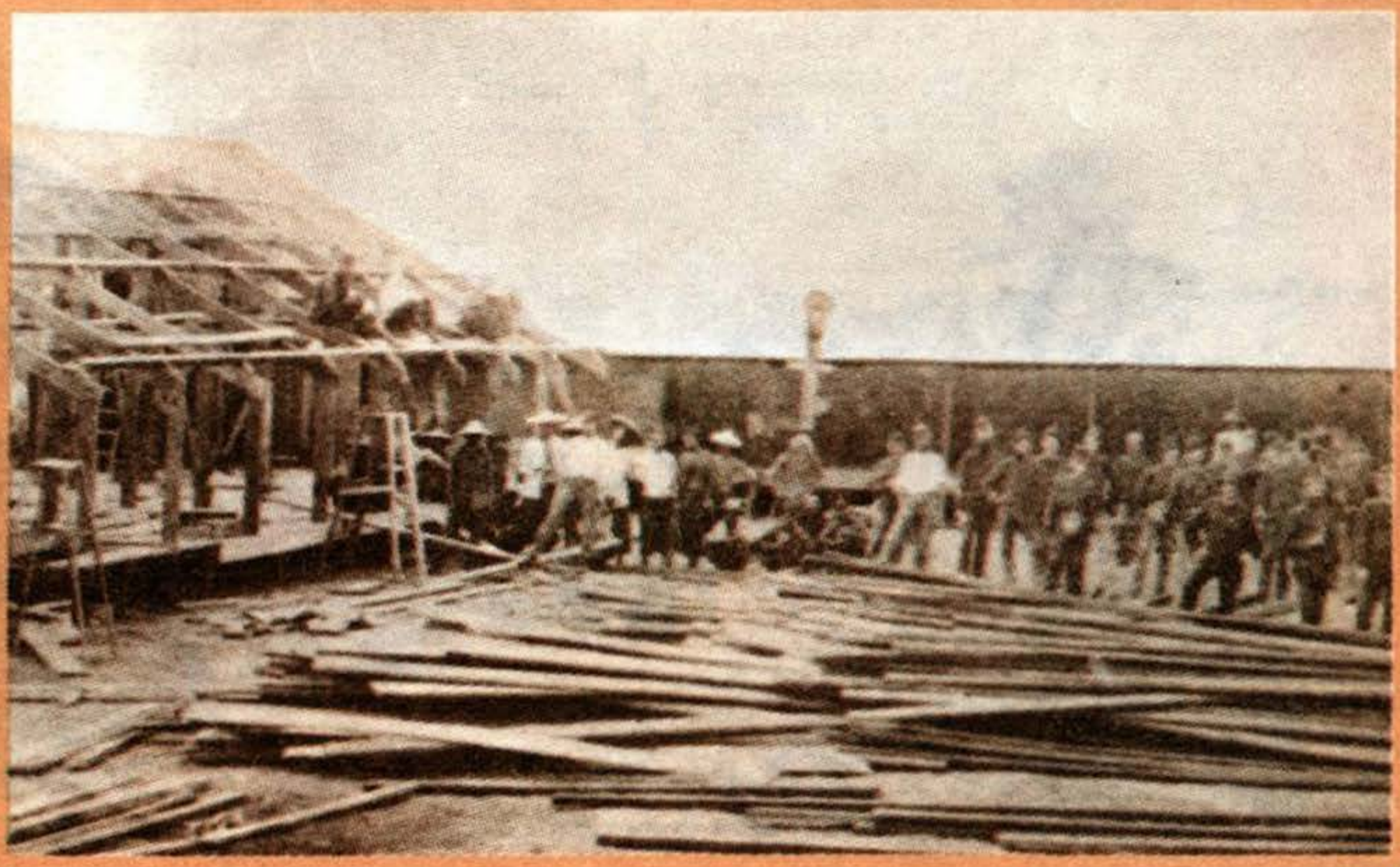

4

5

din şcoala primară, urmată în satul său, înclinaţii deosebite pentru învăţătură. Părinţii l-au trimis în continuare la gimnaziul romano-catolic din Sibiu, unde cursurile se făceau în germană. Aici prenumele de Bucur i-a fost latinizat şi transformat în Hilarius (scris, uneori, şi Ilarie).

În 1860, s-a înscris la Institutul medico-chirurgical din Cluj. Cum acesta nu conferea gradul de doctor, ci doar dreptul de liberă practică în principatul Transilvaniei, lui Hilarius Mitrea, ca student eminent, autorităţile şcolare i-au îngăduit să frecventeze paralel cursuri la universităţile din Berlin şi Würzburg. La ultima universitate şi-a susţinut teza şi a obţinut, la 6 august 1864, titlul de doctor în medicină.

O vreme a activat la Viena, de aici la Berlin şi, apoi, la Hamburg. La începutul anului 1869, a plecat în Olanda, la Rotterdam, şi s-a angajat ca medic în armata

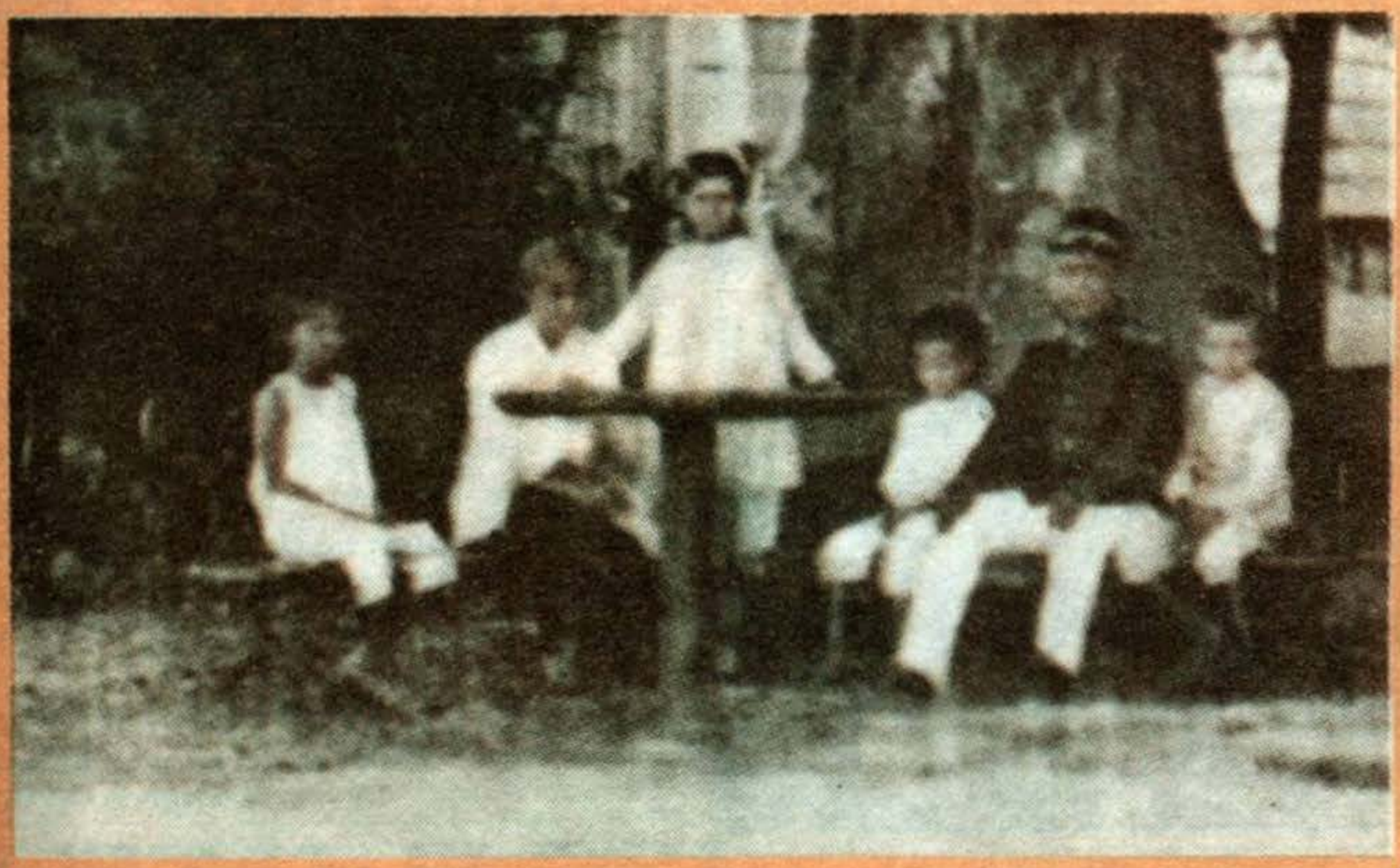

6

colonială din Indiile Orientale. În octombrie 1869, debarcă la Batavia, în insula Java; a plecat însă curînd în Sumatra, iar după trei ani a fost trimis în Borneo (1872-1878), poposind în diferite garnizoane, unele situate în interiorul insulei în regiuni sălbatice, complet necercetate de albi şi locuite de triburi care practicau vînătoarea de capete. A fost chemat în nordul insulei Sumatra şi, după scurtă vreme, în Java (1878-1880).

În 1881 a venit în ţară, aducînd cu sine o extraordinară colecţie de animale din fauna atît de bogată şi variată a marilor jungle ecuatoriale, pe care, în iunie 1882, a donat-o Muzeului de zoologie şi mineralogie din Bucureşti. Vînător iscusit şi naturalist pasionat, Mitrea s-a dovedit, în acelaşi timp, şi un fotograf avizat, fixînd pe peliculă imagini din lumea cîndată în care-i purtase dorinţa de noi orizonturi. Realizate în perioada 1870-1880, multe purtînd adnotările autorului, aceste imagini au o deosebită valoare de document. El este, astfel, primul român care a fotografiat insulele Arhipelagului indo-malaiez.

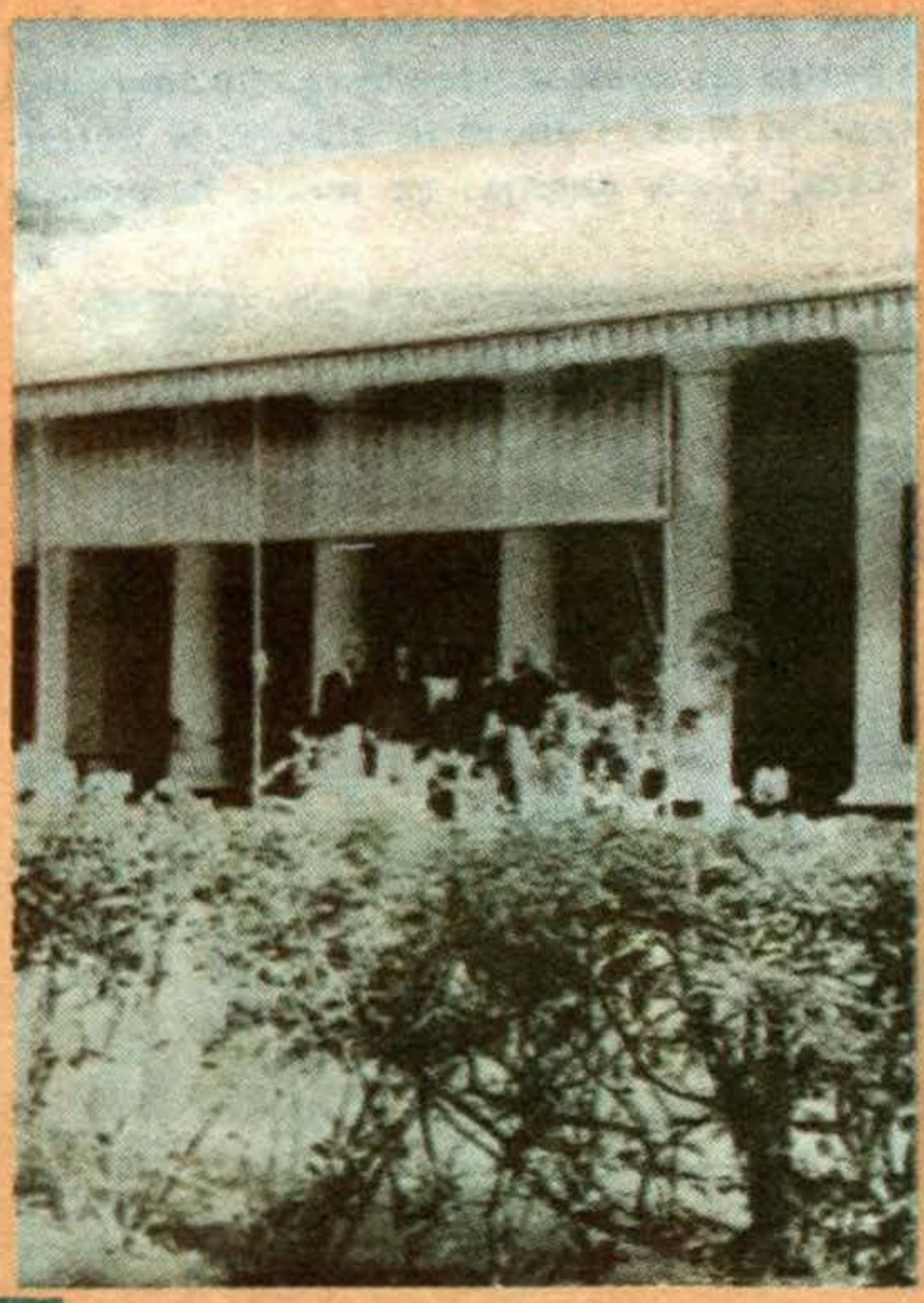

La începutul anului 1884, s-a întors în Indiile Olandeze, unde a rămas vreme de 10 ani, deţinînd funcţia de medic-şef al unor întinse regiuni. A cercetat Sumatra, apoi insulele Celebes, Java, Moluce şi, în fine, Noua Guinee, imensa insulă din nordul Australiei, aproape complet necunoscută pe atunci. Aici a adăugat colecţiilor sale piese de etnografie, antropologie şi numeroase specii din splendidele păsări ale paradisului. Toate au ajuns la Bucureşti în 1895. A mai călătorit o dată în Java, în 1897, apoi s-a stabilit definitiv la Viena, petrecînd, uneori, verile la Răşinari, în casa sa care există şi astăzi. S-a stins din viaţă la 31 ianuarie 1904, lăsînd amintirea unui pasionat explorator şi, totodată, colecţionar ale cărui donaţii se numără printre cele mai mari şi mai valoroase primite în istoria de 150 ani a Muzeului de istorie naturală.

Alexandru MARINESCU,
Muzeul de istorie naturală
„Grigore Antipa"

PE URMELE STRĂMOȘILOR (VI)

ION POPESCU-PUȚURI

Istoria marelui și viteazului popor geto-dac ni-l înfățișează ca un popor muncitor, harnic, cinstit, omenos care nu s-a împăcat niciodată cu asuprirea și nedreptatea venind din partea unei forțe străine, atașamentul la libertate decurgînd din filozofia zamolxiană, ce stătea la baza societății geto-dacice, filozofie profund adversară nedreptăților de orice fel.

În vremuri îndepărtate, din cauza unor calamități, necunoscute nouă, așa cum arată istoricul francez de Valée-Poussin, o parte a acestui popor a fost nevoit să se miște în lungul și în latul lumii pentru a supraviețui, alături de alte popoare, ajungînd pînă în cele mai îndepărtate părți ale Europei, Asiei și Africii, creînd puternice și înfloritoare state. În decursul vremii, luînd contact cu expansiunea elenă și romană, s-au împotrivit viguros atît imperiului creat de Alexandru Macedon cît și imperiului roman și a contribuit astfel hotărîtor la alungarea acestora din părțile asiatice și la decăderea lor. Aliate vremelnic cu hunii în destrămarea Imperiului roman de apus, neamurile geto-dacice au fost acelea care au contribuit în final și la înfrîngerea imperiului hunic, destrămînd definitiv puterea lor în Europa. Tot geto-dacii au pus ulterior în mare dificultate alte și alte imperii reacționare apărute pe scena istoriei.

După cum este cunoscut, imperiul creat de Alexandru Macedon (336-323 î.e.n.) se întindea din Peninsula Balcanică, la est de Marea Adriatică, pînă în Oceanul Indian, de la Dunăre și Caucaz pînă în Nubia. El cuprindea multe regate și regiuni autonome, avînd un înalt nivel de civilizație.

Cuceritorii au căutat să impună concepția idolatră împotriva concepției zamolxiene, de la curțile statelor cu care s-au confruntat (încercare pe care, după prăbușirea elenilor o vor face și romanii, cu același rezultat) ceea ce a generat o ripostă din partea popoarelor atacate. Așa, de pildă (cum precizează Carlo Troya în Istoria Italiei. p. 202), în anul 326 î.e.n. geto-dacii dunăreni au ucis pe Zopyrion, căpitan al lui Alexandru Macedon cu întreaga sa oștire de 30 000 oameni punînd stavilă înaintării sale peste Dunăre.

În cadrul Imperiului macedonean se afla o parte din Bactriania, a treia putere din Imperiul parților, care după victoria de la Issos, dobîndită de Alexandru Macedon împotriva lui Darius III în anul 333 î.e.n., căzuse, împreună cu întregul imperiu ahemenid, sub stăpînirea macedoneană. În anul 328 î.e.n., după luptele din Bactriania și Sogdania, Alexandru Macedon s-a căsătorit cu Roxana, fiica nobilului part Oxyartes din Sogdania.

După încheierea domniei lui Alexandru cel Mare (323 î.e.n.), popoarele eotropite au început treptat lupta de eliberare. La 292 î.e.n., Dromichete, regele geților, învinge armatele regelui macedonean Lisimach și eliberează teritoriile getice de la sud de Dunăre. În regatul Bactrianiei, satrapul Arsaces, ajutat de fratele său Tiridate și de unii nemulțumiți macedoneni — ceea ce explică de ce mai tîrziu toți regii arsacizi înscriu pe efigiile lor titlul de „rege al regilor, binefăcătorul și prieten al grecilor" — s-a răsculat după anul 252 î.e.n. împotriva urmașilor lui Alexandru alungîndu-i pe ocupanți din această țară și constituind, din anul 250 î.e.n., un puternic imperiu cunoscut în istorie sub denumirea de Imperiul parților, în fruntea căruia se afla dinastia Arsacizilor.

Sub domniile lui Mithridates I și II, dar mai ales sub Orodes I, Imperiul arsacizilor a ajuns la o mare dezvoltare prin înglobarea fostelor teritorii stăpînite de succesorii elenistici ai lui Alexandru cel Mare: Media, Persia, orașele Babilon și Seleucia, astfel că statul stăpînit de Arsacizi moștenea și unele elemente de cultură elenistică.

De la formarea Imperiului part, acesta a trebuit să se confrunte cu Imperiul roman. În pînă ofensivă în Asia, romanii reușiseră să ocupe părți importante ale Asiei apusene, inclusiv unele aparținînd parților. În decurs de trei secole între cele două imperii s-au purtat grele lupte pentru supremație, alternînd tratatele de pace cu cele de alianță și cu declarațiile de război. Astfel, în anul 115 î.e.n., parții joacă rolul de intermediar între Extremul Orient (o misiune chineză a împăratului Wu-ti este prezentată la curtea lui Mithridates II) și lumea romană, care își manifesta tot mai insistent interesul în Asia. După includerea Armeniei în cadrul Imperiului part, în anul 94 î.e.n., impunîndu-i-se acesteia raporturi de vasalitate, disputele între cele două puteri se vor purta, îndeosebi, în jurul acestui teritoriu.

În anul 92 î.e.n., parții stabilesc primele contacte diplomatice cu Roma. Curînd însă relațiile degenerează în dispute militare. Sub domnia lui Phraate III, în anul 65 î.e.n. are loc prima ciocnire militară între parți și romani, regatul part al Arsacizilor devenind ulterior principalul adversar al Romei în Orient. În acest timp, imperiul roman avea serioase probleme și la granița nordică dunăreană. Burebista, regele regilor dacilor europeni, cu armatele sale, întreprinde o incursiune în Macedonia romană, în anul 75 î.e.n., după care teatrul operațiilor se mută în Orient. La 6 mai 53 î.e.n. are loc prima mare bătălie, la Carrhae, în Mesopotamia, între armatele Imperiului arsacid și cele romane, soldate cu înfrîngerea armatelor romane de către generalul part Surena.

În anii 41 î.e.n., armatele arsacide comandate de regele Pacorus desfășoară cîteva raiduri în Siria și Asia Mică, aflate sub influența imperiului roman. Cinci ani mai tîrziu, armatele romane conduse de către generalul Marcus Antonius sînt înfrînte de către cele ale Imperiului part. Ciocnirile cu armatele romane alternează cînd la un hotar al imperiului, cînd la altul. Astfel, la începutul domniei lui Augustus (anul 31 î.e.n.) izvoarele menționează la nordul Dunării un alt rege dac, dușman al Romei, Cotiso. La 20 î.e.n., între cele două imperii — roman și part — se realizează o înțelegere; fixîndu-se granițele pe fluviul Eufrat, prilej cu care Arsacizii înapoiază stegurile romane capturate în marea bătălie de la Carrhae. Era, evident, o soluție de compromis, căci după războiul parților împotriva Romei din anii 61-66 e.n. se realizează o nouă înțelegere între Roma și Imperiul part. Tiridates, principe part, fratele regelui Vologese I, este încoronat la Roma rege al Armeniei de către Nero, în cadrul unei politici în care romanii încercau prin deținerea unor „ostatici" — candidați la tron la Roma să țină în frîu pe cei din Orient, iar parții profitau de prezența la Roma pentru a se iniția și a contracara diplomația romană. În anii 85-88 e.n., regele dacilor carpatici, Decebal încheie legături de prietenie cu regele part Pacorus. Împrejurările sînt determinate de campania pe care în anul 85-86 e.n., geto-dacii sub comanda lui Decebal o întreprind împotriva armatelor romane conduse de consulul Oppius Sabinus în provinciile de la sud de Dunăre. Pentru a face față armatelor dace, consulului roman îi vin în ajutor Libellius și Maximus, care îl capturează pe Callidromus (un om de cultură deosebită, înzestrat cu multiple talente), sclavul lui Maximus, pe care — potrivit istoricei lui Carlo Troya — Decebal l-a trimis în dar, ca o atenție deosebită, regelui part Pacorus. În cele din urmă, legiunile romane sînt înfrînte de Decebal și Oppius Sabinus este ucis.

La 87-88 e.n., un alt comandant roman, Cornelius Fuscus, este încercuit în munții geților și ucis de armatele lui Decebal. Paulus Orosius povestește că Tacit, în partea astăzi pierdută a Istoriei sale, scria că nu a avut curajul nici cezar pentru a aminti de numărul romanilor uciși de daco-geții carpatici. Stindardul unei legiuni (a V-a Alaudae) cade în mîinile biruitorilor.

Pentru această faptă eroică, geților li s-a dat numele de semizei, întrucît — așa cum spune Carlo Troya — pentru

faptele lor erau considerați ca fiind mai aproape de Zamolxis. Calitățile lor militare l-au îndemnat mai tîrziu pe împăratul Romei Caracalla[1] urmărit de adversarii lui pentru a fi ucis să ceară să i se recomande un număr de geto-daci, din aceștii semizei frumoși și puternici, pentru a-i asigura viața personală împotriva atentatorilor ceea ce s-a și făcut.

Ulterior, în anii 101-106 și 114-117 e.n., Imperiul roman a întreprins o serie de expediții victorioase împotriva Daciei lui Decebal și a Imperiului part. După victoria împotriva lui Decebal (106 e.n.) și recucerirea Armeniei, împăratul Traian întemeiază provinciile romane Mesopotamia și Asiria. La 117 e.n., Hadrian, urmașul lui Traian — cel care a dărîmat Podul lui Traian de la Turnu Severin din cauza deselor atacuri ale dacilor liberi, uniți cu ai celor din provincia Dacia romană — s-a văzut însă silit de parți să renunțe la cuceririle romane în Mesopotamia și să restabilească granița răsăriteană a imperiului pe fluviul Eufrat.

Imperiul roman a obținut ulterior și alte succese împotriva parților, prin războaiele dintre cele două imperii din anii 161-166 și 198-199.

Cel care dă o lovitură decisivă imperiului roman în Asia este Mithridates (fost comandant al Iberiei caucaziene). Prin căsătoria cu fiica regelui Armeniei, Ardasea, generalul Mitridates a intrat în familia Arsacizilor armeni, Armenia reprezentînd în acea vreme centrul politic al Imperiului part. Ulterior, Mitridates a fost numit guvernator al Pontului. Cu ajutorul regelui Armeniei Ardases, el eliberează Capodocbia și cea mai mare parte din Asia Mică, reușind apoi să-i alunge pe romani din Asia. Totodată, el eliberează și popoarele din Caucaz și regatul Bosforului. Aici reîncepe războiul parților împotriva romanilor. Ca urmare a acestor victorii Mithridates ia titlul de rege al regilor, marcînd începutul decăderii Romei în Orient.

În anul 224 e.n., dinastia Sassanizilor la locul celei arsacide, la conducerea Partiei, dar prinții din familia imperială arsacidă continuă să joace un important rol în viața Imperiului part. Războiul împotriva Romei — după cum afirmă Saint-Martin — continuă, fiind purtat, apoi, împotriva Imperiului roman de răsărit, cu reședința la Constantinopol, după ce în anul 395 e.n. Imperiul roman se scindează în două. Sub regii sassanizi sînt cucerite Anatolia, Siria, Palestina, Egiptul, iar în anul 626 e.n., în alianță cu avarii, slavii și vlahii, perșii asediază Constantinopolul.

Urmașii Arsacizilor contribuie și la alungarea hunilor din Asia apuseană. Hunii erau un mare popor, care vreme de 600 ani s-a războit cu popoarele din Asia în special cu cei chinezi, ajungînd să fie vecin cu parții. Marele istoric armean Movses Korenați redă în Istoria Armeniei războaiele pe care Tiridate cel Mare, conducătorul Imperiului arsacid al parților, le-a purtat cu popoarele migratoare nordice care năvăliseră în Armenia. Tiridate le-a atacat în cîmpiile caspiene (gargarenii lui Strabon care-i plasează în Albania septentrională), adică în partea Daghestanului, între Derbend și Terek.

În cursul luptelor, regele hunilor numit Caihanul, a fost ucis. În urma înfrîngerii, hunii s-au deplasat spre apus, unde, după cum scriu cronicarii timpului, „acest popor barbar a atacat popoarele scitice care locuiau dincolo de Ister [Dunăre]", în anul 376 e.n. În drumul lor, hunii s-au lovit de împotrivirea poporului massageților (care locuiau în teritoriile de la nordul Mării Negre pînă la Marea Caspică) și de cea a alanilor (care formau în nordul Mării Negre un mare imperiu). Astfel hunii ocupau un vast teritoriu menționat în izvoare cu numele de Cuunigrad, adică sălașul hunilor (Lebau, Histoire du Bas empire, Paris, 1827, vol. IV, p. 64). Hunii au avut o mare confruntare cu alanii pe care, după cum scrie istoricul Klaproth, i-au învins „obosindu-i prin atacuri continue, deși aceștia [alanii] îi egalau în bravură". Această bravură a și determinat căpeteniile hunilor să-i atragă pe alani ca aliați împotriva romanilor.

Astfel în Europa s-a realizat o alianță alano-geto-dacică-hunică, care — după aprecierea istoricului italian Carlo Troya — a avut drept obiectiv comun lupta împotriva Romei.

După înfrîngerea Romei, hunii, popor migrator, destramă alianța cu alanii și geto-dacii, o parte din ei trec peste Marea Mediterană în Africa, iar ceilalți se retrag spre Marea Caspică, unde își aveau campamentul. Esențial este că victoria acestei alianțe completa luptele de veacuri ale dacilor de la Dunăre pînă în Asia împotriva Imperiului roman.

OROPHERNE sau OLOPHENUS, fratele lui Ariarathe, este încoronat rege al Capodochiei, de către Demetrius Soter, I, 439.

ORRHOENE, vezi OSRHOENE.

ORSANES însoțește pe Mithridates III în fuga lui, II, 110.

ORTOADISTE sau ARTOADISTE, rege al Armeniei, fără îndoială același cu Artavasde, este învins de Mithridate, regele parților, I, 55; II, 82; după Justin, ar fi fost ultimul rege al Armeniei, II, 82, 83.

OSACES, general part sub ordinele lui Pacorus, devastează Cyrrhesticia și asediază Antiochia fără succes, II, 117; este ucis sub zidurile acestui oraș, *ibid.*

OSCHAGAN, lac din Armenia cunoscut prin bătălia în care a murit Sanesan, regele massageților, I, 21-25.

OSRHOENE, nume al regatului Edessei; supusă regilor Armeniei, I, 102; data fondării acestui regat, I, 103; II, 2; originea numelui de Osrhoene, I, 104-106; forma exactă a cuvîntului este Orrhoene, I, 106; acest regat este supus suzeranității Arsacizilor, I, 177; vezi notele editorului, II, 318.

OSRHOES, același ca și Ourrhoul, dă numele său Osrhoenei, I, 105.

OUCHAMA, supranume alterat al lui Abgare; eroare a sirienilor asupra semnificației lui, originea, forma lui primitivă și veritabila lui semnificație, după armeni, I, 115, 116, 122-124.

OURMIAH, lac, corespunde lacului MANTIANUS al grecilor și lacului CABOUDAN al armenilor, I, 353; vezi notele editorului, II, 352 și 353.

OURRHA, vezi EDESSA.

OURRHOUI, fiul lui Khewia, primul rege al Edessei, II, 104; durata domniei lui, I, 104, 105; acest prinț este numit și Osrhoes, I, 105; originea acestei variante, *ibid.* durata domniei lui Ourrhoul, I, 107.

PACORUS, fiul lui Orodes I, rege al parților, se căsătorește cu fiica lui Artavasde regele Armeniei, I, 83; trece Eufratul dar este respins, I, 85; II, 117; devine suspect tatălui său, care îl cheamă din Siria, II, 118; la invitația lui Cecilius Bassus, intră în Siria, dar iarna îi forțează să treacă din nou Eufratul, II, 119; ocupă aproape întreaga Sirie, favorizat de războaiele civile ale romanilor, I, 85; II, 121 și urm.; este învins și ucis, I, 88; II, 129; elogiul său, II, 130.

PACORUS, fiul unui guvernator din Siria, a fost confundat cu fiul lui Orodes I, vol. I, 87; este probabil același cu Pacour, regele Edessei, I, 87, 111; alții spun că ar fi fost paharnicul regelui parților, I, 87; însoțește pe fiul lui Orodes în expediția sa, I, 87, 111.

PACORUS, rege al mezilor, era fratele lui Vologese I, regele parților care îi dăduse, împreună cu coroana Mediei, al doilea rang în monarhia Arsacizilor, I, 91, 179, 204, 313; este învins de alani, I, 163.

PACOUR sau PACORUS, rege al Edessei; durata domniei sale, I, 110.

PAGARAD, personaj de origine evreiască, este investit, de primul dintre Arsacizi, cu una din cele mai înalte demnități de la curte, I, 49; urmașii lui, numiți Pagratizi, au ocupat tronul Armeniei și al Georgiei și s-au perpetuat pînă în zilele noastre [A. St. Martin — *n.n.*], *ibid.* lor le aparținea dreptul de a încorona pe regii Armeniei, I, 153; mulți dintre ei s-au stabilit în Grecia, II, 291.

PAGARAN, oraș fondat de Erovant.; etimologia acestui nume, I, 166.

PAHLA sau PAHLAV, nume al Parthyenci sau Partiei; vezi notele editorului, II, 315 și 316.

PAKOUR, vezi BAKROU.

PALHAVANI, vezi Balhavouni.

PAMPATIUS, vezi PRIAPATIUS.

PARNATASPATE, rege al Edessei, I, 157. PARNATASPATE, zis cel Tînăr, rege al Edessei, durata domniei sale, I, 157.

PARNYI, trib al poporului dahilor, I, 3; II, 269.

PARRHACES, predă pe Mehrdate lui Gotarzes, II, 199, 200.

PARTHAMASPATE este pus pe tronul parților de Traian, I, 136, 137, 161.

PARȚI, nume dat de obicei Arsacizilor și care nu este același cu numele perșilor, I, 1, 3; II, 265; originea lui I, 2; parții originari din Europa, I, 3, 5; II, 265, 303; descendenți din parni, trib al dahilor, I, 5; II, 268; din neamul sciților, I, 28; II, 265; etimologia numelui lor, I, 28; nu trebuie confundați cu perșii, I, 2-5; 264 și 265; notele editorului, II, 307 și 308; parții se revoltă împotriva lui Astibara, regele mezilor, I, 28; această revoltă este înăbușită, I, 29; data stabilirii lor în Persia, după Jean Malalas, *ibid.* observații privind acest subiect, I, 29 și 30; obiceiurile lor, *ibid.* organizarea lor socială, sistemul lor feudal, II, 293 și urm.; motivele care dovedesc că ei nu erau de aceeași origine cu perșii, I, 33; II, 265; adoptă limba acestora, cînd au devenit stăpînii țării lor, I, 200; istoricii orientali vorbesc despre parți cu puține amănunte, I, 34; din ce epocă datează era independenței lor, I, 308; data stabilirii lor pe malurile Eufratului, I, 338, 347; invadează Media, I, 340; epoca creșterii puterii

[1] *Magazin istoric*, nr. 2/1974.

lor, I, 345; cucerirea Seleucici, I, 347, 348; rezistența pe care o întîmpină din partea prinților din Asia interioară, I, 350, 352; imperiul lor este definitiv constituit; limitele lui, I, 364, 365; data acestei mari revoluții I, 365, 366; cauzele prosperității regatului lor, I, 381, 382; limitele imperiului lor înspre India, I, 392, 393; încercări de traversare a Indului, I, 393; numele lor se răspîndește în Europa, I, 415; sînt de partea lui Pompei, motivele II, 118, 119; victoriile lor asupra Seleucizilor îi fac stăpînii imperiului, II, 304 și 305; rezistența opusă romanilor, II, 305; sînt învinși nu de către romani, ci de perși, II, 284, 285, 305; după distrugerea imperiului lor, numele lor se păstrează încă multă vreme, I, 35; II, 306.

PARTIA sau PARTHYENE, nume pe care geografii greci sau romani îl dau nediferențiat provinciei din Persia unde Arsacizii au pus bazele imperiului lor, I, 1; așezare geografică, I, 1, 2; primul din aceste două nume arată în realitate totalitatea cuceririlor primilor Arsacizi; cel de-al doilea se aplică propriu-zis unei provincii situată la est de Marea Caspică, I, 2; Partia a dat numele său Arsacizilor, I, 2; II, 265; printre locuitorii ei erau un mare număr de dahi, I, 27; II, 270; supusă de Tiridate, I, 298; II, 259; este puțin importantă, I, 298, 309; descrierea acestei țări, I, 309; numele ei actual, II, 270; vezi notele editorului, II, 315 și 316.

PARZAP'HRAN sau PARZAPHRAN, general armean în serviciul parților, cucerește Ierusalimul și face prizonier pe marele preot Hyrcan, I, 86; este numit și Barzapharne, I, 86; II, 122.

PEHLVI, formarea acestei limbi își are obîrșia în vremuri foarte îndepărtate, II, 266, 267; vezi notele editorului, II, 367 și 368.

PEROZE, rege al parților, necunoscut istoricilor occidentali și desemnat de Movses Khorenați sub numele de *Beroz*, I, 253; etimologia acestui nume, *ibid.*

PERSANA (Limba) derivă din zendă; este împărțită într-un mare număr de dialecte concomitente sau succesive, I, 261.

PERSIA, regat vasal al Arsacizilor, I, 179; cucerit de Mithridates I, vol. I, 364; perșii dădeau ajutoare lui Demetrius Nicator, I, 406; recad sub dominația parților, I, 415.

PERSI, 'nume folosit adesea de antici pentru a desemna pe parți, I, 430; II, 264, 265; dar nu trebuie confundați cu parții, I, 2-5; II, 264 și 265; vezi notele editorului, II, 307 și 308.

PHARASMANE, rege al Iberiei, susține pretențiile fratelui său Mithridate la tronul Armeniei, II, 183, 192, 195; cheamă în ajutor pe albanieni și sarmați, II, 183; învinge și ucide pe Orodes, II, 184, 187; învinge pe Artahan, II, 181; îndepărtează pe fiul său Rhadamiste, de a cărui ambiție se teme, II, 204; declară război regelui Armeniei, Mithridates II, 204; guvernatorul Siriei îi ordonă să-și rechemă trupele, II, 205; își ucide fiul, II, 207, din ordinul lui Corbuloo, pătrunde în Armenia, *ibid.*

PHARNAPATE, general part, respinge viguros atacurile lui Upedius Silo; după joncțiunea lui Ventidius cu acesta din urmă, el este învins și ucis, II, 127.

PHASAEL, fiul lui Hyrcan, cheamă pe parți la Ierusalim, II, 122; arestat și predat lui Antigon, se sinucide, II, 123.

PHERECLES, guvernator, pentru Antiochus II, al provinciilor de dincolo de Eufrat, II, 38, 258; mai este numit și Agathocle, II, 38, 173; este ucis de Arsaces și Tiridate, I, 39, 174, 289, 298; II, 258.

PHILHELEN (prietenul grecilor), titlu luat de mulți regi arsacizi; semnificația lui, I, 191, 194, 446, 447.

PHILIPPOS, deposedat de statele sale de fratele său Antiochus, vrea să se despăgubească în detrimentul altui frate al său, Demetrius, II, 86; asediat în Bereea, este ajutat de Straton, Mithridates Sinnaces și Zizen, *ibid.*

PHILOPATOR, titlu luat de Phraate II, vol. I, 437; dat lui Seleucus IV, vol. I, 142.

PHLEGON de Tralles, citat după Movses Khorenați, I, 238; vezi notele editorului II, 333-335.

PHRAATA, oraș în Media, asediat fără succes de Antonius, II, 187 și urm.; mai este numit și *Vera* și *Praaspa*, *ibid.*

PHRAATACES, fiul lui Phraate IV și al Thermusei, II, 148; ucide pe tatăl său, II, 163; este ucis de supușii lui, II, 163, 282; data morții sale, II, 163; de unde i se trage numele, *ibid.*

PHRAATE I, fiul lui Priapatius, regele parților, căruia îi urmează la tron, I, 331, 421; bate pe barzi și lasă tronul fratelui său Mithridates, prejudiciind pe proprii săi fii, I, 331, 332, 422, 424, 425; durata domniei sale, I, 333, 334, 444. PHRAATE II, fiul lui Mithridates I, regele parților, I, 331; II, 1; asociat la tron de tatăl său, I, 437; II, 1; cu ce scop, II, 1; nu profită de avantajele obținute de tatăl său asupra regilor Siriei, II, 2; unchiul lui, Artaban, îi disputâ coroana, *ibid.* pentru a se debarasa de temutul său dușman Antiochus Sidetes, redă libertatea lui Demetrius Nicator, II, 26; îl învinge pe Antiochus, I, 368, 369, 418; II, 32, 275, 276; adoptă supranumele de *Autocrator*, căruia îi adaugă pe cel de Philopator, I, 437; se căsătorește cu fiica lui Demetrius Nicator, captiva lui, II, 49, 50; face funeralii regale lui Antiochus, II, 50; urmărește inutil pe Demetrius Nicator, I, 51; se aliază cu Alexandru Zebina și pentru ce, II, 60, 61, 63; nu poate subjuga provinciile revoltate din imperiul său, II, 62; cînd trecea Eufratul, este chemat în altă extremitate a statelor sale de o invazie a sciților, II, 62, 63; data acestei invazii II, 63, 67, 68; după ce chemase pe sciți în ajutorul lui împotriva lui Antiochus Sidetes, refuză să le plătească subsidiile convenite, II, 64, 65, 276; sub care pretext, II, 75; sciții iritați îi devastează frontierele, II, 66; merge împotriva lor; dar părăsit de o parte din trupe, este învins și ucis, II, 63, 64, 66, 67, 276; data morții sale, II, 68; nu se știe dacă a avut copii, II, 81; vezi notele editorului, II, 349, 350, 364. PHRAATE III, fiul lui Sanatraces, regele parților, este asociat la domnie de tatăl său, II, 98, 99; reia propunerile lui Mithridates și se aliază cu romanii din resentimente împotriva lui Tigran, I, 47; II, 98, 101; duce război împotriva lui Tigran, fără succes, I, 77; II, 98; dă azil lui Tigran cel Tînăr și fratelui său Sariaster, le dă de soții două din fiicele sale și intră în Armenia, II, 102; asediază Artaxate, lasă pe tînărul Tigran să continue asediul și se întoarce în statele lui, *ibid.* cere pe Tigran cel Tînăr, ginerele lui, pe care Pompei refuză să i-l dea, I, 77; iritat de acest refuz, el atacă Armenia; dar este învins de Afranius și constrîns să ceară pace, I, 77, 78; II, 104; solicită fără succes reînnoirea alianței cu romanii, II, 104; Pompei îi refuză titlul de rege al regilor, I 78; II, 104; Phraate face o nouă incursiune în Armenia, II, 105; învins la început, el obține apoi avantaje, II, 105, 106; se împacă cu regele Tigran, I, 78; II, 106; este ucis de fiul său, I, 78; II, 94, 95; durata domniei sale, II, 107; data morții sale, II, 107, 109. PHRAATE IV, fiul lui Orodes I, regele parților, desemnat de tatăl său să-i urmeze, îl ucide, I, 88; II, 132, 133; sugrumă pe toți frații și pe propriul său fiu, II, 132, 134; învinge pe Appius Stalianus și refuză să facă pace cu Antonius, II, 138, 139; hărțuiește armata romană unde se retrăsese și îi provoacă grele pierderi, II, 139; cucerește Media și repune pe tronul Armeniei pe Artaxes, I, 177; II, 144; cruzimea lui revoltă pe supușii lui, II, 144; solicită ajutoare de la August, *ibid.*; învinge pe Tiridate, șeful răsculaților, și cere lui August extrădarea acestuia, care îi refuză, II, 145; insolența lui provoacă noi revolte, II, 146; Tiridate, revenind din Siria, se pune din nou în fruntea răsculaților și răpește pe cel mai tînăr din fiii regelui, *ibid.*; obligat să fugă, Phraate cheamă în ajutor pe sciți, care îl pun din nou pe tron, II, 146, 147; el cere din nou pe fiul său, pe care August i-l dă în schimbul stindardelor luate de la Crassus și Antonius, II, 147; ia în căsătorie pe Thermusa, sclava lui, de la care avea un fiu, II, 148; motivele care l-au determinat să înapoieze stindardele romane, II, 148, 149; la instigarea Thermusei, el își dă fiii ostatici la romani, II, 150; data acestui eveniment discutat, II, 151, 152; rupe legăturile cu romanii și dă ajutoare lui Tigran IV, vol. II, 153; cere pace lui August, II, 155; motivele purtării sale, II, 156; are o întrevedere cu Caius Caesar (Germanicus) cu care încheie pace, II, 156, 157; data morții sale, II, 160, 163; armenii îl numesc Arsenavir, II, 162, 176. PHRAATE, fiul lui Phraate IV, este dat ostatic romanilor, II, 150; este cerut lui Tiberiu de către șefii parților, pentru a-l face rege, aceștia revoltîndu-se împotriva lui Artaban III, vol. II, 182, 187; debarcă în Siria și moare, II, 182.

PHRAATE, satrap part, ajută pe Artaban să recucerească tronul, II, 186.

PHRAPATIUS. Vezi PRIAPATIUS.

PISON, guvernator al Siriei, dușman al lui Germanicus, era foarte legat de Vonones, II, 170.

PLANCUS, guvernator al Siriei, fuge la apropierea lui Labienus, II, 124.

POLEMON, regele Pontului, este făcut prizonier de parți, II, 138; regele mezilor îl însărcinează să negocieze o alianță cu romanii, II, 141; Antonius îi dă Mica Armenie, II, 142.

POLYBYOS, înlesnește evadarea lui Demetrius Soter, II, 342.

POLYCRIT, citat după Movses Khorenați, I, 238; vezi notele editorului, II, 333-335.

POMPEI urmează lui Lucullus, I, 72; silește pe Tigran să se supună, I, 75; II, 102, 103; îi dă o parte din statele care îi fuseseră luate, I, 75; II, 103; motivele aparentei sale generozități față de acest prinț, I, 75, 76; refuză să predea pe Tigran cel

Tinăr regelui parţilor Phraatc III, vol. I, 77; II, 103; tratează cu bunăvoinţă pe trimişii regilor Mediei şi al Elymaidei, care îi cereau ajutor impotriva parţilor, I, 77, 176; II, 103; încheie cu Phraate III un tratat de alianţă şi respinge avansurile lui Mithridates, II, 97, 98, 101, 102; îşi îndreaptă armele spre Caucaz, II, 103; cfuză cu trufie reînnoirea alianţei cu Phraate, regele parţilor şi ocupă provinciile pe care le pretindea, II, 104; refuză de asemenea să ajute pe armeni, II, 106; duce război cu Aretas, regele arabilor, *ibid.*; cere ajutorul lui Orodes, regele parţilor; negocierea rămîne fără urmări, II, 118.

PRAASPA, vezi PHRAATA.

PRIAPATIUS sau PHRAPATIUS numit şi PAMPATIUS, succesor al lui Artaban I, regele parţilor, I, 330, 421; durata domniei lui, I, 330; trăieşte în pace cu regii Siriei şi le dă ajutoare împotriva romanilor, I, 33; domnia lui nu se evidenţiază prin nici o acţiune glorioasă, I, 422; asociază la domnie pe fiul său Mithridates I, vol. I, 424; vezi notele editorului, II, 351, 364.

PTOLEMEU EVERGETUL, regele Egiptului, răzbună moartea surorii sale Berenice, I, 295; ocupă o parte din Asia; dar o revoltă îl rechemă în statele sale, *ibid.*; păstrează Coelesiria şi dă Cilicia lui Antiochus Hierax, *ibid.*; cu toate succesele sale, încheie pacea cu Seleucus, I, 296. PTOLEMEU PHILOMETOR, rege al Egiptului, învinge pe Alexandru Bala, I, 395. PTOLEMEU PHYSCON, rege al Egiptului, este alungat de soţia sa Cleopatra, II, 53; reintră în statele sale şi aţîţă un nou concurent la tron: Demetrius Nicator, *ibid.* şi pag. urm.

PYROUZ, vezi PEROSE.

RAY, oraş în Persia, posesiune a Arsacizilor din epoca cuceririi arabilor; II, 287.

REGE AL REGILOR sau MARE REGE, titlu luat de regii Arsacizi din Persia I, 181; este atribuit uneori Ahemenizilor şi Sassanizilor, I, 181, 182; acest titlu echivalează cu cel de împărat în vechea diplomaţie europeană, I, 183; II, 277, 280; deşi rezervat exclusiv regilor Persiei, titlul a fost uzurpat de regii Armeniei şi ai Bosforului Cimmerian, I, 183; II, 277, 280; regii Commagenei şi tetrarhii evrei îl uzurpă şi ei, I, 184; Marcus-Antonius îl dă fiului său Alexandru, *ibid.*; în ce epocă l-au luat Arsacizii, *ibid.*; căror prinţi le era conferit acest titlu, conform tradiţiei, I, 343; nici unul din succesorii lui Alexandru nu l-au luat, *ibid.*

REGII GRECI AI BACTRIANIEI, I, 38, 39, 317, 318, 380 şi urm.; vezi notele editorului, II, 310-315, 320-328; 345, 347, 349-351, 353, 354-358. REGI INDO-GRECI, vezi notele editorului, *ibid.* REGI INDO-SCIŢI, vezi notele editorului, *ibid.* REGI AI SIRIEI, mulţi dintre ei au luat supranume derivate de la numele oraşelor unde copilăriseră, II, 9.

REMMIUS, ucigaşul lui Vonones, II, 171.

RHADAMISTE, fiul lui Pharasmane, se retrage în Armenia, unde se căsătoreşte cu Zenobia, fiica lui Mithridates, II, 204; ucide prin asfixie pe Mithridate şi pe propria lui soră, II, 205; ocupă întreaga Armenie şi revoltă pe toţi supuşii prin cruzimea lui, *ibid.*; 206, obligat să fugă, o străpunge pe Zenobia cu sabia lui, II, 206; tatăl său îl ucide, II, 208.

RHESCHDOUNIENI, popor care locuia la sud de lacul Van, I, 86.

RHODASPE, fiul lui Phraate IV, dat ca ostatic romanilor, II, 150.

RHOSD-SOHOUN, veche istorie a Persiei, tradusă în greacă de Khorhohpound; semnificaţia titlului acestei lucrări, I, 240.

ROI (Observaţii asupra cuvîntului zend care are acest sens), I, 258-266; examen critic al unui vers Aristofan unde cuvîntul *roi* se află scris sub forma lui persană, *ibid.*; vezi notele editorului, II, 335-337, 339 şi 340. ROI, titlu dat, de orientali, prinţilor foarte mici, I, 103; prinţii Edessei se autodenumesc regi, I, 104

ROMANI, în ce epocă au avut, pentru prima oară, relaţii cu parţii, I, 415; încheie o alianţă cu evreii şi o notifică prinţilor din Orient, I, 416; se temeau extrem de mult de parţi, II, 181.

SACASTAN, ţară locuită în vechime de saci şi apoi numită Sedjestan I, 15.

SACI, vechi nume dat de persi massageţilor, I, 15; sacii au dat numele lor unei provincii din Persia, *ibid.*; etimologia acestui nume în persană, *ibid.*; parţii îl cheamă pe saci în ajutor împotriva mezilor, I, 28; vezi notele editorului, II, 362.

SAGSAR, etimologia acestui nume; este adesea aplicat turanienilor I, 15.

SAHAG, prinţ al Pagratizilor, cărula Movses Khorenaţi îi dedică o istorie a Armeniei, este făcut marzban şi moare luptînd împotriva perşilor, I, 237. SAHAG, ultimul descendent al sfîntului Grigore, patriarhul Armeniei, II, 290.

SAHPUR II luptă împotriva Arsacizilor din Bactriania, II, 287.

SAMANIZI, numele unei dinastii persane, fondată de Bahram Ciubin, II, 287.

SAMBULOS, numele unui munte a cărui poziţie nu se cunoaşte, II, 199.

SAMPSERA, un fel de armă care, la adiabenieni, era unul din însemnele regalităţii, I, 128 şi 129.

SANADRUG *(Sanatruces)*, nepot al lui Abgare, domneşte în Armenia, I, 133; la moartea lui Ananî, este chemat la Edessa, I, 134, 141, 148; identic cu Izate, rege al Addiabenei, I, 135, 141, 144; falsă etimologie a numelui lui Izate, dată de Movses Khorenaţi, I, 135-136; întinderea stăpînirii lui Sanadrug şi durata domniei sale, I, 137, 145; II, 283; deşi creştin, nu îndrăzneşte să-şi manifeste direct religia şi lasă pe eci credincioşi să fie persecutaţi, I, 137, 138; contradicţii ale lui Movses, Khorenaţi şi Josephus cu privire la acest prinţ, I, 139, 140; ucide pe copiii lui Abgare şi cedează reginei Helena provincia Carrhes cu cea mai mare parte din Mesopotamia, I, 141; moartea lui, I, 152-154; eroare comisă de istoricii armeni asupra duratei domniei lui, I, 154. SANADRUG, rege al parţilor, I, 135, vezi SANATRACES.

SANATRACES (Sanadrug), rege al parţilor, numit şi *Sinarthocles* sau *Sinatrocles*, *Sinatruces* şi *Sinatricus*, concurent al lui Mnascyres, I, 135; II, 94, 96, 100; este forţat să se refugieze la sciţi, care îl pun pe tron, II, 94; durata domniei sale, II, 94; era probabil fiul lui Mithridates I, vol. II, 95; eroare privind data morţii sale, II, 96, 98, 101; cfuză să se alieze cu Mithridates împotriva romanilor, II, 97; şi-a asociat la domnie pe fiul său Phraate III, vol. II, 98, 99; poartă război cu Armenia, fără succes, II, 99.

SANATRICES sau SANATRUCIUS *(Sanadrug)*, rege al parţilor, făcut prizonier de romani, în timpul lui Traian; cuceririle sale anterioare, I, 136; II, 283. SANATRUCES. Vezi SANADRUG, nepotul lui Abgare.

SANATRUCIUS, rege al parţilor, II, 100. Vezi SANATRICES.

SANDJAR învins şi dus în captivitate, I, 21.

SANESAN, prinţ Arsacid care domnea asupra massageţilor şi alanilor; invadează Armenia, către anul 320 e.n.; este ucis, I, 21-25; II, 288.

SARANCII sau SARANKII, trib scit, II, 68; numiţi Yuĕi-chi de către chinezi, II, 69, 176; trec Oxus-ul [Amu Daria] şi supun Bactriania, II, 68, 69, 76, 276; originea lor, II, 69, 276; vezi notele editorului, II, 361 şi 362.

SARIASTER, fiul lui Tigran, se refugiază pe lîngă Phraate III, care îi dă de soţie pe una din fiicele sale, II, 102; se întoarce în Armenia cu Phraate, II, 105.

SARMAŢII vin în ajutorul lui Pharasmane, II, 183.

SASSANIZI, epoca fondării imperiului lor, II, 221, 222, 235; durata acestuia II, 236.

SATRAPI (observaţii asupra cuvîntului zend care înseamnă), I, 259-266; remarci asupra felului cum transcrie Theopompe acest cuvînt în greacă, *ibid.*; vezi notele editorului, II, 337-339.

SBORACE, prinţ din Anthemusia; numele său este identic cu cel de *Asbourages*, I, 145.

SCIŢI, ce popoare erau cuprinse în această denumire, I, 3-38, 311, 312; Phraate II îi cheamă în ajutorul lui, apoi refuză să le dea subsidiile convenite; este învins şi ucis, II, 64, 68, 276; sciţii ocupă Bactriania; în ce epocă, II, 74, 75; diferite nume sub care au fost cunoscuţi, II, 268; recunosc supremaţia regilor kouşani; II, 277; vezi notele editorului, II, 349, 350, 361-364.

SCIŢIA, limitele ei, I, 3-38; II, 286; era probabil supusă unei singure dominaţii, I, 14; cu toate din această provincie Arsacizii au devenit stăpînii Orientului, I, 311; Sciţia a fost guvernată de o ramură a Arsacizilor, I, 37, 312; perioada consolidării acestei ramuri şi durata ei, I, 313, 314; ţara sciţilor serveşte de refugiu satrapilor lui Darius, I, 388.

SELEUCIA, oraş fondat de Seleucus Nicator, pe malurile Tigrului, devine capitala imperiului său, I, 172; pierde rangul de capitală, *ibid.*; 173; se bucură, sub toţi regii parţi, de un fel de independenţă, I, 173, 177, 447; Orosius o confundă cu Babilonul, I, 345; se revoltă contra lui Bardan, care o asediază, este obligat să se retragă, dar o supune în cele din urmă, II, 189, 191, 192. SELEUCIA sau SOLOCE, oraş situat pe fluviul Hedyphon sau Hedypnus, este cucerit de Mithridates I, vol. I, 363.

SELEUCIZI, nici unul din ei nu a luat titlul de mare rege, I, 343; s-au mulţumit multă vreme cu cel de rege, I, 442.

VICTORIA

A patra serie de întrebări

1. Revoluţia de eliberare naţională şi socială, antifascistă şi antiimperialistă din august 1944 a avut — pe lîngă profunda sa semnificaţie în viaţa poporului român — o importanţă deosebită în desfăşurarea celui de-al doilea război mondial, grăbindu-i sensibil sfîrşitul în Europa. Prin fapta de arme a României, forţele sovietice au avut posibilitatea să reia luptele de anvergură cu inamicul la o distanţă mare de locul unde acestea se aflau în ziua de 23 august 1944.

Această distanţă măsura... (1981)

a) 400 km
b) 580 km
c) 620-750 km

2. Eliberarea părţii de nord-vest a României — obiectiv de luptă şi liant al coaliţiei de forţe politice antihitleriste iniţiată şi creată de P.C.R. — a făcut dovada înaltului eroism al armatei române, care nu a precupeţit nici o jertfă pentru înlăturarea inamicului de pe teritoriul ţării. Între 1 septembrie şi 25 octombrie, cît a durat această acţiune, au fost mobilizaţi la luptă 275 000 militari, dintre care 50 000 au căzut vitejeşte în înfruntarea cu duşmanul.

Cîte localităţi au fost eliberate prin acţiunea armatei române în intervalul amintit? (1979)

a) 457
b) 872
c) 668

3. Baterie de artilerie românească pe cîmpurile de bătălie din Cehoslovacia de la poalele munţilor...

Precizaţi despre ce munţi este vorba. (1985)

a) Metalici

b) Tatra
c) Javorina

4. O înverşunată înfruntare între forţele germano-italiene şi armata de eliberare naţională a Iugoslaviei, condusă de mareşalul Iosip Broz Tito, a rămas cunoscută ca „bătălia pentru răniţi". Ea s-a desfăşurat în februarie-martie 1943 pe direcţia rîului...

Ştiţi care? (1979)

a) Neretva
b) Vrbas
c) Drina

5. La sfîrşitul lui aprilie 1945, trupele sovietice se apropiau de Berlin dinspre răsărit, iar aliaţii occidentali se grăbeau să facă joncţiunea cu armata roşie.

La 25-26 aprilie 1945 a avut loc întîlnirea rămasă în istorie sub numele de...? (1980)

a) Întîlnirea de pe Oder
b) Întîlnirea de pe Rin
c) Întîlnirea de pe Elba

6. Nave japoneze îndreptîndu-se spre locul unde, la 7 decembrie 1941, s-a desfăşurat o celebră bătălie care a marcat începutul războiului în Pacific.

Menţionaţi numele acestui loc care aminteşte de unul din cele mai dramatice momente ale celui de-al doilea război mondial. (1983)

a) Midway
b) Pearl Harbor
c) Bikini

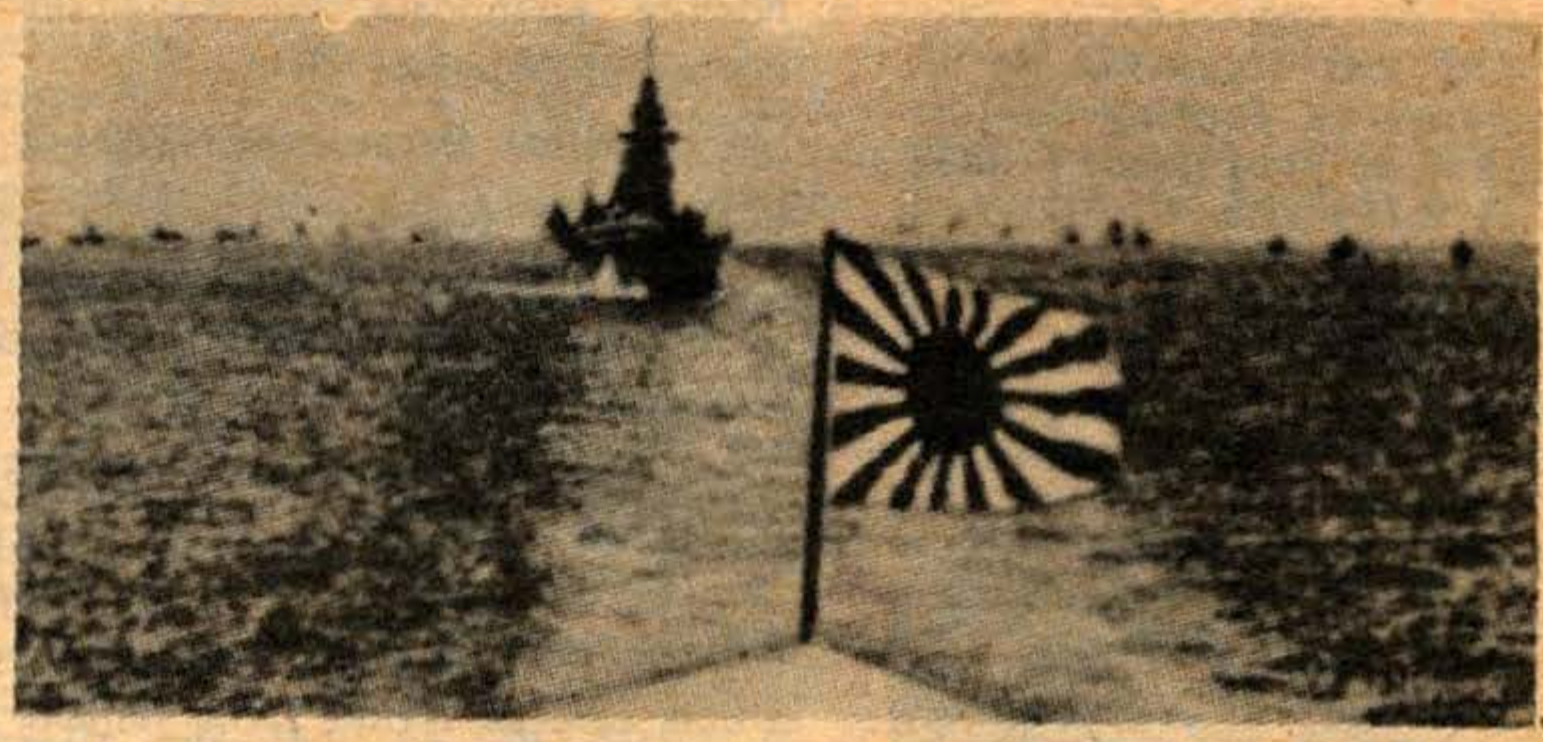

7. La Conferinţa de la Dumbarton Oaks (21 august - 28 septembrie 1944) au fost elaborate documentele premergătoare pentru constituirea unei organizaţii internaţionale, al cărei statut de funcţionare a fost semnat mai tîrziu de către reprezentanţii a 50 state, în cadrul unei alte conferinţe, care a avut loc la San Francisco.

Cum s-a intitulat acest document? (1985)

VICTORIA
concursul
magazin istoric
editia 1985

a) Carta Naţiunilor Unite
b) Apel pentru pace
c) Declaraţia Securităţii popoarelor

8. Procesul de la Nürnberg, intentat principalilor criminali de război naziști (pe banca acuzării s-au aflat 199 căpetenii hitleriste), a dezvăluit chipul intunecat al celui de-al treilea Reich, făcînd rechizitoriul crimelor naziste şi adresînd, totodată, omenirii un îndemn la raţiune şi veghe, pentru ca asemenea orori să nu se mai repete vreodată.

Cîte luni au durat dezbaterile procesului? (1982)
a) şase luni
b) zece luni
c) opt luni

9. Prin semnarea capitulării Japoniei, la 2 septembrie 1945, la bordul cuirasatului USS Missouri, al doilea război mondial lua sfîrşit, după ce timp de... zile pustiise lumea cu vîlvătăile celei mai mari conflagraţii cunoscute vreodată de omenire.

Cîte zile trecuseră de la declanşarea conflagraţiei şi pînă la actul ei final? (1985)
a) 2 191 zile
b) 2 130 zile
c) 2 074 zile

10. La ce dată a fost luată această fotografie-document a momentului în

care steagul roşu era arborat victorios pe clădirea Reichstagului nazist? (1985)
a) 8 mai 1945
b) 6 mai 1945
c) 30 aprilie 1945

talon de participare
talon de participare
talon de participare
talon de participare
talon de participare

CARTI SOSITE LA REDACTIE

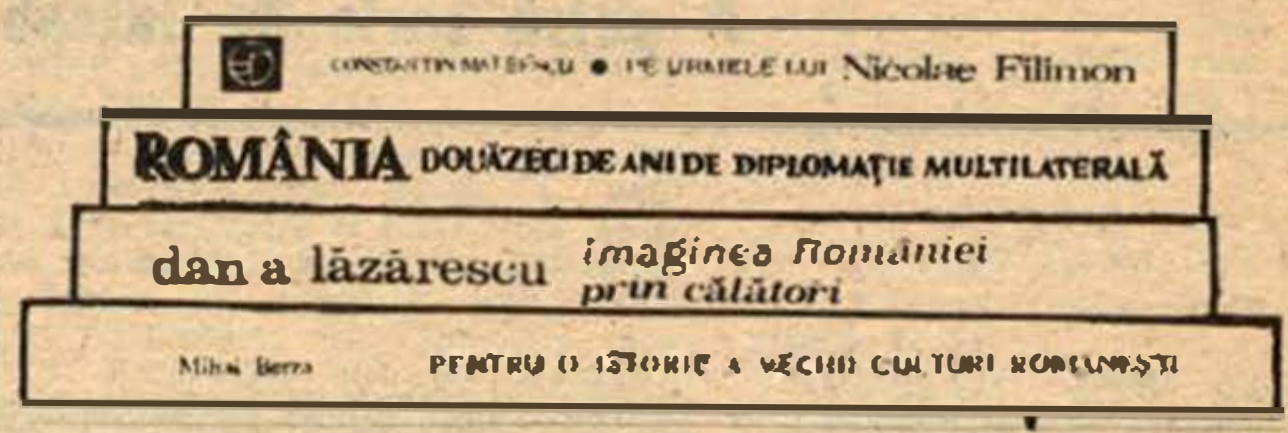

● **Constantin Ene, Romulus Neagu, Radu Bogdan — ROMÂNIA, DOUĂZECI DE ANI DE DIPLOMAŢIE MULTILATERALĂ** *(cuvînt înainte* **Ştefan A. Andrei).**

Editura politică, Bucureşti, 1985, 272 pp., 24 lei: *ampla activitate internaţională desfăşurată de partidul şi statul nostru în anii Epocii Nicolae Ceauşescu, pentru soluţionarea marilor probleme ale contemporaneităţii, în slujba unei politici noi, de cooperare şi încredere între state, pentru triumful ideilor păcii, progresului şi libertăţii popoarelor.*

● **UNITATEA NAŢIONALĂ A ROMÂNILOR ÎN EPOCA MODERNĂ. 1821-1911** *(sub egida Academiei de ştiinţe sociale şi politice, a Institutului de istorie „N. Iorga").*

Bucureşti, 1985, 278 pp., 29 lei: *culegere de studii semnate de* **Nichita Adăniloaie, Anastasie Iordache, Paul Oprescu, Alexandru Porţeanu, Apostol Stan.**

● **Mihai Berza— PENTRU O ISTORIE A VECHII CULTURI ROMÂNEŞTI** *(culegere de studii, cu o introducere şi note de* **Andrei Pippidi).**

Editura Eminescu, Bucureşti, 1985, 266 pp., 22,50 lei: *un prim volum din scrierile istoricului (1907-1978), membru corespondent al Academiei R. S. România.*

● **Dan A. Lăzărescu — IMAGINEA ROMÂNIEI PRIN CĂLĂTORI. VOL. I (1716-1789).**

Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1985, 334 pp., 29 lei: *informaţii istorice, geografice, etnografice etc. în scrierile unor personalităţi străine care au vizitat ţările române în sec. XVIII.*

● **CIVILIZAŢIE MEDIEVALĂ ŞI MODERNĂ ROMÂNEASCĂ** *(volum îngrijit de* **Nicolae Edrolu, Aurel Răduţlu, Pompiliu Teodor).**

Editura Dacia, Cluj-Napoca, Bucureşti, 1985, 404 pp., 36 lei: *culegeri de studii structurate în secţiunile* **Cultură materială, Populaţie, stări sociale, Mentalităţi, interferenţe culturale, Stări de spirit revoluţionare.**

● **Constantin Mateescu— PE URMELE LUI NICOLAE FILIMON.**

Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1985, 302 pp., 19 lei: *itinerarii şi evocări istorico-literare.*

● **Marin Manu Bădescu—CĂLĂTORIILE LUI CAROL DAVILA.**

Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1985, 164 pp., 10 lei: *pe urmele generalului-doctor în Moldova, Transilvania, Turcia, Germania, Austria, Franţa, Bulgaria etc.*

● **FILIALA ARHIVELOR STATULUI MUNICIPIUL BUCUREŞTI** *(sub egida Direcţiei generale a Arhivelor statului).*

Bucureşti, 1984, 80 pp.: *prezentarea fondurilor de documente ale instituţiei înfiinţate în 1831.*

ÎNSEMNĂRILE LUI GRIGORE GAFENCU (VI)

Însemnările de la sfîrşitul anului 1942 şi din prima jumătate a anului 1943 sînt scrise sub semnul schimbării intervenite în întregul mers al războiului, datorită, în primul rînd, victoriei armatelor sovietice la Stalingrad şi transformării acestei bătălii în punctul de pornire al unei uriaşe mişcări ofensive care avea să împingă înapoi trupele hitleriste, în decurs de doi ani, pînă la Berlin.

Pe acest fond, unele evenimente desfăşurate în perioada noiembrie 1942-iulie 1943, victoria armatelor anglo-americane în Africa, bombardamentele masive ale aviaţiei aliate asupra oraşelor, căilor de transport şi obiectivelor industriale din Germania, debarcarea în Italia şi prăbuşirea regimului fascist al lui Mussolini, contribuiau nu numai la măcinarea maşinii de război hitleriste, dar şi a moralului populaţiei germane.

Este remarcabilă atenţia cu care Gr. Gafencu urmăreşte, odată cu evoluţia situaţiei militare, şi efectele ei asupra situaţiei interne din Germania hitleristă: „Nemţii simt şi ei apropierea sfîrşitului" (8-10 noiembrie 1942); „descurajarea din Germania..., prăpastia tot mai adîncă dintre partid şi armată" (11-14 noiembrie 1942); „neliniştea creşte la Berlin" (23 noiembrie 1942) etc.

Aceste observaţii sînt interesante, deoarece izolarea tot mai netă a grupului conducător hitlerist, pe măsură ce se profila soarta războiului, avea să iasă la lumina zilei abia în iulie 1944 cu ocazia atentatului organizat de von Stauffenberg împotriva lui Hitler şi soldat cu cunoscutele represiuni cărora aveau să le cadă victimă o serie întreagă de cadre de conducere ale armatei germane, între care şi mareşalul Rommel.

Treptat, ruptura dintre poporul german şi hitlerişti avea să capete forme din cele mai acute şi să se transforme într-o adevărată ură reciprocă.

La începutul lui 1945, jurnalul lui Göbbels abundă în notări privitoare la primirea bună pe care populaţia germană o făcea armatelor aliate intrate pe teritoriul german. Sînt, de asemenea, comentate aprecieri din cele mai jignitoare aduse de Hitler poporului pe care îl tîrîse la dezastru, ca şi acuzaţii la adresa comandanţilor militari „atît de puţin respectabili", suspectaţi mereu de „sabotaj şi trădări", consideraţi ca singurii vinovaţi de înfrîngerile de la Moscova şi Stalingrad, ca şi de toate celelalte înfrîngeri care au urmat, deoarece „nu erau naţional-socialişti" şi ar fi trebuit să fie înlocuiţi din timp cu hitlerişti devotaţi etc. (Final Entires 1945. The Diaries of Joseph Göbbels, New York, 1978, pp. 38, 104, 131, 145, 146, 276 etc.).

O altă observaţie care denotă perspicacitatea omului politic se referă la modul în care Gafencu consemnează „spectacolul senzaţional" organizat la Casablanca de Roosevelt şi Churchill în ianuarie 1943 spre a oficializa împăcarea dintre De Gaulle şi Giraud. Lui Gafencu nu-i scapă faptul că cei doi generali francezi şi-au strîns mîinile, dar notează că „înţelegerea Giraud-de Gaulle... pare să fie superficială". El nu putea cunoaşte în acel moment luptele surde de culise care se desfăşurau încă de la debarcarea trupelor americane în Africa de Nord în legătură cu problema rolului Franţei în război şi a oficializării reprezentării ei şi nici faptul că fotografia la care se referă era singurul rezultat concret al întîlnirii, acceptat în ultimul moment de De Gaulle după ce nu se putuse conveni nici măcar un comunicat comun, cu atît mai puţin, o înţelegere, fie ea chiar şi superficială.

Nu insistăm asupra acestui episod, deoarece De Gaulle însuşi l-a relatat amănunţit, numindu-l „Comedia" de la Casablanca, petrecută între tragedia sabordării flotei franceze la Toulon şi procesul de cristalizare a Comitetului de eliberare naţională de la Alger, transformat ulterior în guvernul provizoriu francez (Général de Gaulle, Mémoires de guerre, vol. II, ed. 1956, pp. 87-125).

Şi de această dată, în preluarea fragmentelor s-au efectuat doar mici intervenţii impuse de normele ortografice în vigoare. Sublinierile aparţin autorului, iar întreruperile de text au fost marcate prin trei puncte; completările noastre sînt cuprinse între paranteze drepte.

[Geneva] 8, 9, 10 noiembrie [1942]

În timp ce Alexander și Montgomery fugăresc în Egipt armatele înfrînte ale lui Rommel[1], americanii au debarcat pe coasta Algeriei și a Marocului[2]. Operația navală și militară s-a desfășurat în mod strălucit: peste o sută de mii de oameni au fost debarcați, într-o noapte, fără ca nimeni să fi prins de veste.

Europa fierbe. Nemții simt și ei apropierea sfîrșitului. Italienii [fasciști] nu-și mai pot stăpîni desnădejdea. Franța e ruptă în două. Cele două bucăți nu au însă aceeași mărime, nici aceeași valoare. De o parte, bucățica de la Vichy, cu o parte din burghezia și aristocrația franceză, iar de cealaltă parte, întreaga mare nație, care simte, vibrează și înțelege. În orașele franceze din jurul Genevei, oamenii se îmbrățișează pe stradă. Vameșii și jandarmii nu-și pot ascunde bucuria...

11, 12, 13, 14 noiembrie

Nemții au dat lovitura: au ocupat întreaga Franță[3]. Mizeria stăpînirii germane se întinde peste bucuria poporului francez, o întunecă, o copleșește, dar nu poate stinge flacăra nădejdii, care s-a aprins din nou. Laval a fost în Germania, ca să încheie un fel de pace. Ar fi vrut, pe semne, să tragă unele foloase de pe urma evenimentelor din Africa de Nord. Hitler însă s-a gîndit altfel: în loc de pace, el a dăruit Franței un regim general de ocupație. Moșul [Pétain] de la Vichy a protestat, pînă cînd noua comandatură a luat, sub controlul ei, postul de radio din capitala balneară [Vichy] a fostei Franțe neocupate. Se pare că Pétain s-a resemnat, și nu mai spune nimic. În schimb, loviturile de teatru continuă în Africa: Darlan și ai lui, au trecut de partea americanilor și au dat poruncă să înceteze focul. Americanii se îndreaptă spre Tunis, unde nemții au și apucat să coboare cu avioanele, dar unde francezii rezistă și se bat, împotriva... nemților...

În acest timp, Montgomery cucerește, în cîteva zile — în cîteva ore — toată Libia: Bardia, Tobruk, Benghazi... Unde oare îl așteaptă Rommel, dacă-l mai poate aștepta undeva?

Am luat masa cu un neamț, care mi-a vorbit despre descurajarea din Germania, despre prăpastia tot mai adîncă dintre partid și armată, și despre planuri de viitor. Europa — iarăși și, totuși, Europa! — firește. Mi-a arătat, de asemeni, un raport pe care l-a primit din România: „Poporul român urăște tot mai mult pe ocupanții nemți"... Vorbesc de problema cea mai însemnată a zilei de mîine: restabilirea echilibrului la Est. Germania nu trebuie să dispară. Însă în loc ca Germania să absoarbă Europa, trebuie ca Germania să fie absorbită de Europa[4]...

23 noiembrie

Marea ofensivă rusească, pentru a împresura armatele germane, care luptă în fața Stalingradului. Succesul ofensivei pare foarte însemnat. Neliniștea crește la Berlin. Multe trupe românești sînt jertfite, fără rost, în iadul de la Stalingrad.

Nemții au pierdut inițiativa operațiilor, pe toate fronturile. Din Africa, pînă în Siberia, frontul „învingătorilor" pîrîie în toate colțurile.

26 noiembrie

Ofensiva sovietică se întinde. Armatele ruseți încercuiesc, pe la nord și pe la sud, armatele germano-române din fața Stalingradului[5]...

27 noiembrie

La orele 6, aflăm de la radio, cu adîncă și dureroasă emoție, vestea despre „sabordarea" flotei franceze, la Toulon[6]. Acest gest de revoltă și de desnădejde umple de jale, de amărăciune și de mîndrie pe toți prietenii Franței. E ciudat cum, în această țară, atît de crunt încercată, atît de desbinată, chinuită de porniri potrivnice, eroismul își găsește mai degrabă o ieșire, prin fapte de automutilare, de autodistrugere, decît prin răzvrătiri războinice împotriva inamicului. Franța nu se regăsește pe ea însăși, în toată măreția tradițiilor ei de eroism, decît otunci cînd poate împlini o jertfă uimitoare. Frumusețea jertfei de la Toulon salvează onoarea armatei franceze. E un fapt a cărui strălucire va lumina istoria vremilor întunecate pe care le trăiește poporul francez. „Franța a pierdut o flotă, dar a recîștigat lumea" — se grăbește să vestească un ziar englez...

7 decembrie

Primesc vizita lui Bossy[7], care vine de la Berlin. E îngrijorat de viitor și de meseria lui. Îl sfătuiesc să-și facă datoria mai departe. E bine ca nemții să aibă de-a face cu români întregi și de treabă...

8 decembrie

Ofensiva rusească, de iarnă, a făcut progrese uimitoare: pe frontul central, pe Donul mijlociu, dar mai ales în jurul Stalingradului și în Caucaz, sovieticii au înaintat, sfărîmînd rezistența armatelor germane și tăind liniile lor de comunicație...

Pe frontul african, nimic nou. Englezii au împins pe Rommel, pînă la Nisurata, în Tripolitania, și încearcă acolo, departe de bazele lor de reîmprospătare, să dea cea din urmă lovitură armatelor italo-germane. În Tunisia, anglo-americanii nu s-au hotărît să dea un asalt hotărîtor. Își adună forțele, în timp ce nemții se pregătesc și ei. Aportul militar american nu va fi însemnat decît în vara anului 1943.

Pe frontul politic african în schimb, s-au întîmplat prefaceri dramatice. În ziua de Crăciun, amiralul Darlan a fost împușcat de un tînăr, al cărui nume a fost rămas tăinuit, pînă acum. Generalul!

---

[1] Referire la consecințele ofensivei britanice declanșată la 23 octombrie 1942.

[2] *Magazin istoric*, nr. 1-2/1974.

[3] La 11 noiembrie 1942, în urma înfrîngerilor suferite de Rommel și a debarcării aliate în Algeria și Maroc, trupele germano-italiene au invadat așa-zisa zonă neocupată a Franței.

[4] Teză susținută într-un studiu semnat de H.G. Ritzel și publicat în *Europe Union*, Basel.

[5-6] *Magazin istoric*, nr. 2/1968 și 2/1973; 1/1972.

[7] Raoul Bossy, ministrul României la Berlin și, din 15 iunie 1943, la Vatican (*Magazin istoric*, nr. 5/1984).

Giraud[1] l-a înlocuit, ales în unanimitate de „Consiliul imperial", compus din vechi demnitari africani, credincioși pînă mai ieri guvernului din Vichy...

[Geneva] 27 ianuarie 1943

Aliații au pregătit și ei un spectacol senzațional. De zece zile, Roosevelt și Churchill, de Gaulle și Giraud s-au întîlnit în Maroc, la Casablanca[2], și pun lumea la cale, fără ca lumea să știe ceva. Știrea care a fost cunoscută, a stîrnit, firește, uimire. E o nouă dovadă că Aliații au învățat să lucreze în taină și potrivit unui plan bine pregătit. Rezultatele militare par să fie însemnate. Aliații declară că nu vor mai lăsa să le scape inițiativa operațiilor militare. Vor ataca unde și cînd vor voi. Vor lupta pînă la capăt, pînă la victorie și anume pînă la „capitularea fără condiții a Axei". Nu vor o pace de compromis. Vor să distrugă „filozofia" Axei (Roosevelt). Sînt conștienți de forța lor și mîndri de unitatea lor de acțiune. Giraud și de Gaulle și-au strîns mîna cu lealitate. Vor cu orice chip să libereze Franța...

În ceea ce privește înțelegerea Giraud-de Gaulle[3], ea pare să fie superficială: cele două regimuri franceze nu s-au întregit; lupta între politicieni și idcologi dăinuie mai departe. Planurile militare s-au unit — sufletele încă nu.

Oricum ar fi, întîlnirea de la Casablanca va impresiona lumea. Loviturile se pregătesc și se dau, de acum înainte, de puterile unite. Axa nu mai este ciocan, ci nicovală.

28 ianuarie

... Rușii înaintează spre Kursk, Harkov și Rostov. În Caucaz, armatele germane și române sînt în primejdie de a fi încercuite. La Stalingrad, tragedia armatelor încercuite este pe cale de a lua sfîrșit. Presa germană preamărește eroismul nemților care cad acolo — victime nenorocite ale trufiei lui Hitler.

30 ianuarie

Am împlinit 51 de ani.

Cîțiva români ne aduc vești din țară. Firește, rele. Toată lumea e cu gîndul la cei care cad la Stalingrad și în Caucaz...

Nemții serbează zece ani de la cucerirea puterii de către naționali-socialiști. Jalnica aniversare — serbată în împrejurări și mai jalnice: frontul din Africa s-a prăbușit, frontul din Rusia pîrîie din toate părțile.

Göring trebuie să țină un mare discurs. Și-a amînat însă cuvîntarea cu cîteva ceasuri, din pricina unui atac aerian englez... Seara — cu prilejul unui discurs al lui Göbbels — englezii au atacat

---

[1] Henri Giraud (1879-1949), general, comandant al unuia din armatele franceze, luat prizonier de hitleriști la 19 mai 1940 și depus în fortăreața Königstein, de unde evadează în aprilie 1942 și, după mai multe peripeții, ajunge la Alger. După asasinarea lui Darlan, devine comandant-șef civil și militar în Africa de Nord, fiind protejatul lui Roosevelt împotriva lui de Gaulle.

[2] Întrevederea de la Casablanca dintre Roosevelt și Churchill a avut ca obiect stabilirea măsurilor militare comune pe anul 1943.

[3] Amănunte în *Magazin istoric*, nr. 6 și 8/1967.

Toulon, 27 noiembrie 1942: „Franța a pierdut o flotă, dar a recîștigat lumea". (Sabordarea flotei franceze)

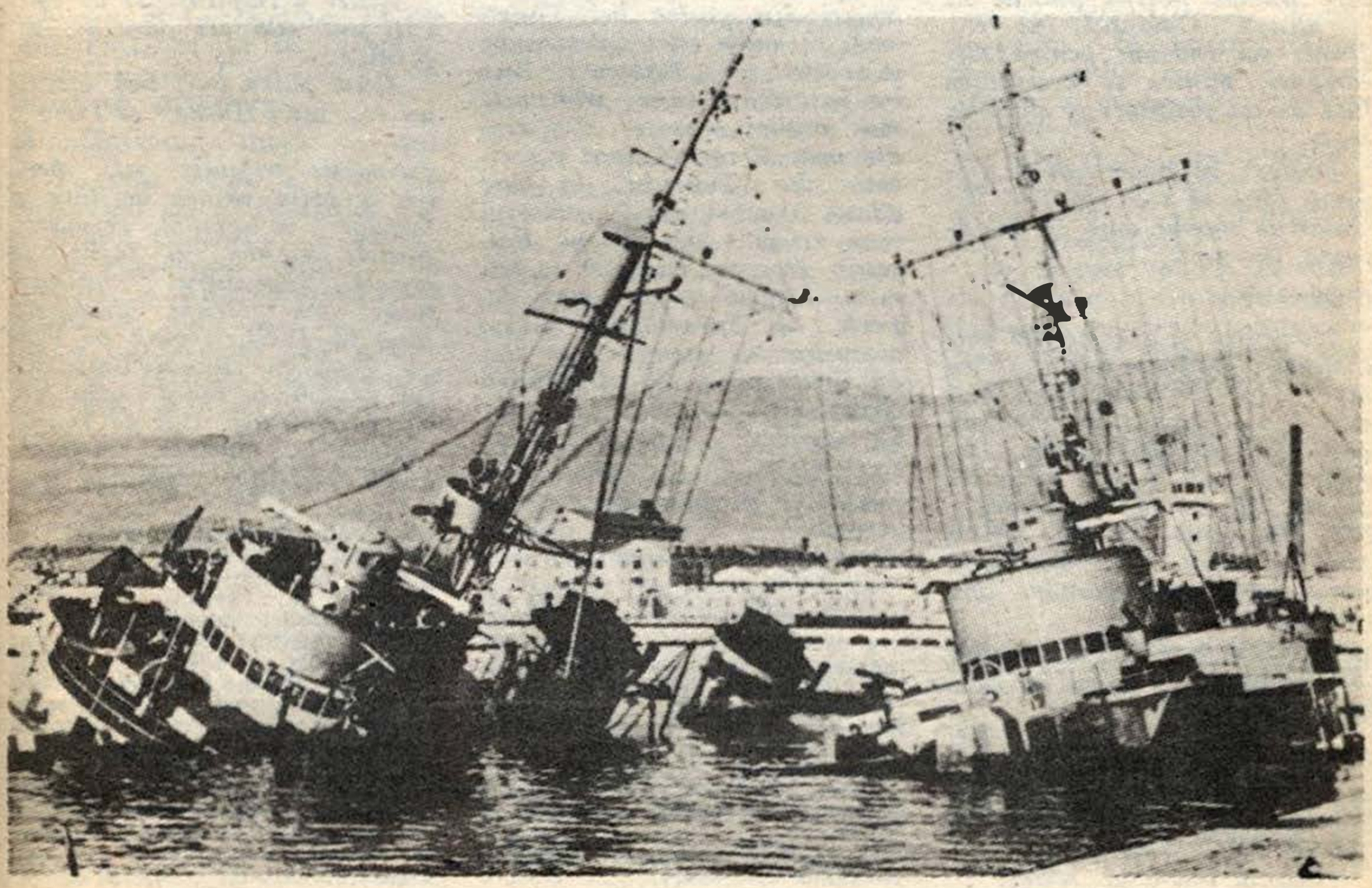

din nou. O nouă amînare, şi un nou discurs, amărît şi plin de frămîntări. Hitler n-a vorbit. A însărcinat pe Göbbels să vorbească în locul lui, adică să citească o lungă proclamaţie, dată de Hitler, de la marele său cartier... Göbbels a ţipat — l-am auzit, la radio —, ca şi cum ar fi fost şeful în persoană. Nu cred că a izbutit să îmbărbăteze multă lume. Cuvîntarea lui Göbbels (respectiv Hitler) este influenţată de vitregia împrejurărilor. Răsună prin ea o notă de adîncă amărăciune: Nu vor mai fi învinşi şi învingători, ci numai supravieţuitori... (Cam aşa mi-a vorbit la Berlin, cîteva luni înainte de a se arunca în cumplitul război)[1].

5 februarie

...Mă gîndesc cu jale ce nenorocire este pentru ţara noastră, că în aceste zile nu mai poate răsuna glasul avîntat al lui Nicolae Iorga. Ce nevoie ar fi fost de autoritatea şi de sufletul lui, spre a înlătura toate prostiile care apasă asupra cugetului românesc şi pentru a înlesni mult chinuitului nostru popor să-şi înalţe din nou gîndul spre credinţele care totdeauna i-au fost mîntuitoare. Iorga se ridica în chestiuni de ordin naţional pe culmi pe care numai puţini puteau să le atingă. Cuvîntul lui era atunci un îndemn pentru toţi românii, mînios şi necruţător faţă de cei şovăitori şi slabi de înger...

Dulles[2]*, în trecere pe la Geneva, vine să mă vadă. E încîntat de modul cum se desfăşoară lucrurile...*

6 februarie

Mussolini şi-a remaniat ministerul[3]*. Gaetano [Ciano] nu mai e la Externe. Împreună cu el, au plecat, de voie sau de nevoie: Grandi, Bottai, Pavolini şi alţi cinci secretari de stat. E o nouă încordare a lui Mussolini, ca să reziste pînă la capăt. E semnificativ că o asemenea încordare cere schimbarea tuturor matadorilor fascismului. Grandi, Bottai, Ciano, „tînăra veche gardă", se clatină îndoită de vîntul înfrîngerii. Pentru a face faţă unei situaţii care nu mai e nici îndoielnică, e nevoie de cea din urmă sforţare a unei echipe de necunoscuţi. Ducele personal a încalecat pe cinci ministere. Ceilalţi, demişii de azi, au şi stabilit „antene" cu lumea dimprejur. Ei nu ascund ura lor împotriva Germaniei. Dacă le-ar fi cu putinţă, ei ar fi gata să arate încotro se îndreaptă acuma preferinţele lor. Numai că nu găsesc alte uşi deschise decît pe acelea prin care au ieşit din minister.*

Ciano? Pentru noi: amorul cu Budapesta, arbitrajul de la Viena, şi numeroase grosolănii la adresa mea. În realitate, un fleac cu minteu ageră, cu vederi înguste, cu aere de Cezar şi cu o înfăţişare de pezevenghi...

16 februarie

Primesc vizita lui Sullivan. Se interesează cu stăruinţă, potrivit unor instrucţiuni scrise, de starea de spirit din România.

...Primesc vizita lui Şefkati Istingeli, [consilier pe lîngă legaţia turcă din Bucureşti]. Îmi aduce salutări prieteneşti din partea lui Tanrioer[4]*, şi multe ştiri interesante. A văzut pe „Prieten"*[5]*, care l-a însărcinat să-mi transmită mai multe „mesaje". La rîndul meu, îl rog să ducă o scrisoare lui Tanrioer, la care adaug o copie după memoriul meu referitor la Blocul Balcanic. Rog pe Tanrioer să trimită această copie, mai departe, lui Saracioğlu*[6]*, şi s-o comunice, de asemeni, lui Radu Crutescu*[7] *şi lui Alexandru Cretzeanu*[8]*...*

12 martie

S-a primit „un mesaj" — pentru a fi transmis mai departe: Guvernul britanic nu ar lua în nume de rău, dacă Alecu Cretzeanu ar primi din partea „regimului Antonescu" misiunea de a reprezenta România la Ankara. Foarte interesant!

10 aprilie

...Hitler s-a întîlnit cu Ducele — cu pe vremea bună. Impresia generală este că s-au întîlnit două fantome. Cei doi conducători ai Axei au ajuns să fie blajini ca nişte mieluşei, cînd se apropie Paştile...

18 aprilie

...Seara, apare un nou comunicat D.N.B.[9]*: amiralul Horty a fost la Hitler. Şi el ar fi hotărît să lupte pînă la capăt, cu* toate mijloacele *poporului maghiar, pînă la victoria împotriva comunismului şi a aliaţilor anglo-saxoni ai acestuia.*

Iată-i deci şi pe unguri compromişi!... Minciuna însă e atotputernică pe continent: toată lumea urăşte pe Hitler, toată lumea aşteaptă pe anglo-saxoni, toată lumea declară că va lupta pînă la capăt, împotriva „plutocraţiei" şi a „inamicilor Europei"! Ce jale!...

20 aprilie

Hitler a împlinit 51 de ani. Cîţi ani mai are oare de împlinit?

Acum patru ani, îmi oferise un loc, între Hacha[10] *şi Tisso*[11]*, într-o cuscă aşezată la picioarele tribunii sale, pentru a privi uriaşa defilare a forţelor motorizate germane. Forţele acestea au făcut, de atunci, înconjurul continentului: au pătruns biruitoare pînă în Pirinci, pînă pe Volga, pînă în fundul Caucazului. Acum, a sunat ceasul retragerii... Ruşii sînt pe Doneţ, englezii în Tunisia, avioanele anglo-americane stăpînesc văz-*

---

[1] Se referă la convorbirea pe care Gafencu o avusese, la 19 aprilie 1939, cu Hitler, la Berlin (*Magazin istoric*, nr. 8/1985).

[2] Allan Dulles, trimisul O.S.S. (Oficiul serviciilor strategice) în Europa în anii războiului, cu reşedinţa în Elveţia, iar mai tîrziu director al C.I.A. Fratele său, J.F. Dulles a fost secretar al Departamentului de stat al S.U.A. (1952-1959).

[3] *Magazin istoric*, nr. 3/1985.

[4] Suphi Tanrioer, ministrul Turciei la Bucureşti.

[5] Din texte anterioare rezultă că, prin iniţiala „P" sau prin cuvîntul „Prietenul", este indicat C. Vişoianu.

[6] Sucru Saracioğlu (1887-1953), om politic turc, ministru de finanţe (1927-1930), justiţie (1930) şi al afacerilor externe (1938-1942), apoi prim-ministru (1942-1946).

[7] R. Crutescu, funcţionar superior în Ministerul de externe, ministru plenipotenţiar clasa II în administraţia centrală.

[8] Alexandru Cretzeanu, ministrul României la Ankara.

[9] Agenţia de ştiri germană.

[10] Emil Hacha (1872-1945), om politic ceh, numit de Hitler în 1939 preşedinte al Protectoratului Boemiei şi Moraviei încorporat celui de-al III-lea Reich; arestat, a decedat în închisoare, în 1945.

[11] Josef Tisso (1887-1947), om politic slovac; după acordul de la München a devenit şef al guvernului autonom slovac (octombrie 1938); în martie 1939 a proclamat „independenţa Slovaciei", sub protecţia Germaniei. Devenit şef de stat în octombrie 1939, s-a supus total intereselor germane; în 1945 a fost condamnat la moarte şi executat.

duhul german; ieri, 600 de bombardiere engleze au distrus fabricile Skoda... Steaua lui Hitler apune. Într-o cuvîntare însufleţită, Göring face apel la... Dumnezeu! Trebuie să dreagă ceea ce au stricat alţii. Mîntuirea Führerului atîrnă de voinţa divină!...

30 mai

Coste,[1] din Lisabona, îmi trimite o fotocopie după o mică broşură tipărită la Oxford, cuprinzînd o conferinţă pe care a ţinut-o Seton Watson (Scotus Viator)[2] la 31 decembrie 1942, la Somerville, College, Oxford. Broşura e intitulată Transylvania, a key-problem *[Transilvania — o problemă cheie] şi este o apărare inimoasă, scurtă, dar foarte inteligentă a cauzei româneşti. Seton Watson e profesor englez şi se străduieşte să fie obiectiv, măsurat, „fair" [onest, deschis]. Pledoaria lui, pentru România, este în acelaşi timp un rechizitoriu pentru cîrmuitor.*

1 iunie

Richard Franasovici[3] ia masa cu noi. Trebuie făcut „ceva". Frămîntarea lui Richard, întreţinută de neastîmpărul lui C. Xeni şi Gurănescu[4], nu duce la formule precise. Prietenii de la Lausanne ar vrea să îmbărbătăm pe cei din ţară, ca să ia atitudini mai energice. E uşor să fii viteaz din depărtare...

6 iulie

Poporul polon a fost din nou lovit de o groaznică nenorocire. Generalul Sikorsky[5], şeful guvernului polon de la Londra, a căzut cu avionul, la Gibraltar, împreună cu fiica sa şi cu întregul său guvern militar. Întreaga conducere a Poloniei dispare. Nemţii învinuiesc pe englezi. Ar fi o nouă „crimă" pregătită de Secret Service. (Tot astfel, nemţii au învinuit pe englezi, cînd legionarii au asasinat pe Armand Călinescu, Duca, Iorga, Madgearu; toţi prietenii sinceri ai Angliei ar fi fost suprimaţi de Secret Service). Nici nu se putea altfel!...

8 iulie

Bicu Pop[6], apoi prof. Gh. Oprescu[7], vin să mă vadă. Amîndoi îmi aduc salutări de la „Prieten", care mă înştiinţează că a primit vizita contelui Banffy[8] pentru a vorbi despre viitorul raporturilor dintre Ungaria şi România. „Prietenul" i-a răspuns că România nu înţelege să discute problema Europei Dunărene decît alături de „aliaţii" ei, Cehoslovacia şi Iugoslavia...

16 iulie

Raul Bossy mă vizitează la Castelet. El vine de la Berlin, şi de la Copenhaga. Regele Cristian al Danemarcei i-a spus cuvinte amare despre Hitler şi despre Germania nazistă. În Danemarca, deşi regimul nu este insuportabil, ura împotriva ocupanţilor germani creşte mereu. Nici un neamţ nu e primit la curtea regală, nici chiar nemţii înrudiţi cu familia domnitoare... Gestapoul a îndulcit regimul, simţind că i se apropie sfîrşitul. Isprăvile de la Dachau sînt înfiorătoare. Un popor întreg, de veche cultură, a trăit, ani în şir, sub semnul cruzimii, al barbariei, al celui mai dezgustător sadism. Şi mai există astăzi unii binevoitori, slabi de înger, care ar dori o pace de „compromis"...

24 iulie

La ora 11 noaptea, sîntem chemaţi la telefon de o vecină care ne atrage atenţia că radio Roma dă o ştire de necrezut! Sărim la radio: uimitoarea ştire ne este confirmată în toate limbile. În acest timp, telefonul zbîrnîie în permanenţă: toţi prietenii voiesc să fie „cei dintîi" care să ne dea ştirea.

---

[1] Brutus Coste, secretar la Legaţia României din Portugalia.

[2] *Magazin istoric*, nr. 7/1983.

[3] Richard Franasovici, om politic liberal, de mai multe ori ministru, fost ministru al României la Paris şi Berna.

[4] Al. Gurănescu, fost ministru plenipotenţiar la Belgrad, Viena şi Berna.

[5] Wladyslav Sikorsky (1881-1943), general şi om politic polonez; în 1922 a fost numit şef al Statului Major General al armatei poloneze; preşedinte al Consiliului de Miniştri (1922-1923) şi ministru de război (1924-1925). În 1939, după cotropirea Poloniei de către hitlerişti, a devenit şeful guvernului polonez exilat în Franţa şi apoi în Anglia.

[6] Liviu Pop, fiul lui Ştefan Cicio-Pop.

[7] Gh. Oprescu (1881-1969), istoric, critic şi colecţionar de artă, academician, profesor universitar la Bucureşti.

[8] Om politic din Transilvania, fost deputat în Parlamentul român.

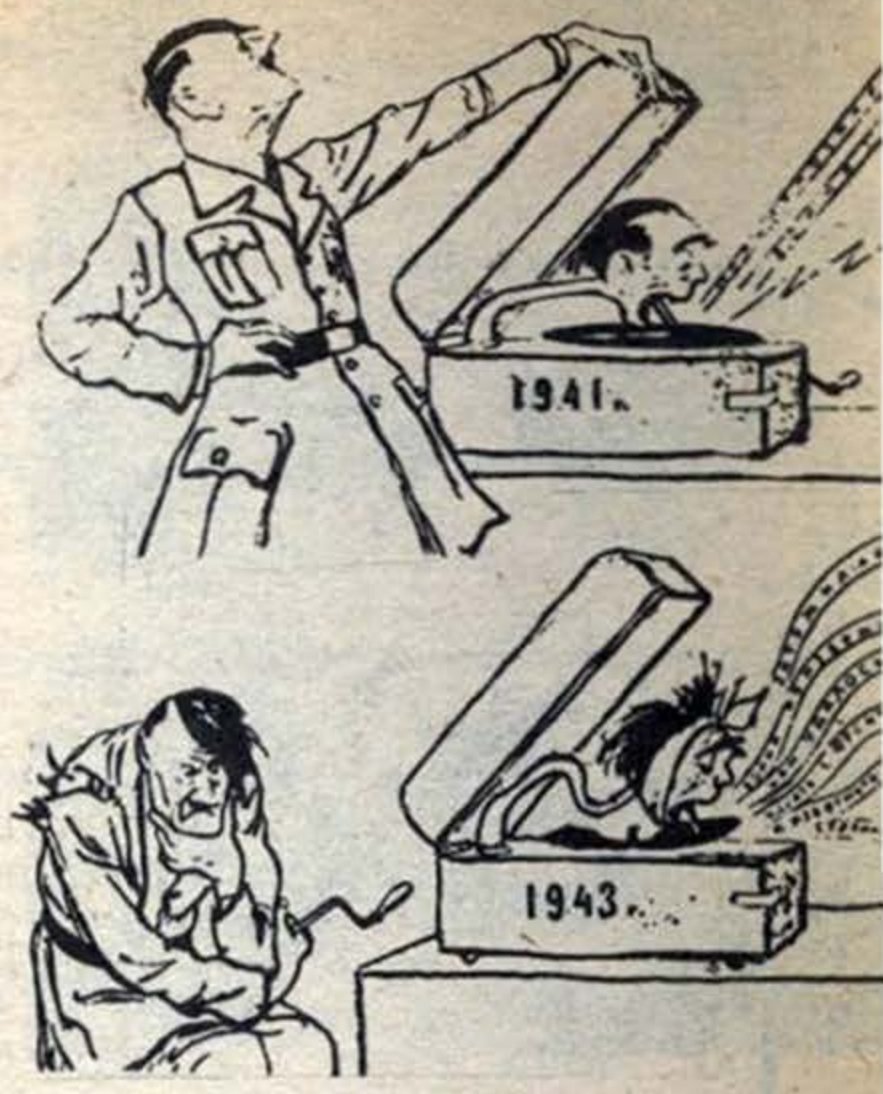

Două ipostaze ale propagandei hitleriste, aşa cum le înfăţişează o caricatură sovietică din 1943. În 1941: Hitler triumfător; ministrul propagandei, Göbbels îi anunţă victoriile; 1943: Hitler deprimat; Göbbels se teme că războiul va fi lung...

Părintele totalitarismului de dreapta se prăbuşeşte. Axa se îndoaie, Axa crapă, lăsînd ţara lui în cea mai tragică situaţie: cotropită de un aliat care îl urăşte; atacată de un adversar spre care se simte atrasă; neputincioasă de a mai lupta; hotărîtă să se lepede, ca de un vis urît, de povara insuportabilă a atributelor şi obligaţiilor ei. „Faccia disperata" înlocuieşte „faccia feroce", urîta mască pe care Mussolini a impus-o poporului italian.

Ce va face acum „camaradul" de la Berchtesgaden, care a rămas singur, în urgia pe care a dezlănţuit-o?

Ar fi vrut, poate, să întindă Ducelui o mînă de ajutor, dar avea pe braţe frontul rusesc, frontul balcanic şi toată Europa cotropită, pe cale de a se răzvrăti.

Ce vor face Antonescii noştri? Dar bulgarii? Dar maghiarii? Clădirea de la Belvedere[9] se clatină, visul urît se risipeşte.

Cuvînt introductiv:
Costin MURGESCU
Selecţia textelor şi prezentarea ştiinţifică:
Ştefan LACHE

---

[9] Aluzie la Diktatul de la Viena, impus României de Germania şi Italia; actul a fost semnat în ziua de 30 august 1940 într-un salon al Palatului Belvedere din capitala austriacă.

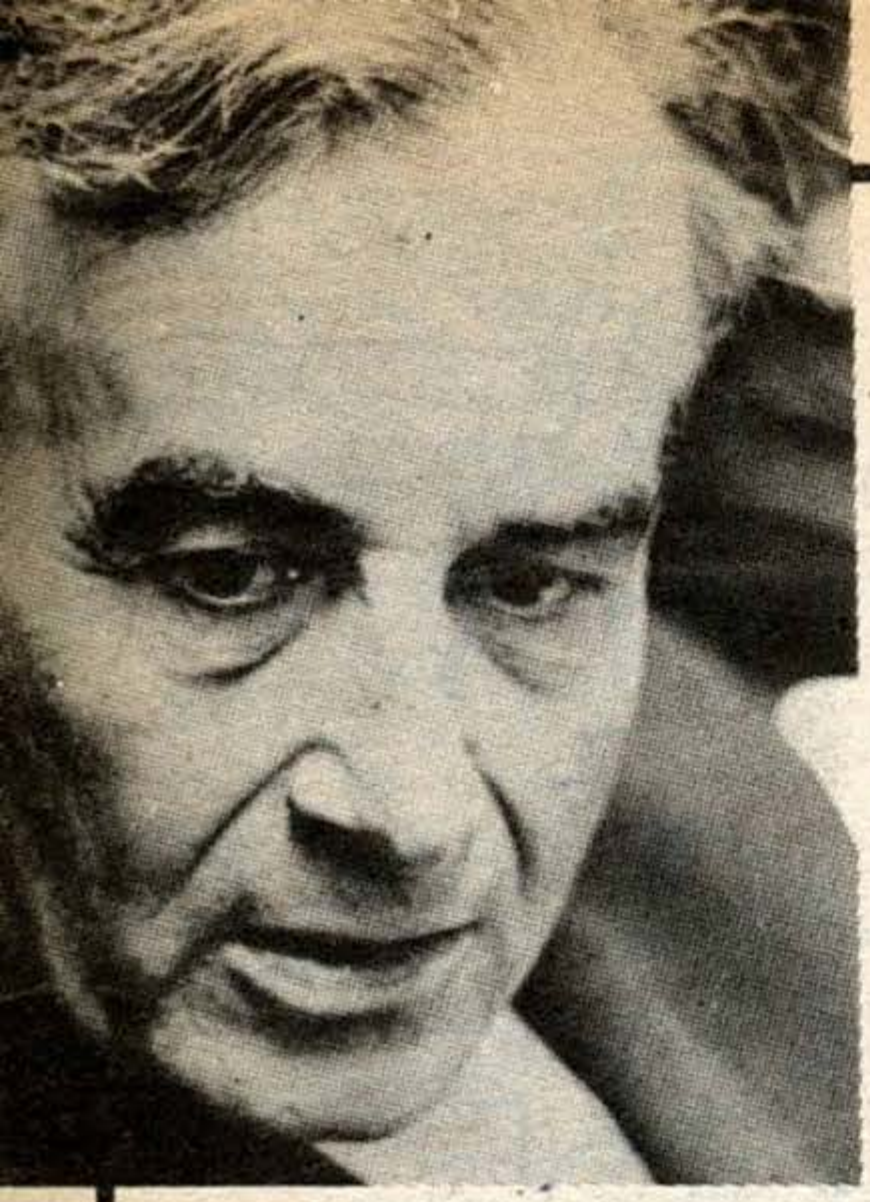

VERCORS
scriitor istoric

În cele trei decenii (1900-1930) ale carierei sale, Aristide Briand (1862-1932) a deținut de 11 ori portofoliul Președinției de Consiliu și de 15 ori pe acela al Ministerului de externe, fiind, incontestabil, unul dintre marii oameni politici ai Franței. Astăzi însă puțini dintre compatrioții săi își mai aduc aminte de el. O uitare profund nedreaptă, cu atît mai mult cu cît alte nume ale lumii politice din primele decenii ale veacului au supraviețuit, deși posesorii lor n-au avut atîtea merite ca Briand.

În mintea majorității francezilor mai stăruie încă ideea că Poincaré[1] și Clémenceau[2], de pildă, sînt acei care au adus Franței victoria din 1918, uitîndu-se prea curînd că ei au primit această victorie din mîinile lui Aristide Briand. Cei mai puțin uituci mai știu poate că Briand, spre sfîrșitul carierei sale, a fost omul care a reușit, la Conferința de la Locarno (5-16 octombrie 1925), să încheie acordurile ce poartă numele acestei celebre și frumoase localități de pe malul lacului Maggiore, pronunțîndu-se cu îndîrjire pentru o apropiere franco-germană, urmărind să redea Europei șansa de a trăi în liniște. Acest fapt i-a și adus, în 1926, lui Briand titlul de laureat al Premiului Nobel pentru pace.

[1] Raymond Poincaré (1860-1934), om politic francez, președinte al Republicii (1903-1920), președinte de Consiliu (1912, 1922-1926); el a dispus ocuparea Ruhrului, spre a determina Germania să execute Tratatul de la Versailles.

[2] Georges Clémenceau (1841-1929), poreclit „Tigrul", președinte de Consiliu (1906-1909 și 1917), devenit foarte popular după primul război mondial; unul din autorii Tratatului de la Versailles.

În anii următori, împreună cu Frank Billings Kellogg, secretarul Departamentului de stat al S.U.A., Briand a inițiat tratatul internațional cunoscut sub numele de Pactul Kellogg-Briand sau Pactul de la Paris privind interzicerea războiului ca mijloc de reglementare a diferendelor dintre state. Prin semnarea lui (Paris, 27 august 1928), părțile contractante se angajau să rezolve diferendele dintre ele prin mijloace pașnice. Pactul nu prevedea un termen după expirarea căruia obligațiile decurgînd din el ar înceta să fie în vigoare și nici posibilitatea pentru statele care au aderat de a-l denunța sau a se retrage din el. Deși nu interzicea dezlănțuirea războiului decît în raporturile dintre semnatari și nu prevedea măsuri eficace pentru menținerea păcii și securității, pactul a constituit un pas însemnat pe calea statorniciri dreptului popoarelor la pace și securitate. Prin semnarea Protocolului de la Moscova (9 februarie 1929, între U.R.S.S., Polonia, România, Estonia, Letonia ș.a.) în vederea intrării în vigoare a prevederilor Pactului Kellogg-Briand înainte ca el să fie ratificat de către toate părțile semnatare, țara noastră ilustra, astfel, efortul pentru asigurarea condițiilor menținerii și consolidării păcii în Europa și în lume.

Aristide Briand n-a ridicat nici măcar un deget, n-a scris un cuvînt ca să-și apere gloria. Tot ce se poate cunoaște din cariera lui se datorează documentelor din Arhivele naționale franceze, proiectelor de legi, decretelor, tratatelor, textelor discursurilor lui. El n-a lăsat nici o carte, nici o însemnare memorialistică, doar cîteva reflecții notate pe un carnețel, cîteva scrisori particulare, articolele lui din tinerețe publicate în La Lanterne și unul sau două, publicate, la bătrînețe, în Europe nouvelle. Nimic altceva, nici un studiu, nici o reflecție politică.

În schimb, numeroși autori au scris despre el. Printre aceștia se numără și Vercors (Jean Bruller), graficianul care a irupt în literatură cu acel neuitat volum de nuvele Tăcerea mării (1943), tipărit în clandestinitate și care s-a dedicat aproape exclusiv literaturii, fiind astăzi unul dintre marii scriitori ai Franței. Vercors este autorul unui șir de romane — Drumul stelei (1943), Armele nopții (1946), Puterea zilei (1951), Animalele denaturate (1952), Mînii (1956), Pe acest țărm, Sylva (1961) și încă multe altele. Cartea pe care scriitorul a consacrat-o omului politic francez este intitulată Eu, Aristide Briand (Editura Plon, Paris, 1981) și reprezintă primul volum al unei întinse trilogii O sută de ani de istorie a Franței. Ea se deosebește de alte lucrări prin faptul că este redactată la persoana întîia, ca și cum ar fi fost scrisă chiar de Aristide Briand: „A vorbi despre Aristide Briand la persoana a treia — precizează Vercors — înseamnă a-i judeca actele din afară; a emite, spre a le explica, ipoteze contradictorii, lăsînd

apoi alegerea cititorului. Dimpotrivă, scrind «eu» înseamnă a mă sili, relatînd cutare acţiune făptuită de «mine», Aristide Briand, ca, identificîndu-mă cu el, să caut — şi să propun — explicaţia profundă... Eu nu vreau să exprim aici părerile critice sau favorabile ale lui Vercors despre Briand, ci să încerc să interpretez, în lumina documentelor pe care le am, întrucît el n-a găsit de cuvinţă s-o facă, pe cele ale lui Briand despre el însuşi, despre propria sa acţiune. De aici a decurs, spre a evita orice confuzie, alegerea mea de a-l face să spună «eu».

Căci dacă am dorit să scriu despre Aristide Briand am făcut-o pentru că, încă din adolescenţă, am nutrit pentru el, ceea ce numesc eu «o veche afecţiune vinovată». Prin «vinovată» vreau să spun că, fără să aprob totul în cariera lui, există multe lucruri în ea pe care le contest sau chiar le condamn; pe care eu le contest, dar pe care el, prin forţa lucrurilor, din moment ce le-a făcut, nu le condamnă. El avea motivele lui să facă cutare lucru în loc de cutare, iar eu am motivele mele să le resping. De aceea, eu am să mă dau deoparte şi am să-l las pe el să se explice singur...

Nu sînt istoric. Un istoric, firește, nu mi-ar îngădui o astfel de denaturare a obiectivităţii. Totuşi, oricît aş fi eu de romancier, nu mi-am permis nici să romanţez. Această viaţă a lui Aristide Briand rămîne pură biografie, iar acest Briand pe care îl fac să vorbească nu născoceşte nimic, nu trunchiază nimic, nu modifică nimic. El spune ce-a făcut, no more [nimic mai mult], dar adaugă şi de ce. Eu am căutat să înţeleg acest «de ce» (sau mai degrabă aceşti «de ce»), ca să spun aşa, dinăuntru şi nu din afară, cum ar fi trebuit s-o fac ca istoric, aceşti «de ce» care, cu siguranţă, în ochii lui, îi justificau actele fără ca, în mod obligatoriu, să le justifice şi în ai mei.

Izvoarele mele? Discursurile, proiectele de legi prezentate ca raportor sau ca ministru, scrisorile şi interviurile publicate, masa documentelor şi cele vreo douăsprezece biografii şi amintiri scrise despre el...

Această carte n-a fost scrisă spre a înfăţişa epoca noastră, şi încă mai puţin timpurile ce vor veni. Ea n-are alt obiectiv decît să povestească viaţa lui Aristide Briand, de a înălţa o stelă în amintirea lui".

Pentru cititorii Magazinului istoric am ales din lucrarea amintită (Moi, Aristide Briand) paginile consacrate Conferinţei de la Locarno (5-16 octombrie 1925), una din iniţiativele politico-diplomatice interbelice de anvergură prin care s-a urmărit crearea unor relaţii între statele vest europene în spiritul şi litera dreptului internaţional, al respectării şi consolidării tratatelor de pace, Aristide Briand fiind unul din principalii săi autori şi protagonişti.

Titlul şi subtitlurile fragmentului aparţin redacţiei.

Soarta lumii sub umbrarul unui han

VERCORS

La Locarno era frumos, dar rece. Cerul albastru, bîntuit de vînturi, corespundea stării mele sufleteşti: speranţe şi temeri se împleteau. Totul depindea de cine ne va înfrunta, pe Chamberlain[1] şi pe mine. În ce măsură va fi un om dornic de pace sau un vulpoi bătrîn, calculat? Aspiră sincer, împreună cu noi, să construiască Europa sau nu caută decît un răgaz spre a-şi pregăti revanşa?

Am pomenit de deosebirile dintre mine şi acest om[2]. Dar, pe de altă parte, văzîndu-i comportamentul, trebuie să fi avut mai multe puncte de caracter comune. El nu era

[1] Sir Joseph Austen Chamberlain (1863-1937), om politic conservator, ministru de externe al Marii Britanii (1924-1929), fratele lui Arthur Neville Chamberlain (1869-1940).

[2] Gustav Stresemann (1878-1929), om politic german, fondator şi lider al Partidului Populist; cancelar (august-noiembrie 1923) şi ministru de externe (1923-1929); a primit, împreună cu Aristide Briand, Premiul Nobel pentru pace (1926).

un om de partid — nici eu. Își adapta convingerile la realități — eu la fel. Acest monarhist devenise mandatarul republicii; acest aţiţător la război întindea pipa păcii; acest anexionist oferea Rinul drept gaj al bunelor sale intenţii. Totuși, dacă păream deci că ne întîlnim pe terenul păcii, veneam pe drumuri opuse. Pacea, eu o aveam în sînge; el o avea în cap. Militant socialist, eu visam deja la antantă; bun german, devotat fără rezerve împăratului, pentru el pacea era rodul unei recente inspiraţii. Apelul lui exaltat: „Vreau să fiu acela care va încheia pacca cu Franţa!", era strigătul unui neofit. Însemna să urmăresc o himeră dacă-l cred pe cuvînt?

L-am luat cu mine pe credinciosul meu Berthelot[1]. Şi încă doi experţi, dintre care unul era Alexis Léger[2], a cărui inteligenţă o apreciam. Luther[3] venise cu Stresemann, Churchill cu Chamberlain. Reprezentanţii

Locarno, 5-16 octombrie 1925.
Delegaţia franceză (de la stînga la dreapta):
Léger, Carteron, Fromageot, Peynard, Briand, Massigli şi Berthelot

Belgiei, Italiei, Poloniei şi Cehoslovaciei nu urmau să se întîlnească cu noi decît în cazul unui acord.

Un inceput nepromiţător

Cele trei delegaţii se întîlniră prima oară la Palatul de justiţie. În faţa mea, Stresemann semăna, trăsătură cu trăsătură, cu caricaturile lui Hansi[4]: craniul ras, ceafa

[1] Philippe Berthelot (1866-1934), director al afacerilor politic şi apoi secretar general al Ministerului de externe (1920-1932).

[2] Alexis Léger (1887-1975), diplomat şi scriitor francez; şi-a început activitatea în 1914; între 1925 şi 1932 a fost director în cabinetul diplomatic al lui Aristide Briand, şi, apoi, între 1933 şi 1940, secretar general al Ministerului de externe. Ca poet (cunoscut sub pseudonimul Saint-John Perse) i s-a decernat Premiul Nobel pentru literatură (1960).

[3] Hans Luther (1879-1962), om politic german, membru al Partidului Populist, ministru în perioada 1922-1924 şi cancelar în două rînduri (1925 şi 1926), preşedinte al Reichului (1930-1933) şi ambasador la Washington (1933-1937).

[4] Jean-Jeacques Walt Hansi (1872-1951), desenator şi caricaturist francez. Născut în Alsacia anexată de Germania după 1871, el s-a făcut cunoscut prin satirile sale la adresa ocupantului (*Profesorul Knatschke*, 1912) şi evocările vieţii populare alsaciene.

groasă, faţa pătrată şi torsul masiv era leit profesorul Knatschke. Dar pe buzele palide plutea un zîmbet spiritual, în ochii gri-albaştri o privire fină ce putea deveni aspră. Zîmbetul acela, privirea aceea puteau să şi înşele. Rîsul sincer, reacţiile sensibile erau liniştitoare.

Mai puţin greoi la trup, cancelarul Luther era mai greoi în gîndire. Puţin strivit de vecinătatea lui Stresemann, dovedea uneori puţin umor. Dar tot timpul va fi loial faţă de el. Plecat fără mare încredere în rezultatele conferinţei, ţinuse totuşi să fie solidar cu ministrul său. Reticenţa lui nu se exprima decît printr-o tăcere apăsătoare şi o faţă împietrită. Era deplin conştient că punctul lor de plecare, în negocieri, era neputinţa absolută, dar nu ştia atît de bine ca Stresemann să ascundă acest lucru.

Şi în Austen Chamberlain aveam un sprijin sigur şi loial. Elegant, zvelt, rasat, cu faţa lungă, bărbia puternică şi monoclul înfipt în ochi, el îşi îndrepta privirea rece, care ascundea, sub acea rezervă specific britanică, o vie sensibilitate. Ca aliat atent, eficient, el va îndeplini în mod discret rolul unui cîine teranova ori de cîte ori subtilităţile mele şi energia viguroasă a lui Stresemann provocau scîntei periculoase pentru conferinţă. Sub flegmatismul afişat al perfectului gentleman, vedeam uneori carcasa lui neclintită tremurînd de emoţie.

De o parte şi de alta a mesei verzi, contactul dintre noi fu mai întîi glacial. Lucrurile porneau prost. Luther începuse să citească o listă interminabilă de plîngeri şi revendicări, însoţite de comentarii amare şi lăcrămoase despre nenorocirile „bietei Germanii". Îl priveam pe Stresemann. Era evident că etalarea asta îl supăra. Sub aerul lui impasibil, agitaţia involuntară a degetelor, pe care le încrucişa şi le desfăcea mereu, îi trăda nerăbdarea. Atunci, ridicînd un deget ca la şcoală, am întrerupt litania:

— Opriţi-vă, am implorat eu. Altfel, o să ne faceţi pe toţi, să plîngem.

Se aşternu tăcerea, apoi Stresemann izbucni într-un rîs puternic. Luther se înroşise şi rămăsese cu gura căscată: se va simţi jignit? Veselia generală îi birui însă rigiditatea. Se sili să zîmbească şi el, puţin mînzeşte, îşi strînse hîrtiile pe care, de altfel, le citise aproape complet.

Ca şi Stresemann, dar puţin după el, Luther şi-a dat seama că prin butada mea îi cruţam, atunci cînd mi-ar fi venit rîndul, de o listă şi mai lungă încă a suferinţelor franceze. În timpul unei pauze i-am spus lui Stresemann: „Istoria este un cimitir pe care îl tîrăşti după tine". El m-a aprobat, mi-a fost recunoscător şi dialogul a fost facilitat.

Delegația germană:
Kiep, Schubert, Stresemann și cancelarul Hans Luther

La redeschiderea ședinței, am anunțat că voi împărți în două programul german. Divergențele, după ultimul schimb de note, nu se aplanaseră. Problemele frontierelor orientale, ale răspunderii războiului, admiterii la Societatea Națiunilor, ale asistenței militare, evacuării zonelor ocupate, retrocedării coloniilor nu se apropiaseră de soluție. Nu vom ieși din acest impas decît lăsînd de-o parte, provizoriu, revendicările care puteau aștepta ca viitorul și circumstanțele să le ofere o șansă de a fi luate în considerație, cum ar fi: retrocedarea coloniilor Germaniei; răspunderea războiului; scurtarea duratei ocupației. Dimpotrivă, vom negocia imediat problemele care s-ar putea rezolva prompt și categoric ca, de pildă, statutul renan, evacuarea (pe cale de efectuare) a regiunii Köln, intrarea, în fine, a Germaniei în Societatea Națiunilor, de care va depinde tot restul, împreună cu problema asistenței militare.

De la început, această problemă a asistenței a provocat primele conflicte. Din moment ce, susțineau germanii, ei vor semna cu cehii și polonezii tratate de arbitraj, garanția Franței [pentru granițele acestora] era dovada unei neîncrederi ostile. Nu, am replicat eu: nu e decît aplicarea articolului 16 din Pactul Societății Naț unilor[1]. Tocmai!, ripostară ceilalți: pentru Germania dezarmată într-o Europă înarmată, articolul 16 este inaplicabil. Trebuie sau ca toată lumea să dezarmeze, sau ca Germania să se poată înarma la nivelul vecinilor ei. După dezbateri aprinse, discuțiași ședința s-au încheiat fără nici un rezultat. Pe cînd părăseam sala, l-am văzut pe Stresemann încurajîndu-l discret pe Luther cu cotul. Cancelarul s-a îndreptat spre mine și mi-a solicitat o întrevedere. L-am invitat să vină la hotelul meu. M-a rugat să-l scuz: pentru naționaliștii lui, aceasta ar putea părea că a venit să se milogească. Am recunoscut că are dreptate, dar nici eu nu voiam să mă duc la el. I-am propus să ne întîlnim la Madona del Sasso, mic cătun situat pe un drum de munte, unde vom fi ascunși sub umbrare. Dar am aflat că acolo locuiau mulți ziariști. Asta reprezenta un obstacol serios. I-am propus atunci un han mic dintr-un cătun de pescari, nu departe de Locarno, unde dejunasem cu Alexis Léger: „Albergo Elvezia". Snobismul a pus mai tîrziu stăpînire pe satul Ascona, dar pe atunci mai era încă un loc pustiu. Ne-am înțeles să ne întîlnim a doua zi dimineața, căci a doua ședință nu se deschidea decît după-amiază. Acolo vom putea sta singuri și liniștiți.

Zidul se sparge

Nimic nu poate apropia mai bine doi oameni decît proiectul comun al unei escapade. Fiecare a venit într-ascuns, zîmbitor, în propria sa mașină și ne-am întîlnit sub umbrarul unei terase romantice, la malul lacului, la umbra trunchiului răsucit al unei glicine și a unei vițe, în care atîrnau ciorchini de struguri. Ne-am instalat unul în fața altuia, la o măsuță mai retrasă, pe care se aflau două cafele cu frișcă, cornuri, cîteva

Delegația engleză:
Cecil Hurst, Myles Lampson și Austen Chamberlain

[1] Precizînd că în cazul în care un stat membru al Societății Națiunilor, încălcîndu-și obligațiile asumate prin Pact, recurge la război împotriva unui alt membru al Societății este „*ipso facto* considerat ca și cum ar fi săvîrșit un act de război împotriva tuturor celorlalți membri ai Societății", articolul preciza obligațiile statelor membre ale Societății Națiunilor de a rupe relațiile economico-financiare cu statul agresor și participarea cu efective militare, în condiții tehnice ce urmau a fi stabilite, în așa fel încît, printr-o „acțiune comună", să se facă „să se respecte obligațiile Societății" față de membrii săi. În partea finală, se arătau și condițiile în care un stat membru putea fi exclus din Societatea Națiunilor.

fructe. Prima mea grijă a fost să-mi răsucesc şi să-mi aprind o ţigară. El mă urmărea, cu privirea amuzată; de pe faţa lui dispăruse expresia aceea nesociabilă care îl făcuse să semene, pînă atunci, cu un zid. M-am aşezat mai comod pe scaun şi într-un nor de fum, i-am spus: „Dragul meu prieten, te ascult".

Atunci el mi-a destăinuit ceea ce ştiam de mult. Că Stresemann şi cu el erau dispuşi să facă multe concesii, spre a vedea Germania revenind în ansamblul naţiunilor şi să-şi elibereze teritoriile. Dar nici Reichstagul, nici poporul german nu le-ar accepta, dacă Franţa, la rîndu-i, n-ar proceda la fel. „Şi inversul e valabil", i-am răspuns eu şi el m-a aprobat. Rezulta că ceea ce trebuia căutat, între oameni de bunăvoinţă, e ce se putea ceda de o parte şi de alta şi ce nu.

„Tocmai", am spus eu şi am ridicat de la început problema rusă. Tratatul de la Rapallo[1] era un subiect de îngrijorare pentru Franţa. Rusia — acum sovietică — nu încetase, de la Bismarck încoace, să exercite asupra Germaniei o tentaţie constantă. Anglia, pe de altă parte, voind să se ferească de orice intervenţie în răsărit, ar putea încuraja pe germani şi pe ruşi să acţioneze în deplină înţelegere în această regiune. Dacă şi azi încă umbra lui Cicerin[2] trebuie să domine negocierile noastre, ele erau sortite eşecului.

Stresemann şi cu el, îmi afirmă Luther, ţineau tocmai să facă să dispară această îngrijorare. Însăşi prezenţa lor aici era dovada alegerii pe care ei au făcut-o. Asupra acestei probleme, mă ruga el, să binevoiesc a le acorda încredere!

— Cu condiţia revanşei!, replicai eu zîmbind şi i-am spus că dacă îndepărtăm în mod ioial partea sentimentală a problemelor spinoase şi dacă, reducîndu-le la dimensiunile lor adevărate, ne vom strădui să procedăm cît mai bine cu putinţă şi fără gînduri ascunse, nici unul din diferendele noastre nu va fi ireductibil. Prompt şi ochi în ochi, el spuse:

— Chiar şi Tratatul de la Versailles?

Atunci, fără să-mi iau ochii de pe el, mi-am răsucit liniştit încă o ţigară. Mai întîi n-am răspuns nimic. Doar un vînt uşor scutura glicina şi smulgea lacului plînsul lui clipocit. Nici un alt zgomot. În această tăcere, Luther se încălzi puţin. În fine, m-am aplecat spre el şi am murmurat:

— Ca un bun francez, n-ar trebui să vă spun şi, dacă o repetaţi, voi fi silit să vă dezmint. Dar pe cît îmi sună de suav în urechi cuvîntul Geneva, ca un zbor de porumbei, pe atît îmi sună Versailles ca un zăngănit de arme. Nu-mi place mai mult decît vă place dv. acest tratat.

I-am lăsat doar timpul ca, de surpriză, să roşească emoţionat, şi am continuat:

— Numai că, îmi închipui că vă daţi bine seama, nici un partid din Franţa n-ar admite să te atingi de el. Şi, cu condiţia ca problemele pe care le socotiţi vitale pentru Germania să nu le ameninţe pe ale noastre, şi ca ele să nu readucă pe tapet tratatul în cauză, veţi obţine de la mine mai mult decît vă închipuiţi. Eu sînt pentru echitate, inclusiv pentru Germania. Conduceţi-vă după acelaşi spirit faţă de Franţa şi vom înfăptui lucruri mari.

În timp ce vorbeam, am văzut cum, de emoţie, obrajii îi devin din roz roşii. Apoi s-a stăpînit, a zîmbit, s-a destins. Spre a fi sigur că m-a înţeles bine, ca şi cum era prea frumos, mi-a pus de zece ori aceleaşi întrebări. De zece ori am expus, cu glasul cel mai fermecător, ce ar însemna echitatea pentru Germania şi Franţa. El îmi opunea, spre a mă linişti, obiecţiuni pe care le înlăturam. Şi ne pregăteam să intrăm, senini, în amănunte, cînd un fulger de magneziu ne-a făcut să tresărim. Eram fotografiaţi. Unul din clienţii hanului ne-a recunoscut. „Trebuie s-o ştergem, am şoptit eu; să ne întîlnim la maşină" şi am fugit printr-o uşă din fund, ca un amant surprins. L-am auzit rîzînd uşor în spatele meu şi ridicîndu-se. Ne-am regăsit peste cîteva momente, tot veseli, rîzînd pe sub mustăţi. A rîde şi a te ascunde împreună, înseamnă să regăseşti copilăria şi legăturile ei inocente. Părăsisem Locarno adversari; ne întorceam acolo complici.

Lucrurile astea se află repede. Fotografia fu vîndută unui ziar. Ce furie în cercurile naţionaliste! De ambele părţi nu s-auzea decît un singur cuvînt: „Trădare!". În timp ce *General Anzeiger* îl soma pe Luther să demisioneze, *L'Action française* mă acuza că am încheiat un ruşinos pact secret pe bani-gheaţă. De aceea, cînd un uşier mi-a adus o scrisoare din partea delegaţiei germane, am exclamat: „Iată banii lui Luther! Am să-i pot juca la ruletă!" Aceste atacuri împotriva mea şi raportul cancelarului i-au dat încredere şi lui Stresemann.

Aceeaşi încredere complice, la fel ca şi lui Luther. Din acea clipă, ea s-a extins asupra dezbaterilor noastre.

Ceea ce am dovedit noi, Luther şi cu mine, şi Stresemann şi Chamberlain, e că s-ar putea ca să nu domnească răutatea. Că întreaga omenire ar putea să se împace, dacă ar fi condusă de oameni abili şi fără ranchiună. Oricît de contrarii ar fi interesele naţiunilor rivale, divergenţele lor nu sînt niciodată atît de insolubile încît, cu uşoare şi mutuale sacrificii, să nu se poată găsi şi realiza un compromis...

Introducere şi traducere:
Paul B. MARIAN

---

[1] Semnat în aprilie 1922 între Germania şi U.R.S.S., prin care cele două state restabileau relaţii diplomatice. Tratatul de la Rapallo a pus bazele dezvoltării relaţiilor sovieto-germane.

[2] Gheorghi Vasilievici Cicerin (1872-1936), comisar al poporului pentru afacerile externe în perioada 1918-1930 (vezi *Magazin istoric*, nr. 4/1969).

Nemaipomenita traiectorie terestră a unei rachete interplanetare

MEDIAŞ — BABELSBERG — CAP CANAVERAL — VIA PEENEMÜNDE!

T. CARANFIL

In imagine: *racheta concepută de Hermann Oberth în 1928 pentru filmul* Femeia în Lună *este transportată la „rampa de lansare"*

La 3 octombrie 1942, de pe poligonul secret din insula Usedom, la Peenemünde, era lansată, pentru prima oară în istoria lumii, o rachetă modernă, de distanţă. Din nefericire, această premieră tehnică avea un preponderent caracter militar: ea constituia faza decisivă a elaborării rachetei V_2, una dintre armele secrete de care Adolf Hitler avea să-şi lege ultimele sale speranţe. Dar cum avea să dovedească, contradictoriu şi dialectic, viitorul, ea însemna, în aceeaşi măsură, şi un fabulos pas înainte al omenirii pe drumul cuceririi spaţiului cosmic.

Oare printre cei prezenţi pe poligon, în acea zi de beţie triumfătoare a succesului, era cineva care să-şi amintească faptul că performanţa aceasta tehnică îşi avea, de fapt, sorgintea... pe un platou de filmare?

Totul părea să fi pornit, în 1929, de la Fritz Lang, regizor celebru pentru curajul vizionar al filmelor sale. După ce în Metropolis prospectase viitorul sumbru al unei umanităţi robotizate, Lang dorea acum să-şi proiecteze eroii în spaţiul cosmic. Zborul astral mai părea, în anii '20, un vis fantezist. E adevărat că un Konstantin Eduardovici Ţiolkovski, (1857-1935), în îndepărtatul tîrg Kaluga, sau un Robert Hutchings Goddard (1882-1945) din Massachusetts lucrau intens pentru a dovedi că navigaţia spaţială este posibilă, dar, în mentalitatea generală, ideea călătoriei cosmice ţinea încă de fantezia unui Jules Verne.

„Un acord de fanfară trezeşte lumea"

Şi iată, totuşi, că la începutul anilor '20, o carte modestă, apărută într-un tiraj aproape confidenţial, stîrnea senzaţie: *Racheta spre spaţiile interplanetare*. Era lucrarea unui tînăr profesor de fizică român de naţionalitate germană din Mediaş: Hermann Oberth. „A fost ca un acord de fanfară care trezea lumea..." — avea să scrie, la şase ani după apariţia cărţii, Willy Ley, distins autor german, care exprima elocvent surpriza şi admiraţia pe care le produsese volumul. De fapt o cărticică de nici o sută de pagini, dar dovedind, printr-o suită de formule de necontestat, posibilitatea materială imediată a zborului cosmic.

Cine era savantul care izbutise să „trezească lumea", făcîndu-şi auzită vocea nu dintr-o prestigioasă cetate universitară, ca Eton sau Götingen, ci dintr-un anonim orăşel transilvan? Totul a început — cum o mărturiseşte însuşi savantul — cînd medicul Julius Oberth, chirurg şi director al spitalului din Sighişoara, i-a dăruit copilului său, în ziua în care acesta împlinise 11 ani, romanul lui Jules Verne *De la Pămînt la Lună*. Hermann era un băieţaş ciudat, punea totu la îndoială şi raporta la viaţă pînă şi fantezia literară. El a avut ideea să verifice corectitudinea matematică a traiectoriei navei născocite de Jules Verne. A descoperit că, deşi viteza de desprindere era corectă, celebrul scriitor ignorase, totuşi, un

factor esențial, presiunea. Eroii lui Jules Verne erau proiectați în spațiu de un tun cu țeava de trei sute de metri. Raportînd această lungime la dezvoltarea unei viteze de 11,2 km pe secundă, micul Hermann a descoperit că cei trei astronauți ar fi fost victima unei apăsări de 47 mii de ori mai mari decît propria lor greutate! Asta înseamnă că pur și simplu ar fi fost dezagregați, s-ar fi lichefiat. Pentru ca echipajul să supraviețuiască, lungimea țevii tunului ar fi trebuit să fie de nu mai puțin 1 250 km! De o parte, imposibilitatea era fiziologică — de cealaltă, tehnică. Oare propunerea lui Jules Verne nu era decît o simplă fantezie? Cum o asemenea concluzie îi lăsa un gust amar, adolescentul visa să învingă, cu orice preț, impasul constructiv al aventurii cosmice. Din acest moment el n-a mai trăit decît stimulat de această obsesie. Inginerul brașovean Hans Barth a arătat, în monografia pe care i-a dedicat-o lui Hermann Oberth, cum, ani de-a rîndul, pînă la bacalaureat, viitorul savant n-a făcut decît să mediteze în aceeași direcție: cum să învingă astronauții apăsarea în momentul lansării în Cosmos? Teoretic era clar; creșterea vitezei să nu fie bruscă, ci treptată. Dar prin ce mijloace? Echipajul „Columbiadei" lui Jules Verne folosise, în tentativa de a aseleniza, racheta. Acționează oare forța reactivă în vid? I-ar fi trebuit, pentru a verifica ipoteza, o instalație experimentală. Hermann a strîns un sac de pietre pe care a început să le arunce, cu toată puterea, una cîte una, de pe o plută. A constatat astfel că-i imprima acesteia un impuls în sens contrar. În imaginația adolescentului, pluta era racheta, forța cheltuită în aruncare corespundea presiunii din camera de ardere a rachetei, iar proiectilele erau moleculele de gaz evacuat. Așa a ajuns școlarul din Sighișoara la concluzia că vehiculul cosmic poate fi numai racheta care, mărindu-și treptat viteza, evită distrugătoarea presiune.

Pentru a-l sustrage calculelor interminabile în care se adîncea, părinții l-au expediat la școala de înot a orașului. Au aflat curînd, probabil cu satisfacție, că fiul lor făcuse o adevărată pasiune pentru saltul de la trambulină. Era și adevărat! Hermann plonja de la șase metri, ba chiar de mai sus, din turnul acoperișului școlii. De fapt, nu ambiția performanței sportive îl stimula. Pur și simplu imaginase un nou experiment: cum se comportă omul în condițiile imponderabilității? Aceeași senzație încerca să și-o reproducă înotînd îndelung la fundul bazinului. Iar cînd toamna a făcut imposibile jocurile subacvatice, fiul chirurgului din Sighișoara fu văzut construindu-și o nemaipomenită jucărie, un fel de scrînciob, de fapt o adevărată centrifugă, cu lungimea brațului de 35 metri! La 15 ani, Hermann Oberth stabilea că omul poate suporta o apăsare de 6 - 7 ori mai mare decît greutatea proprie și inaugura, astfel, primele cercetări de medicină spațială din istoria științei.

Cînd, în 1920, după război, a plecat la studii la Heidelberg, fiul doctorului Oberth știa ceea ce avea de făcut. Firește că s-a grăbit să-și verifice proiectul la dascălii universității, savanți de notorietate universală.

Proiectul unei rachete interplanetare?

Profesorul de astronomie l-a expediat, perplex, și l-a rugat să se adreseze colegului său de la catedra de meteorologie. Acesta, la rîndu-i, l-a trimis profesorului de aerodinamică, care l-a încurajat vag. Hermann Oberth a continuat. În 1922 a prezentat Universității o adevărată teorie a rachetei cosmice, dar Heidelbergul a refuzat s-o accepte ca teză. „Pentru astronomi era prea tehnică, pentru constructorii de mașini prea fantastă, iar pentru medici, departe de orice realitate" — îi justifica, ulterior, savantul însuși. Fiindcă, în acel moment, Hermann Oberth își depășise epoca!

O singură universitate s-a arătat receptivă la neobișnuita teză a vizionarului astral: cea din Cluj. Și este o cinste pentru acest for al științei românești din capitala Transilvaniei, pentru profesorii ei, că au știut să vadă mai departe decît colegii lor din faimosul Heidelberg, cînd la 23 mai 1923 i-au acordat lui Hermann Oberth titlul de profesor, recunoscîndu-i valoarea științifică. *Racheta spre spațiile interplanetare*, cartea care făcea senzație cîțiva ani mai tîrziu, nu era decît dizertația universitară onorată la Cluj!

Printre cei care au parcurs-o, captivați de orizontul pe care-l deschidea, a fost și Fritz Lang. În 1928, marele regizor i se adresa lui Oberth, la Gimnaziul din Mediaș, unde fusese angajat ca profesor, rugîndu-l să vină la Berlin pentru a colabora la realizarea unui îndrăzneț proiect cinematografic. Urma, deci, să-și abandoneze catedra de la școală, să se despartă, temporar, de ai săi, pentru o aventură complet necunoscută: conceperea și turnarea unui film. Primea, în schimb, posibilitatea să-și construiască, măcar în machetă și decor, racheta și platforma ei de lansare și să-și ilustreze tezele cu forța de convingere a imaginii cinematografice, în fața întregii lumi. E de mirare că a acceptat?...

Dubla lansare de pe platourile de filmare

În iulie 1928, profesorul din Mediaș ajungea la Berlin. Sub directa sa îndrumare, pe platourile studioului din Neubabelsberg, s-au ridicat, curînd, decorurile grandioase ale secvențelor lansării spațiale. Era clar că rolul lui Oberth depășea cu mult pe cel al unui consilier oarecare. Savantul asigura nu numai corectitudinea științifică a filmului, ci i se încredințaseră întregi secvențe în care avea rol „solistic", devenind un adevărat colaborator la scenariu. De altfel, referindu-se la *Femeia în Lună*, presa vremii îi desemna ca autori atît pe Lang cît și pe Oberth. Prestigioasa revistă franceză *Cinémagazine*, de pildă, care publica un masiv articol al cărui titlu era flancat de fotografiile celor doi se referea mai mult chiar decît la cineast, la omul de știință.

Era și firesc, de vreme ce, văzut astăzi, filmul impune nu prin ficțiunea cu totul convențională (care strămuta un „triunghi conjugal" în condițiile speciale ale zborului cosmic), ci tocmai prin precizia anticipărilor științifice. Evident impresionat de elanul vizionar al lui Oberth, Lang i-a asigurat în arhitectura suplă a scenariului spații în care savantul să se poată desfășura. Există, chiar la începutul filmului, o secvență cvasidocumentară, de aproape zece minute, cu privire la aspectele fizico-matematice ale zborului interplanetar, lecție vizualizată captivant cu ajutorul unor desene animate și machete,

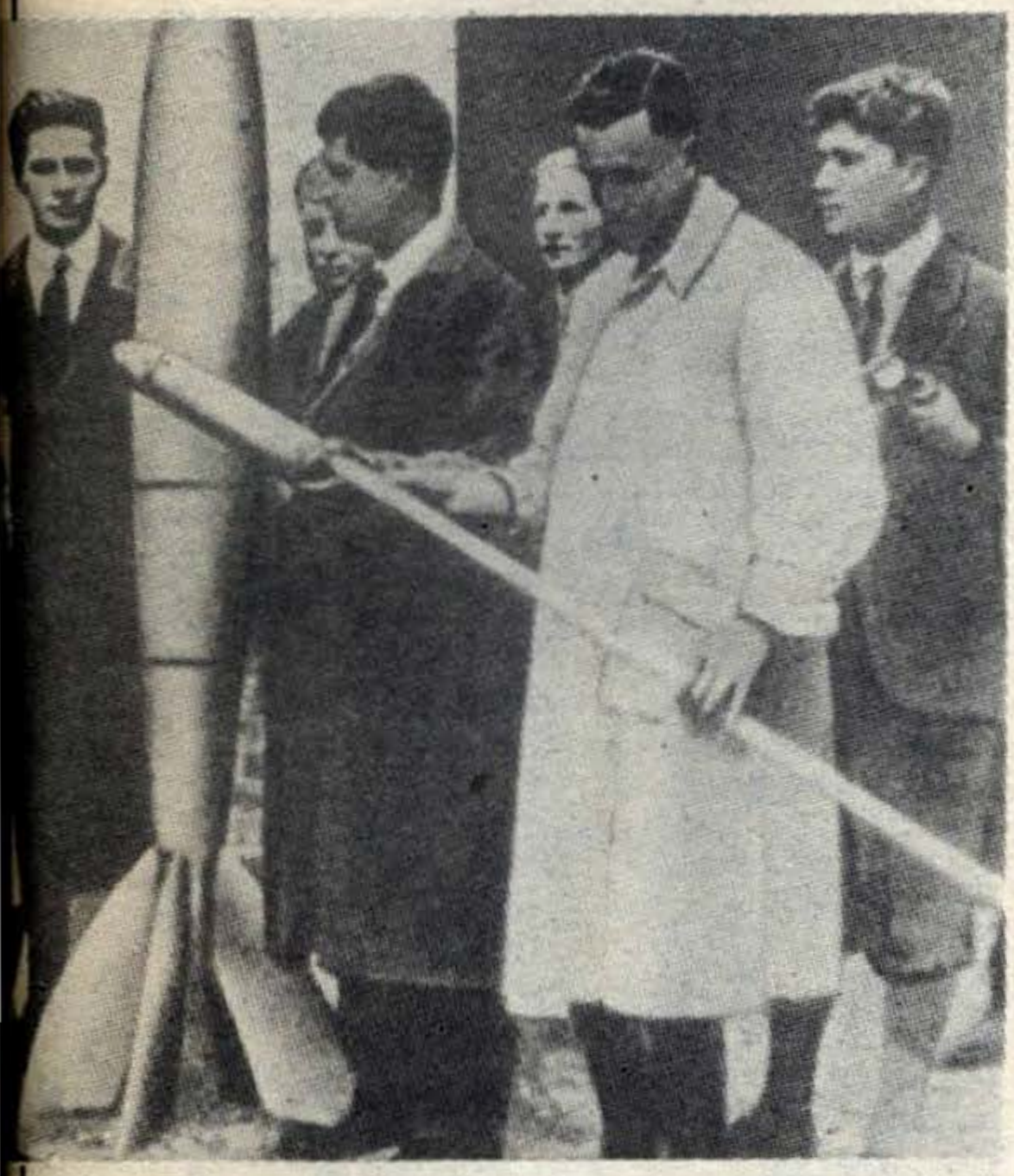

Savantul avînd în dreapta sa modelul rachetei de înălțime pe care intenționa s-o lanseze ca publicitate pentru filmul casei U.F.A. Ultimul din dreapta, în pantaloni bufanți, studentul practicant Wernher von Braun

după cum, ulterior, lansarea și evoluția cosmică a membrilor echipajului poartă, adesea, pecetea exactității lui Oberth. Lansarea, așa cum o vedeau realizatorii *Femeii în Lună* în 1928, seamănă izbitor cu carnavalurile triumfale organizate, mai tîrziu, la Cap Canaveral, iar interiorul rachetei, cum observa savantul însuși cu justificată mîndrie, nu se deosebește prea mult, din punct de vedere funcțional, de navele generației Apollo de mai tîrziu. Efectul „apăsării", obstacolul de la care pornise Oberth în studiul său, era înfățișat cu veridicitate și starea imponderabilității, care-l obsedase ca adolescent, îi furniza admirabile efecte vizuale — ca, de pildă, goana cu paharul după baloanele de lichid care plutesc prin navă — fenomene confirmate ulterior de practica pionierilor Cosmosului.

Femeia în Lună a fost — și a rămas pînă azi — primul film din istoria cinematografiei lîngă leagănul căruia au vegheat, alături, un mare cineast și un emerit om de știință.

Filmările încă nici nu se încheiaseră cînd, într-o reuniune de lucru cu serviciul de publicitate al studioului, pentru Hermann Oberth s-a ivit o ocazie de nesperat. În timp ce tocmai se discuta despre cele mai nimerite și mai originale modalități de lansare publicitară a premierei, profesorul a îndrăznit, înfrîngîndu-și timiditatea: „Dar dacă, odată cu filmul, am lansa și o adevărată rachetă?..." Firește, nu una de dimensiunile celei de pe ecran, care ar fi costat o avere; una mică, de doi metri, care — cu 16 litri de combustibil — ar fi putut atinge totuși o altitudine de 40 km. N-ar fi solicitat mai mult de zece mii de mărci! Cinci mii a oferit imediat, din onorariul său personal, Fritz Lang, restul urmînd să fie acoperit din fondul rezervat, în devizul filmului, pentru cheltuielile de publicitate. Într-un schimb de scrisori pe care autorul acestui articol l-a susținut, în 1980, cu Hermann Oberth (reflectat numai parțial în lucrarea: *Hermann Oberth: „Briefwechsel"*, vol. 2, Ed. Kriterion) l-am întrebat pe savantul stabilit acum la Feucht, în R.F.G., dacă îl contaminase pe Fritz Lang cu ideea realizării apropiate a zborului spațial. În răspunsul său din 2 mai 1980, savantul afirma: „La început, echipa lui Lang con idera întreaga poveste numai ca o ficțiune fantastică ce trebuia filmată. Nu cred că se gîndea în ce măsură putea fi și realizabilă... Mai tîrziu, ei mi-au părut din ce în ce mai pătrunși de ideea posibilității călătoriei în spațiu. Pînă la urmă, Fritz Lang însuși a devenit convins că se va ajunge la expediția spațială..."

Faptul că Lang a încurajat și chiar a investit sume de bani în construcția rachetei *reale* întărește această opinie. Susținut de marele cineast, vizionarul din Mediaș dobîndea, în sfîrșit, posibilitatea să treacă la acțiune. Avea însă nevoie de ajutor. U.F.A. a publicat anunțuri în presă — erau și ele publicitate! — și în urma acestora s-a prezentat alături de cîțiva ingineri și... un foarte tînăr student, în anul I al Politehnicii, care a devenit, curînd, mîna dreaptă a lui Hermann Oberth. Numele său era Wernher von Braun!...

Viitorul creator al programului spațial american avea să recunoască, în 1969, adresîndu-i-se direct profesorului: „Ați fost mentorul genial care mi-a înlesnit mie, un tînăr student, primul contact cu problemele teoretice și practice ale tehnicii rachetelor și mi-a orientat entuziasmul visător spre cercetarea nemărginitelor depărtări ale spațiului cosmic, pe traiectorii care au făcut posibilă realizarea lui tehnică..."

Dar, pentru Oberth, important era că putea trece, în sfîrșit, de la calcule abstracte la materializarea acestora. Scrisoarea pe care i-o trimitea, la 18 septembrie 1929, prietenului său din Kaluga, Țiolkovski, pare un strigăt de triumf: „Lucrez în prezent la o rachetă pentru cercetări geofizice care va trebui să zboare peste 2-3 săptămîni și să atingă circa 50 km, dacă vom avea noroc. Sperăm ca în următorii ani să realizăm chiar și racheta de mare distanță. Dvs. ați aprins un foc pe care nu vrem să-l lăsăm să se stingă..."

„Dacă vom avea noroc!", spunea Oberth. Și n-a avut!... Serviciul de pnblicitate îl presa

mereu și experimentările cereau timp. O explozie — accident care-i putea fi fatal — a întîrziat și mai mult premiera lansării rachetei, în timp ce premiera cinematografică bătea la ușă. Îi lipseau nu numai timpul, ci și mijloacele, trebuia să improvizeze mereu. Pentru a verifica forma aerodinamică a rachetei sale a confecționat, din lemn, cîteva modele ale proiectului pe care le-a lăsat să cadă din vîrful celui mai înalt coș de fabrică din Berlin. Unul din fotografii studioului a înregistrat experiența. La serviciul de publicitate cineva a avut ideea să întoarcă invers fotografia rachetei surprinsă în cădere liberă. Din noua perspectivă... ea își lua zborul. Imaginea a fost predată presei care, chiar a doua zi, anunța, pe prima pagină, „lansarea" rachetei profesorului Oberth! În zadar a mai încercat savantul să obțină dezmințiri. Patronii de la U.F.A. i-au rîs în nas. Erau în joc milioane de mărci și reclama comercială își are propriile sale legi morale...

A urmat brutala trezire la realitate. Facturile firmelor furnizoare erau refuzate de U.F.A. și trimise pe adresa profesorului. Pentru savant era, însă, o sumă de neacoperit. După ce a achitat singur cît a putut din datorii, cînd — încolțit de furnizori — în buzunar nu mai păstra decît banii de tren, a părăsit Berlinul. Revenea la Mediaș mai sărac decît plecase. „A fost o cumplită decepție. Mai bine de un an n-am putut să-mi revin..." — își amintea mai tîrziu Hermann Oberth.

Premiera de pe aeroportul Reinickendorf...

Pe terenul de lansare pregătit de Oberth, continua să acționeze însă fostul său „aghiotant", Wernher von Braun. În 1931, afișe multicolore invitau publicul berlinez la o premieră tehnică de excepție: lansarea rachetei Mirak construită de discipolul profesorului Oberth. „Noi — avea să recunoască retrospectiv von Braun — am fost, mereu, doar tinichigiii. Hermann Oberth ne depășea pe toți cu douăzeci de ani!" Dar asta a declarat-o mult mai tîrziu. Atunci, în 1931, cînd racheta s-a înălțat la o altitudine de 350 metri și a revenit la sol, intactă, cu ajutorul unei parașute, ambițiosul constructor n-a amintit un cuvînt despre profesorul din Mediaș. Printre numeroșii spectatori care l-au ovaționat se aflau și trei militari taciturni. Unul dintre ei era căpitanul Walter Dornberger, însărcinat de Ministerul de război cu importante proiecte militare. Cei doi au plecat de la aeroport, cufundați într-o pasionată convorbire. Un an mai tîrziu, von Braun accepta să lucreze pentru armată. „Singura șansă de realizare a proiectelor mele spațiale rezida în proiectele și mijloacele tehnice militare...", se explica von Braun. Și s-a pus cu trup și suflet în slujba reînarmării.

La 3 octombrie 1942, pe rachetodromul Peenemünde era lansată racheta A_4. Avea o înălțime de 14 metri și cîntărea 12 tone. A depășit bariera sunetului, a atins o altitudine de 90 km și a căzut la 200 km de punctul de lansare în Marea Baltică. Dornberger, ajuns general și director al centrului de construcții de rachete, și von Braun, directorul său tehnic, se felicitau reciproc. Iar Adolf Hitler — după cum o afirmă, în memoriile sale, Dornberger — a exclamat după ce a văzut filmul despre experiment: „Ce păcat că n-am dispus de o asemenea rachetă în 1939!"

Este semnificativ că unul dintre primele gesturi ale guvernanților germani a fost să confiște negativul și pozitivele filmului *Femeia în Lună*, devenite un adevărat secret militar. Hermann Oberth, însuși, era mobilizat

Hermann Oberth înmînează discipolului său, Wernher von Braun, premiul „Hermann Oberth Award", fondat de American Rocket Society, premiu acordat, din 1971 anual celor cu merite deosebite în știința și tehnica aerospațială

prin ordin la Peenemünde și mai tîrziu la Reinsdorf, pentru că „știa prea multe". Oare știa profesorul că visul de aur al tinereții sale era transformat într-o armă menită să asigure victoria celui mai sumbru tiran al timpurilor moderne? Știa el cum, cu ce mijloace, construiau Dornberger și von Braun „armele secrete" ale lui Hitler? Știa el că, la Nordhausen, sub conducerea inginerului Arthur Rudolph, sclavii — deținuți ai lagărului de concentrare Dora, oraș subteran mai crîncen decît cel vizualizat de Fritz Lang în *Metropolis* — lucrau la construcția rachetelor sub supravegherea unităților SS? Erau la sfîrșitul anului 1944 peste 30 000 osîndiți a căror mortalitate creștea vertiginos. Deținuții nu vedeau lumina zilei, nu respirau aer curat, fiindcă nu exista decît un singur puț de aerisire și erau munciți 16 ore pe zi. Membrii unei rețele a rezistenței condusă de neînfricatul comunist german Albert Kunz au fost spînzurați în tunelurile subterane sub podurile

rulante şi muncitorii treceau, la lucru, pe lîngă cadavrele lor.

Cînd, în 1945, Divizia 3 blindată americană comandată de generalul Truman Boudinot a pătruns, în sfîrşit, pe teritoriul lagărului, a găsit acolo mii de cadavre în putrefacţie într-un aer irespirabil. „Gloate de deţinuţi pe jumătate înnebuniţi, descărnaţi, ne-au întîmpinat într-o bucurie isterică, îi raporta generalului Boudinot, colonelul William Lovelady. Cinci dintre ei au vrut să-l poarte în triumf pe locotenentul Gontard, dar n-au putut, atît erau de slăbiţi..."

„Tinichigiii" în Texas...

În acest timp, generalul Dornberger, constructorul von Braun, inginerul Arthur Rudolph, întreg statul major al centrului german de rachete — peste o sută de savanţi şi ingineri germani — se lăsau capturaţi de forţele americane şi transportaţi, împreună cu rachetele care n-apucaseră încă să fie lansate, peste Ocean, în cadrul celebrei operaţii de recuperare „Paperclip". La Fort Bliss, în Texas, specialiştii germani treceau, curînd, la construcţia rachetelor Redstone şi Jupiter. Devenit unul dintre conducătorii lui Bell Aerospace Corp, Walther Dornberger declara cu cinism: „Cucerirea spaţiului cosmic poate fi justificată ştiinţific, politic, economic şi militar. Toate aceste obiective pot fi importante, dar esenţial îmi pare obiectivul militar..."

Dar Hermann Oberth? După ce, încă din 1943, izbutea să părăsească Peenemiinde, era luat prizonier în mai 1945 şi eliberat curînd, pentru a se retrage la Feucht, în oraşul în care se stabilise. În iulie 1955 răspundea invitaţiei lui von Braun, devenit conducător al programului spaţial american, acceptînd, la Huntsville, în S.U.A., un contract de consilier ştiinţific. După trei ani, însă, se reîntoarce în R.F.G. Nu-i priise climatul. Poate că nu-l inspirase nici programul lui Walther Dornberger, care preconiza deschis: „întreţinerea în spaţiul cosmic al unui sistem de arme din cele mai moderne şi în întregime automatizate pentru a le putea folosi oricînd..." Autorul *Rachetei în spaţiile interplanetare* prefera un spaţiu cosmic deschis cercetării ştiinţifice puse în slujba păcii şi omului. „M-am întors fiindcă vreau să am, în sfîrşit, timpul necesar să-mi continui, în linişte, studiile ştiinţifice...", i-a răspuns unui reporter al ziarului *Siebenbürger Zeitung*.

În iulie 1969, întreaga lume urmărea, cu respiraţia oprită, primii paşi înscrişi de Neil Armstrong în praful selenar, cine şi-ar fi amintit de un film care, cu exact patruzeci de ani în urmă, reconstituise pe platourile din Babelsberg visul despre primii paşi ai unui pămîntean pe Lună?

Racheta Saturn V — capodopera lui von Braun — purta modulul lunar Apollo spre destinaţia lui selenară. Racheta izbucnise, însă, încă decenii în urmă, de pe invizibila rampă de lansare a imaginaţiei unui băieţandru de pe Tîrnave, al cărui vis temerar era sortit să devină realitate. Căci, aşa cum spunea von Braun însuşi, „noi am fost doar tinichigiii!..."

CLIO ZÎMBEŞTE

●

Benjamin Disraeli (1804-1881) şi William Gladstone (1809-1898) au ocupat de mai multe ori, alternativ, postul de prim-ministru în Cabinetul britanic. Rivalitatea dintre cei doi iluştri oameni de stat, cunoscută public, îndeosebi, datorită discursurilor din Parlament, în decursul cărora se acuzau reciproc, a fost denumită în epocă „un duel între giganţi".

Rugat să diferenţieze diferenţa dintre o nenorocire şi o calamitate, Disraeli a profitat pentru a da un exemplu: „O nenorocire ar fi dacă dl. Gladstone ar cădea în Tamisa; dar dacă cineva s-ar încumeta să-l salveze, aceasta ar fi, evident, o calamitate".

●

Întrebat de un băieţel cum a devenit erou de război, preşedintele Statelor Unite, John F. Kennedy (1960-1963), a replicat: „Simplu de tot. Japonezii au scufundat vasul pe care mă aflam!"

●

Ca prim consul, după 18 Brumar 1799, Napoleon era secondat, în înalta magistratură, de Jean Jacques Cambacérès (1753-1824) în calitate de al doilea consul şi de Charles-François Lebrun (1739-1824) — al treilea consul.

Dar în timp ce Lebrun — în pofida titlului de duce de Plaisance — continua să ducă o viaţă de mic burghez, Cambacérès afişa, cu ostentaţie, un lux regesc. Napoleon, care, pe atunci, ducea, încă, o viaţă foarte simplă, impunea invitaţilor săi, la masă, un ritm cu totul neobişnuit: masa nu dura mai mult de 20-30 de minute. De altfel şi obişnuia să spună:

— Cine vrea să mănînce repede, să vină la mine, cine vrea să mănînce bine să se ducă la al doilea consul, iar cine vrea să mănînce prost, la al treilea.

●

În timp ce la Comedia Franceză se juca o piesă de Emile Augier (1820-1889), Alexandre Dumas-fiul (1824-1895), aşezat lîngă autor, îi arată acestuia un spectator care aţipise:

— Iată ce efect are opera dumneavoastră!

Cîtva timp mai tîrziu, la acelaşi renumit teatru din Paris, are loc premiera unui spectacol scris de Alexandre Dumas-fiul. Emile Augier, priveşte în dreapta şi în stînga şi, descoperind, în sfîrşit, într-o lojă, un spectator care dormea, îi spune lui Dumas:

— Vedeţi, dragă prietene, ce efect produce opera dv.?

La care Dumas răspunde:

— A, da! Îl recunosc. Este tot cel de data trecută; nu s-a trezit încă!

DECEMBRIE 1935

ÎN BUCUREȘTI.

ACUM 50 ANI

Cronică măruntă

● În Franța s-a organizat o expoziție retrospectivă a căilor de comunicații, relatează Dimineața, care consemnează în continuare: „Cînd s-a introdus întîia cale ferată în Franța, Thiers, marele om de stat, n-avea nici o încredere în viitorul ei. Alfred de Vigny recomanda orășenilor să se ferească de drumul de fier. Savanții susțineau că temperatura din trenuri va fi funestă volajorilor corpolenți și celor care transpiră ușor. Hangii de pe șosele și antreprenorii căruțelor poștale încercau să asmută mulțimea împotriva trenurilor.

Dar cînd s-a inaugurat, la 26 august 1837, linia de cale ferată Paris-St. Germain un ziarist a scris: «Muzica gardei naționale a cîntat în timpul drumului; s-au ținut discursuri; nici un călător n-a căpătat guturai în tuneluri; locomotiva nu s-a făcut țăndări și vagoanele n-au deraiat. Se pare deci că o călătorie cu trenul nu e numaidecît mortală»“. (1 decembrie)

● În muzeul statului din Istanbul, a fost găsit un pergament lung de 9 metri și lat de 7 metri care este o misivă a șahului Persiei către sultanul Soliman cel Mare și e datată din anul 1650. Această scrisoare — cea mai mare din lume — va fi expusă curiozității publice într-un muzeu unde i se va amenaja un acoperiș de sticlă inoxidabilă. (3 decembrie)

● „Se caută o televizionistă“ anunță Dimineața, care scrie: „În cursul anului viitor se va pune în funcțiune la Londra o instalație de televiziune. De pe acum se fac pregătirile necesare; între altele, se caută o speakeriță la secția de televiziune a radioului britanic. «Nu pot pune un bărbat în fața acestui aparat, ci numai o femeie, declară directorul. Publicul masculin s-ar plic-

Decembrie. Lună de sfîrșit de an, lună a bilanțurilor.

Cu ce rezultate s-a înscris anul 1935 în cronica vremii? A fost anul în care — scrie Cuvîntul liber[1], din 28 decembrie — „problema politicii contemporane este rezumată în destinul democrației. Va rezista aceasta sau va cădea? Forțele par a fi împărțite pe aceste categorii și omenirea politică se divide în democrați și anti-democrați sau, și mai concludent, în fasciști și antifasciști“. „Fascismul — continuă revista citată — este replica armată, violentă și agresivă, împotriva ridicării proletariatului“.

Pentru antifasciștii români, pentru forțele democratice, sfîrșitul anului 1935 este marcat de o importantă realizare: încheierea unui acord de colaborare între Blocul Democratic — organizație condusă de P.C.R. —, Frontul Plugarilor, Uniunea Muncitorilor și Plugarilor Maghiari (Madosz), Partidul Socialist (Popovici). Semnat la 6 decembrie 1935, la Țebea[2], acordul reunește pe o platformă democratică, antifascistă, categorii largi ale maselor populare. Ulterior, aderă la acest acord Frontul Studențesc Democrat și unele organizații ale Partidului Social-Democrat și ale Partidului Național-Țărănesc.

La Țebea este votată și o moțiune în care se arată: „Delegații din ținuturile moților, de unde Horea, Cloșca, Crișan și Avram Iancu au dus cele mai eroice lupte pentru libertatea națională și socială a poporului român și a tuturor celorlalte naționalități, salutăm cu bucurie și încredere aceste acorduri sortite să stăvilească năvala dictaturilor fasciste și șovine. Credincioși tradiției străbunilor noștri, care au sfîrșit pe roată pentru lupta lor liberă, cerem respectarea și lărgirea drepturilor și libertăților democratice; încetarea arestărilor arbitrare, încetarea tuturor proceselor îndreptate contra luptătorilor pentru democrație, libertate și împotriva fascismului; cerem stabilirea unui regim omenesc în închisori; declarăm lupta fără cruțare, în cadrele legii, împotriva fascismului pentru libertate, pentru pacea cu toate popoarele“.

După cum relatează *Facla* din 14 decembrie, în vederea încheierii acordului de front unic, la Deva sosesc, la începutul lui decembrie 1935, delegații Blocului Democrat și ai Partidului Socialist: P. Constantinescu-Iași, Scarlat Callimachi, At. Joja, C. Popovici, N. Moscăuteanu, Alex. Mihăileanu, alți militanți antifasciști.

---

[1] Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele preluate din ziarele sau din însemnările respective. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de noile ortografice actuale, scrierea din original.

[2] *Magazin istoric*, nr. 12/1969.

Calea Victoriei acum cîtnei decenii

Prezente muzicale bucureștene: dirijorul Ionel Perlea...

În acest oraș, în sala Decebal, are loc o întrunire la care ia cuvîntul dr. Petru Groza care, notează *Facla*, „a arătat importanța alcătuirii unui front popular, mai ales în clipele acestea cînd fascismul amenință tot mai mult umanitatea și libertățile". La rîndul său, prof. Petre Constantinescu-Iași „subliniază că datoria tuturor în fața reacționarilor care voiesc să răpească pacea și să împiedice progresul este să se strîngă într-o singură forță".

În numărul său din 27-28 decembrie 1935, ziarul *Scînteia*, organul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, consemnează: „Salutăm blocul format între Frontul Plugarilor, Madosz, Blocul Democratic și Partidul Socialist și sperăm că va reuși o nouă întărire a Frontului popular".

Referindu-se la semnificațiile încheierii acordului de la Țebea, *Cuvîntul liber*, din 28 decembrie scrie: „Înfrățirea unor elemente disparate ca rost social și geografic simboliza, pe deoparte, adîncirea crizei în chip vertical în toate păturile sociale și lărgirea ei, în sens orizontal, pe tot cuprinsul țării". Țebeă, acordul de front popular încheiat, „înseamnă lupta pentru dreptate socială, pentru apărarea celor mulți, pentru pace, pentru adevărata democrație, azi. Asta am înțeles-o, încă odată, în cele trei zile petrecute în pitorescul și strămoșescul ținut al Hunedoarei".

„Comitetul Central al Partidului Socialist — scrie *Zorile* din 19 decembrie — întrunit în ședința din 16 decembrie, ținută la sediul său din str. Romană nr. 8, după ce a ascultat raportul delegației însărcinate cu încheierea acordului cu Frontul popular din Ardeal, după discuțiile urmate asupra acestui punct, ratifică în unanimitate acordul încheiat la Țebea între delegațiile Partidului Socialist și Blocului Democratic, de-o parte, și între delegația Frontului Plugarilor, în frunte cu Petru Groza, și a țărănimii maghiare de alta. Acordul are la bază lupta în contra războiului, pacea între popoare, în contra fascismului huliganic și în contra tuturor nedreptăților sociale".

Pentru front popular se pronunță și Partidul Social-Democrat. Într-un comunicat dat publicității în urma unei întruniri ținută la Casa Poporului din Capitală, „pentru popularizarea ideii frontului popular", se subliniază necesitatea luptei comune pentru „a pune stavilă fascismului". Este reamintit, totodată, faptul că socialiștii români au fost prezenți la memorabila zi a Unirii de la Alba Iulia. „Facem un apel sincer la unirea tuturor forțelor democratice — se spune în încheierea comunicatului apărut în *Zorile*

Cronică măruntă

tisi cu siguranță, văzînd mereu un tip bărbătesc».

Primele încercări — continuă ziarul citat — vor avea loc în februarie. La început, se vor transmite filme sonore mai vechi, iar reportajele actuale vor fi transmise abia la vară. Durata maximă a transmisiunilor va fi de 20 minute. La West end se va amenaja o sală mare în care publicul va avea putința să asiste la programele de televiziune, care vor fi transmise de trei ori pe zi: la 15, 19, 21". (4 decembrie)

● Interesanta lucrare India de Mircea Eliade apărută în a doua ediție în editura „Cugetarea", aduce o prețioasă și absolut justă informație asupra populației și stărilor sociale din această țară, cărora autorul, ca să le facă și atractive la lectură, le dă o coloratură aparte și o splendidă haină literară. (Facla, 7 decembrie)

● Din partea mai multor cititori am primit o scrisoare prin care sîntem rugați să aducem la cunoștința societății de telefoane că domnișoarele care dau ora precisă la apelul 06 vorbesc atît de încet, încît nu se înțelege nimic. Totodată, ar fi nimerit să se spună ora în cifre obișnuite. În loc de 13 ar fi bine să se spună 1, și așa mai departe, deoarece toată lumea trebuie să facă un calcul plictisos pentru a cunoaște, în limbajul curent, ora anunțată de 06. (Zorile, 11 decembrie)

● Ziarele anunță încetarea din viață a istoricului francez, Georges Lacour-Gayet (1856-1935), membru de onoare al Academiei române (ales în 1919, la propunerea lui N. Iorga). Printre operele sale, o monografie despre Bismarck și o alta, în 4 volume, despre Talleyrand. (11 decembrie)

DECEMBRIE 1935

...şi violonista Lola Bobescu

Pe ecranele Capitalei, noul film al lui Charlie Chaplin

Cronică măruntă

● Elefanţii şi... criza. „Criza mondială — scrie lupta — a făcut ca să scadă şi preţul elefanţilor. În Ceylon, acest comerţ merge foarte prost de la o vreme. Astfel se pot citi numeroase afişe cu următoarele: «Elefanţii sînt mai buni şi mai leftini ca automobilele-camioane; viaţa lor întrece pe aceea a tractoarelor; ei sînt fideli şi au trăsături nobile; în fine, sînt animale pe care te poţi bizui. Vă putem oferi elefanţi care cunosc la perfecţie regulile de circulaţie ale oraşului. Economisiţi deci şi amende, dacă cumpăraţi elefanţii noştri»". (12 decembrie)

● Cu toate că voga Gretei Garbo a mai pălit, totuşi marea artistă mai primeşte peste 800 scrisori de dragoste zilnic. Secretarul ei trebuie să răspundă tuturor. El are vreo 20 tipuri de scrisori gata tipărite, care se potrivesc pentru orice eventualitate. (18 decembrie)

● „Cu reputaţia stabilită de expoziţiile sale anterioare, marele pictor ieşean Octav Băncilă, profesor la Academia de arte frumoase din capitala Moldovei, expune după o întrerupere de aproape un deceniu, un număr de peste 60 pînze în sala Dalles. Maestrul Băncilă se bucură de un prestigiu nestirbit în cercurile artistice din Capitală". (Facla 22 decembrie)

● George Enescu a sosit la Paris pentru a-şi realiza dorinţa cea mai mare: să dirijeze personal repetiţiile operei sale Oedip, care va fi prezentată publicului la începutul primăverii pe scena Academiei naţionale de muzică şi dans din capitala Franţei. Oedip a fost scrisă acum 20 ani pe un libret al lui Edmond Fleg. (24 decembrie)

● O carte cerută pretutindeni şi bucurîndu-se de o excepţională

din 20 decembrie. Punctul nostru de vedere este acela al intereselor supreme ale ţării".

Cu viu interes este urmărită de opinia publică bucureşteană activitatea susţinută pe care o desfăşoară Frontul Studenţesc Democrat în rîndurile maselor de tineri intelectuali din capitală şi din provincie.

Astfel, *Facla* din 6 decembrie notează că „marţi [3 decembrie] a avut loc o nouă adunare a Frontului Studenţesc Democrat". În cuvîntul său, studentul Gogu Rădulescu, preşedintele F.S.D., reaminteşte programul organizaţiei — democratizarea vieţii universitare, lupta împotriva agitaţiilor de dreapta, apărarea intereselor profesionale ale studenţilor —, subliniind faptul că „Frontul studenţesc democrat a început să se organizeze şi în ţară". Aminteşte astfel activitatea organizaţiilor din Iaşi, Chişinău, din judeţele Teleorman şi Dîmboviţa, precum şi de la Cluj. „La Cluj, Frontul Studenţesc Democrat înseamnă o pildă şi un îndemn. O pildă de înţelegere adîncă a naturii F.S.D. Studenţii de la Cluj mai oferă şi pilda acţiunii. În scurta vreme de cînd există F.S.D., el a şi fost factor hotărîtor în lupta profesională, încheiată cu succes la Facultatea de medicină".

Dimineaţa din 17 decembrie relatează, la rîndul ei, despre o mare întrunire a studenţilor la Cluj, organizată de F.S.D. În numărul de a doua zi, acelaşi ziar, trecînd în revistă activitatea Frontului Studenţesc Democrat, arată că acesta „şi-a expus clar, prin animatorii săi, pe ce drum nou înţelege să meargă".

Decembrie... este şi o lună a cadourilor. Prilej pentru ziarul *Zorile*, din 25 decembrie, de a închina o pagină întreagă „darurilor" pe care le aşteaptă sau le rîvnesc de sărbători conducătorii principalelor formaţiuni politice. Sînt, evident, glume, dar ele conturează şi o anumită imagine a situaţiei politice în acest sfîrşit de an 1935.

Astfel, liberalii aflaţi la guvern aşteaptă o soluţionare a crizei din conducerea partidului: „Cu şeful partidului [Dinu Brătianu] — deci cu capul — în opoziţie şi cu d. Tătărescu — nu vrem să zicem cu picioarele — la guvern, liberalii împărţiţi în două tabere cred toţi că ceilalţi vor fi învinşi. După vacanţă se va pune faţiş problema unităţii de conducere. Va cădea d. Dinu Brătianu? Va fi învins d. Tătărescu?"

La naţional-ţărănişti, darul cel mai mare, aşteptat cu înfrigurare, este chemarea la guvernare: „N-ar fi nici o mirare ca în opincile d-lui Mihalache, puse şi ele la gura sobei, să se găsească decretul de preşedinte al Consiliului".

O inedită partidă de șerimă călare

Ceilalți, țărăniștii-radicali (G. Iunian), național-agrarii (Valjean), cei din Partidul Poporului (Al. Averescu), național-democrației (N. Iorga) așteaptă și ei „daruri minunate". Numai Uniunea Agrară — scrie în continuare *Zorile* — „sau, cu alte cuvinte, d. Constantin Argetoianu, nu așteaptă nimic. La nevoie își oferă singur un dar".

Și două consemnări ce relevă interesul cu care este privită România pe plan internațional. Astfel, în *Adevărul* din 22 decembrie, Mircea Grigorescu, comentînd inaugurarea Centrului universitar mediteranean de la Nisa, condus de poetul Paul Valéry, membru al Academiei franceze, arată că acesta în discursul său face și o emoționantă referire la România: „Sînt extrem de fericit că vă pot anunța o veste bună [spune Valéry]. Prietenul meu Nicolae Titulescu, ministrul de externe al României, pe drept cuvînt unul din pionierii și păzitorii cei mai străluciți ai păcii europene, m-a înștiințat că România va înființa și ea un curs de limba și literatura română la Centrul universitar mediteranean. Plăcerea pe care o am informîndu-vă de lucrul acesta crește cu faptul că viitorul curs românesc de aici se va numi «Catedra Mihai Eminescu». Eminescu a fost cel mai mare poet al României. El a rămas făuritorul unei limbi poetice de rară frumusețe și emotivitate. Centrul universitar din Nisa îi va înscrie numele cu mîndrie pe frontispiciul său".

Un alt eveniment, din lumea diplomatică, oglindit în paginile presei bucureștene. „Ieri, la orele 18.30 — scrie *Dimineața* din 13 decembrie — d. Miguel Cruchaga, ministrul Afacerilor străine al Republicii Chile, a avut o conversațiune la telefon cu d. Nicolae Titulescu.

Acest schimb de cuvinte cordiale a fost orînduit astfel încît să coincidă cu prezentarea scrisorilor de acreditare către președintele Republicii Chile din partea celui dintîi ministru plenipotențiar al României acreditat în Chile".

De la aproape 30 000 km distanță — continuă ziarul —, Miguel Cruchaga „a exprimat d-lui Titulescu prin viu grai cît este de fericit de faptul că România a creat o legație permanentă la Santiago de Chile și cît este de convins că astfel se vor închega și mai mult raporturile de amiciție între cele două state. D-sa a reamintit, cu acest prilej, d-lui Titulescu că își aduce aminte cu vie plăcere de ziua în care i-a fost prezentat la Academia diplomatică din Paris".

Rubrică de: Valeriu, BUDURU,
Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ
Selecția fotografiilor:
Radu Ion POPESCU

Cronică măruntă

primire atît din partea cercetătorilor de specialitate cît și a cititorilor de obște s-a dovedit a fi Istoria românilor de prof. C.C. Giurescu, apărută în condițiuni de reală artă grafică în editura Fundației pentru literatură și artă. Față de insistența numeroaselor cereri primite la editură, Fundația a hotărît să scoată a doua ediție [care] va apare în curînd, adăugită și revăzută, prof. C.C. Giurescu ținînd să pună la îndemîna cunoscătorilor și publicului cititor din păturile cele mai largi o lucrare compactă, de sobre și vaste documentări și deopotrivă de un cît mai viu interes lectoricesc. (Facla, 22 decembrie)

● Timpuri noi, ultimul film al lui Charlie Chaplin, e gata, anunță Universul care publică, în avanpremieră, o cronică din care reținem: „Timpuri noi sînt o satiră formidabilă. Charlot, individul care se zbate împotriva mașinismului necruțător, denunță civilizația noastră cu manivele, butoane, covoare rulante și mîști împotriva gazelor". Este citată și această declarație a celebrului actor și realizator: „Timpuri noi este povestea simplă a doi oameni care trăiesc în anul 1934. Intenția mea nu este să reformez lumea, ci s-o amuz. Numai dacă izbutesc să-i fac pe oameni să rîdă, pot fi satisfăcut". (25 decembrie)

● La sfîrșitul lui 1935, scrie Zorile, „basmele copilăriei adoptate la curentul actual circulă din gură în gură.

Cînd întîlnește lupul pe Scufița Roșie o salută și zice:

— Heil Hitler, Scufiță Roșie!
— Heil Hitler, lupule!
— Unde te duci, Scufiță Roșie?
— Mă duc să-mi caut bunica.
— Apoi asta o facem cu toții în Germania, răspunde lupul". (26 decembrie)

POSTA MAGAZIN ISTORIC

Cu prilejul noului an 1986, adresăm cititorilor şi colaboratorilor noştri, ca şi tuturor prietenilor revistei care participă la popularizarea şi difuzarea ei, tradiţionalul LA MULŢI ANI!, împreună cu călduroasele noastre urări de multă sănătate, bucurii şi noi succese în activitate şi în viaţă.

Adresăm, de asemenea, colegiale urări de noi şi importante realizări în activitatea lor, de sănătate şi fericire colectivului de oameni ai muncii din cadrul Combinatului poligrafic „Casa Scînteii", precum şi colaboratorilor noştri din arhive, biblioteci şi muzee, care manifestă multă solicitudine în relaţiile de cooperare cu redacţia noastră.

DIN BEIUŞ

Prof. ANDREI INDRIEŞ, de la Şcoala generală Curăţele, jud. Bihor, ne scrie în completarea articolului Ţara Beiuşului (nr. 7/1985): Situat în sudul judeţului Bihor, oraşul Beiuş este centrul depresiunii omonime care, la rîndu-i, este înconjurată de Munţii Bihorului la est, Munţii Pădurea Craiului la nord-est şi Munţii Codru Moma spre sud-vest. Apariţia şi dezvoltarea oraşului a găsit sprijin în Cetatea Finişului, construită la jumătatea secolului XIII, imediat după marea năvălire a mongolilor din anul 1241. Cetatea avea scopul de apărare a drumului aurului ce venea dinspre Arieş.

Istoriceşte, Beiuşul a cunoscut o dezvoltare rapidă, astfel că în 1410 a devenit oraş (oppidum), iar în anul 1441 a fost declarat oraş liber (libera civitas). Oraşul era sediul unor voievozi români (de pildă, în anul 1363, se vorbeşte de Voievodul Ioan din Beluş). Voicvozii din Beluş au sprijinit luptele duse de Iancu de Hunedoara. Oraşul a fost vizitat de Mihai Viteazul în drumul său spre Viena, voicvodul poposind aici două zile, la plecare lăsînd pentru paza oraşului un detaşament sub conducerea postelnicului Dimitrie Buzinca.

Oraşul a constituit şi un centru de răspîndire a culturii în rîndurile românilor din întreaga Ţară a Beiuşului. În anul 1828 a fost înfiinţat aici liceul care, azi, poartă numele fondatorului său, Samuil Vulcan, de la început limba de predare fiind cea românească. Tot în oraş a fost construită Şcoala de Fete în anul 1896, avîndu-i ca fondator pe Mihail Pavel.

Dintre societăţile culturale s-au remarcat: Societatea de lectură a elevilor „Samuil Vulcan" (1862), Casina Română (1871-1918), Societatea corală a meseriaşilor români (1892), Astra (1905), Reuniunea română de cîntări şi muzică „Lira" (1905), Reuniunea femeilor române din Beiuş şi jur (1918). Toate aceste societăţi răspîndeau limba şi cultura românească în rîndurile populaţiei române din Ţara Beiuşului, militînd pentru înfăptuirea Unirii Transilvaniei cu Patria mamă, realizată la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, printre cei care au consfinţit-o atunci, în urmă cu 67 ani, aflîndu-se şi delegaţi ai românilor din zona noastră.

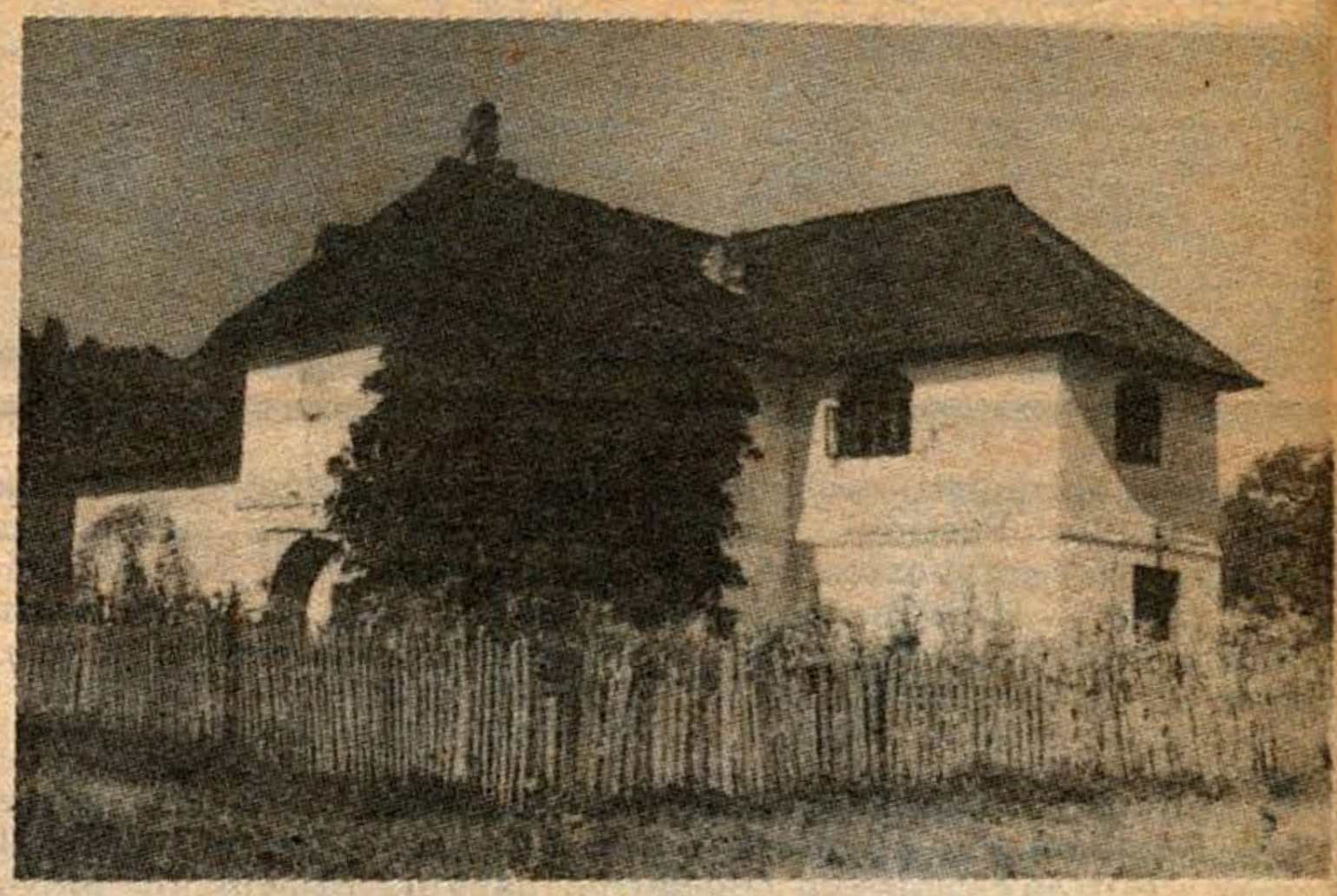

DIN SEC. XVI

GEORGE GEORGESCU, din com. Şuici, jud. Argeş, ne semnalează o clădire din sec. XVI de pe raza comunei Şuici. Construcţia, cunoscută sub numele de casa Şulcenilor sau „Vornicia", a fost ridicată din piatră. În sec. XVII, i-a fost adăugat un leşinel spre apus care, în 1747, mitropolitului Neofit I îi slujea drept o chilă. În sec. XIX se mai construieşte un balcon, zidit de Sultana Brătianu, căsătorită Tigveanu.

Din 1971, „Vornicia" din Şuici găzduieşte o colecţie de artă populară de pe Valea Topologului.

TOT DESPRE PARTICULA DE

Profesorul DUMITRU RĂDUCAN, din Bucureşti, ne întreabă, pe marginea articolului Năstruşuica particulă de (nr. 6/1985): Dacă, sub monarhie, se înregistrau în Franţa circa patru mii de familii cu titluri nobiliare, statisticile contemporane indică existenţa a cel puţin optzeci de mii de astfel de familii. Prin urmare, republica a făcut de douăzeci de ori mai mulţi nobili decît toate monarhiile franceze reunite. Lucrul e cu atît mai curios cu cît, după ştiinţa mea, particula „de" nu este, în mod obligatoriu, un semn de nobleţe. Aş dori să cunosc părerea autorului studiului publicat de dv.

Iată răspunsul colaboratorului nostru Leon Săraţeanu: Explicaţia constă în aceea că, sub republică, schimbarea de nume este un act legal uşor de obţinut şi care nu costă decît o sumă modică, în timp ce, aşa cum arătam în articolul publicat în Magazin istoric, sumele plătite vistieriei regale erau considerabile. Evident, sub republică, nemaiexistînd nici „comitate", nici „baroni", nici „ducate" sau „marchizate" (ordinul „nobleţei" a fost abolit în 1792, deci la trei ani după revoluţie), titlul nu mai reprezintă ceea ce era el sub monarhie. Pe atunci, proaspeţii îmbogăţiţi vînau „particula" şi titlul corespunzător ei mai ales pentru că obţineau astfel privilegiul de a nu mai plăti impozite. Azi, toată lumea plăteşte dări. Dacă totuşi se caută în continuare particula, aceasta se explică nu numai prin faptul că ea satisface orgoliul snobilor, dar şi prin aceea că permite opulenţilor oameni de afaceri să pătrundă în „lumea bună", să-şi facă relaţii profitabile şi să obţină astfel comenzi grase. Într-o carte pe cît de amuzantă pe atît de instructivă, intitulată Istorii curioase desprinse din istorie, apărută în 1968 la Paris, autorul, Guy Breton notează: „Orice Dupont îşi poate cere dreptul să-şi ortografieze numele Du Pont, un Durand poate deveni Du Rand, un Dassault — D'Assault. Un băcan îmbogăţit, pe nume Villet, şi-a cumpărat un castel într-un loc numit «La Joncherale». El a început prin a semna «Villet, de la Joncherale». Încet, încet, virgula — care îi jena — a dispărut. Atunci, băcanul a cerut Consiliului de Stat al Franţei să i se schimbe numele pentru a se numi «Villet de la Joncherale». Obţinînd — prin plata taxei — aprobarea, schimbarea a fost publicată în Jurnalul Oficial şi Franţa a... numărat un nobil în plus".

POSTA MAGAZIN ISTORIC

Cît privește remarca dv., că, de fapt, nu întotdeauna particula „de" indică originea nobiliară, trebuie spus nu numai că aveți dreptate, dar că, de cele mai multe ori, această particulă arată exact opusul dorit de îmbogățiții care desfășoară pentru ea o adevărată cursă. Tot Guy Breton ne spune: „În evul mediu, țăranii șerbi nu aveau nume de familie. Ei nu purtau decît prenume: Robert, Guillaume, Jean etc. Pentru a-i diferenția, li se adăuga numele satului unde se născuseră sau prenumele tatei: Jean de Meung, Guillaume de Lorris (pentru locul geografic), sau Robert fils de Barthélemy, care, cu timpul, se simplifica devenind Robert de Barthélemy. Iată de ce, autenticii nobili refuzau particula. Jacques Tézard, baron de veche spiță, s-a simțit ofensat cînd a auzit că i se spune «De Tézard». De altfel, există multe familii a căror vechime nobiliară e incontestabilă și care nu au particula în nume. E cazul familiilor Cochin, Daru etc." Voi adăuga că există — în schimb — în Franța, purtători ai lui „de" care nu s-au pretins niciodată nobili. Un exemplu îl constituie însăși familia generalului De Gaulle.

PRIETENII REVISTEI

Ing. NICOLAE BOGLUȚ, din com. Ucuriș, jud. Bihor: Sînt bucuros să vă pot scrie și eu cuvinte de laudă la adresa tovarășilor Nicolae Oancea, diriginte la of. P.T.T.R. Tinca, jud. Bihor, Florica Tripe, responsabil cu difuzarea presei la același oficiu și dirigința poștală Floare Florunceiu, de la agenția Ucuriș, pentru modul lor corect și operativ de a se preocupa de abonamentele, distribuirea și primirea cît mai rapidă de către cititori a revistei **Magazin istoric**.

Cuvintelor de laudă ale corespondentului nostru le adăugăm și noi călduroase felicitări celor trei lucrători poștali, prieteni ai Magazinului istoric.

DOUĂ ELEVE

Alte gînduri desprinse din scrisorile unor elevi pasionați de istorie, cititori statornici ai revistei noastre:

CRISTINA LESNIC, din Tulcea: Urmăresc cu deosebit interes revista dv. Citind-o, ne îmbogățim considerabil cunoștințele de istorie acumulate în școală.

DANA CHIRILUȘ, elevă, la Liceul industrial nr. 1, anul II, profil prelucrarea lemnului, din Codlea, jud. Brașov: Sînt o admiratoare a revistei dv. pe care o urmăresc cu viu interes. Mă interesează foarte mult articolele privind istoria românească.

Și cum cele două eleve îndrăgostite de istorie ne-au mărturisit dorința de a coresponda pe teme de istorie cu alte colege și alți colegi, cititori din alte județe ai revistei, le satisfacem dorința, publicîndu-le adresele. Deci, Cristina: str. Orizontului, nr. 86, Tulcea și Dana: str. Bîrsei, nr. 24, bl. 24, sc. A, ap. 20, Codlea, jud. Brașov.

Deschidem astfel, începînd cu acest număr, un dialog între elevii pasionați de istorie, cărora le vom înlesni să comunice între ei, iar cînd va fi cazul — ca și în trecut — le vom insera și mici corespondențe pe teme de istorie locală și regională, ca și noutăți descoperite de ei.

În 1987, cînd revista va împlini 20 de ani de existență, pe lîngă concursul anual obișnuit, Magazin istoric va organiza un concurs special pentru elevi și studenți în vacanța de vară. Un îndemn pentru a vă pregăti din timp, avînd toate numerele revistei din 1986 și 1987.

BUCURII

O emoționantă scrisoare am primit de la FLOREA SĂRMĂȘAN, din com. Dumitrești, jud. Vrancea, în vîrstă de 84 ani, care ne scrie că așteaptă ca în decembrie anul acesta să adauge al 225-lea număr la colecția întreagă a numerelor din **Magazin istoric**, apărute din aprilie 1967 și pînă în prezent. Ziua cînd voi primi numărul 225 al revistei o voi serba cu deosebită cinste. Cu acest prilej, voi dărui întreaga mea colecție **Magazin istoric** unuia dintre nepoții mei, care mi-a promis că va continua abonamentul la **Magazin istoric**, începînd cu prima lună a anului 1986.

Folosesc această ocazie pentru a aduce mulțumiri întregului colectiv de redacție și tuturor celor ce colaborează la întocmirea revistei.

La rîndul nostru, vă mulțumim pentru aceste rînduri, expresie a dragostei și atașamentului dv. pentru revistă, și vă urăm, stimate tovarășe Florea Sărmășan, multă sănătate, bucurii și un călduros La mulți ani!

POȘTA CONCURSULUI

După cum am consemnat și în numerele precedente ale revistei, și acest nou concurs **Magazin istoric. Victoria**, este primit cu deosebit interes de cititori, mulți împărtășindu-ne, în scris sau telefonic, opiniile lor pe marginea acestei noi întîlniri cu istoria, după cum scrie **DUMITRA SOCOL**, din București. Iată, în continuare, alte fragmente din scrisorile sosite pe adresa concursului:

ROMAN MIHĂIESCU, din Timișoara: Acest nou concurs, cu o tematică atît de interesantă, mi-a produs o mare bucurie. Vă rog să primiți felicitările mele pentru această inițiativă, a organizării Concursului **Victoria**.

PAVEL COSTINESCU, din Cluj-Napoca: Mi-am pregătit din timp colecția 1975-1985, pe baza căreia sînt formulate întrebările, și am satisfacția de a fi găsit răspunsurile la primele două serii de întrebări (a apărut și a treia, în nr. 11/1985— n.n.).

DORINEL IFTODE, elev din Suceava: Împreună cu încă patru colegi de clasă am alcătuit o grupă de studiere a întrebărilor acestui concurs și sîntem hotărîți să participăm împreună, dînd toate răspunsurile exacte. **Succes, băieți!**

IOAN GH. SPIRIDON, din com. Berești-Tazlău, jud. Bacău; **VASILE PETREANU**, din Constanța; **LIVIU TĂNĂSESCU**, din Brașov: **După cum am precizat și în regulamentul concursului (nr. 9/1985), răspunsurile trebuie expediate toate odată, respectiv după apariția ultimei serii de întrebări, cel mai tîrziu pînă la 30 ianuarie 1986, data ștampilei poștale.**

IMPORTANT

Nu uitați să reînnoiți abonamentul dv. la Magazin istoric. După cum știți, abonamentele la revista noastră se pot face la toate oficiile poștale și la toți factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc. de la orașe și sate.

Precizăm că prețul unui număr este de 6 lei. Abonamentul pe 3 luni — 18 lei, pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei. La aceste sume se adaugă taxa poștală de remitere la domiciliu (25 bani pe număr), taxă care nu se percepe în cazul în care abonatul primește revista la locul de muncă.

SUMARUL SUMARELOR 1985

Istoria României

Contemporană

		Nr.	Pag.
Hotărîrea Academiei Republicii Socialiste România privind alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, în calitate de membru titular și președinte de onoare al Academiei	—	8(221)	2
Strălucită afirmare a prestigiului științei și culturii românești contemporane	—	1(214)	7-8
Documente inedite din arhive germane referitoare la 23 August 1944	— Bantea E.	6(222)	18-20
Burguri și castele transilvănene	— Bodea I.	2(215)	27-28
Istoria românilor în arta monumentală	— Buduru V.	4(217)	7-11
	— Ștefan M.	6(219)	5-10
		7(220)	8-11
În București, acum 50 ani	— Buduru V.	1 214)	50-53
	— Urcu I.	2(215)	50-53
	— Lăcustă I.	3(216)	48-51
	— Popescu R.I.	4(217)	48-51
		6(219)	46-49
		7(220)	52-52
		8(221)	50-53
		9(222)	56-61
		10(223)	46-49
		11(224)	44-47
		12(225)	54-57
Hermann Oberth	— Caranfil T.	12(225)	49-53
Creația artistică și istorică românească focar de cultură și civilizație	— Cândea V.	8(221)	7-9
Dimensiunea universală a istoriei românilor	— Cărțână I.	7(220)	12-14
Întregul popor român în lupta pentru obținerea victoriei	— Ceaușescu Ilie	5(218)	3-7
Cartea conștiinței de sine a poporului român	— Ceaușescu Ilie	7(220)	2-5
Inițiative ale României la O.N.U. (1965-1985)	— Chebeleu T.	6(219)	38-39
Nicolae Cartojan	— Chițimia I.C.	2(215)	9-11
Vasile Pârvan — profesorul meu	— Coman I.	5(218)	46-48
Marcu Beza — amintiri	— Darie C.	6(219)	21-24
Nicolae Titulescu la Academia Română	— Dobre Al.	3(216)	33-36
Ostași, muncitori, țărani pe frontul revoluției	— Dumitrache I.	8(221)	14-17
De pe frontul antihitlerist (documente)	— Duțu A.	4(217)	15-17
Fiicele României în războiul antihitlerist	— Ioniță E.	5(218)	12-13
Navele au rămas în port (mai 1944)	— Kosilnaki N.	8(221)	19-22
Revoluția română în acțiune (august 1944-martie 1945)	— Lache Șt.	2(215)	2-4,8
		3(216)	2-7
August 1944 — pe pămîntul dobrogean	— Lascu St.	8(221)	17-18
Delegații români consemnează (Viena, august 1940)	— Manolescu M.	8(221)	26-32
	— Pop V.	9(222)	14-17
		10(223)	9-20,32
Cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul" în războiul antihitlerist	— Marinescu Fl.	10(223)	21-23
1920. Un fals diplomatic revizionist	— Moisuc V.	2(215)	19-22
Cui folosește denaturarea adevărului istoric?	— Moisuc V.		
	— Popișteanu C.	12(225)	27-32
Însemnările lui Grigore Gafencu	— Murgescu C.	7(220)	51-56
	— Lache Șt.	8(221)	45-49,59
		9(222)	49-52,57
		10(223)	36-40
		11(224)	39-43
		12(225)	39-43
Forța motrice a devenirii istoriei noastre contemporane	— Mușat M.	4(217)	3-4
Odiosul Diktat de la Viena	— Mușat M.	8(221)	25-31
		9(222)	12-17
		10(223)	9-20
U.T.C. — trepte în timp	— Petculescu C.	5(218)	14-16,58
Popor de nemuritori, popor de eroi	— Ion Popescu-Puțuri	4(217)	5-6
Reporter de război pe frontul antihitlerist	— Popescu-Tracipone T.	1(214)	22-23
		2(215)	16-17
		3(216)	10
În consens cu mersul istoriei	— Popișteanu C.	7(220)	15-16
Ziua Victoriei la București	— Popișteanu C.		
	— Buduru V.		
	— Ștefan M.	5(218)	8-13
Coeligeranța	— Preda E.	5(218)	6-7

		Nr.	Pag.
Webrmachtul pătrunde în România (octombrie 1940)	— Preda E.	11(224)	21-22,27
		12(225)	22-26
1921. Un fals tratat germano-român şi ecoul său diplomatic	— Retegan M.	6(219)	43-45
Itinerar prin vetre voievodale; Itinerar istoric pe Dunăre; Germisara — Geoagiu băi; Vatra Dornei — la obîrşia legendelor	— Smărăndescu V.	4(217)	46-47
		5(218)	59-61
		6(219)	41-42
		7(220)	57-58
		8(221)	60-61
1939-1941. Ministrul S.U.A. la Bucureşti transmite	— Stanciu I.	4(217)	27-31
		11(224)	24-25
1936. O unanimă replică antirevizionistă	— Stănescu M.C.	2(215)	22-26
Sub semnul marilor idei novatoare	— Ştefănescu Şt.	1(214)	2-6
Tezaurul înţelepciunii înaintaşilor	— Ştefănescu Şt.	6(219)	2-4
Moment de glorie a ştiinţei şi culturii româneşti	— Ştefănescu Şt.	8(221)	2-4
În dialog cu istoriografia internaţională	— Theodorescu R.	6(221)	10-12
Contribuţia României la înfrîngerea fascismului	— Zaharia Gh.	1(214)	19-24
	— Cupşa I.	2(215)	14-18
		6(219)	8-12
		4(217)	12-15
Eforturi ale apărării naţionale româneşti în anii '30	— Zaharia Gh.		
	— Botoran C.	7(220)	27-32
Jornal do Brasil despre insurecţia română din august 1944	— Zaharia Gh.	8(221)	22-23

Modernă

Familia Negri	— Boldan E.	11(224)	11-12
		12(225)	17-21
Vot deschis pentru Unire	— Botar D.	2(215)	26
Istorici străini despre Unirea din 1859	— Cernatoni Al.	1(214)	26-28
Simon Bolivar în presa română a epocii	— Delureanu Şt.	9(222)	38-40,43
Cluj 1919: poporul român din întreaga Dacie	— Lapedatu Al.		
	— Teodor P.	12(225)	7-9
Români şi şvabi în lupta pentru dreptate şi libertate naţională	— Marin W.	12(225)	12-13
Un român în Arhipelagul indo-malaiez	— Marinescu A.	12(225)	planşele 1-4
The Cleveland Plain Dealer despre Unirea din 1918	— Moldovan D.	12(225)	14-15
În istoricele zile ale Marii Uniri	— Muşat M.		
	— Ardeleanu I.	12(225)	2-6
Constantin Brîncoveanu şi Vlad Ţepeş pe o pictură pe sticlă din veacul trecut	— Neagoe M.	10(222)	7
	— Popa A.	1(214)	28
Iaşi 1906. *Hora Daciei* la statuia lui V. Alecsandri	— Ştefan I.M.	2(216)	60
Mormîntul Anei Ipătescu	— Turlea P.	12(225)	10 11,21
Istoria României — argument pentru Unire	— Une Gh.	4(217)	18-20
Şt. Cicio-Pop şi Unirea din 1918	— Urechiă V. A.	1(214)	20-22
Amintiri contimporane	— Ursu I.	1(214)	25
1859. Unirea Principatelor	— Valentin B.	11(224)	planşele 1-4
Un român în Congo	— Zaharia D.	12(225)	16
Documente italiene despre Unirea din 1918			

Medie

Vlad-Vintilă de la Slatina	— Botar D.	2(216)	27-31
Diplomatul Daniel Fonseca în slujba lui Nicolae Mavrocordat	— Buduru V.	2(216)	40-43
Extraordinara biografie a unui manuscris: *Istoria Imperiului Otoman* de D. Cantemir	— Cîndea V.	1(214)	10-13
1666. Documente inedite din arhive britanice referitoare la români	— Cernovodeanu P.	9(222)	11-12
Roman — curte şi reşedinţă domnească	— Chiţescu L.	6(219)	17-18,20
Nürnberg 1502. O primă cronică străină despre Ştefan cel Mare (cronica moldo-germană)	— Chiţimia I.C.	10(222)	2-5
10 iunie 1587. Nunta domnească de la Tecuci	— David Gh.	1(214)	24-29
„Documentele" în piatră ale Iaşului	— David Gh.	9(222)	2-3
Românii în cronica *Oguz Namé*	— Deac A.	11(224)	20
Bătălia de la Călugăreni	— Dersuţeanu N.		
	— Brăila n C. I.	11(224)	2-7
Stema voievodului Litovoi	— Dogaru M.	10(222)	4-7
Un voievod necunoscut? (1273-1274)	— Dulamă I.	2(216)	61
Ţările române în documente celebre din sec. XV (Mapamondul Borgian)	— Dumitriu Snagov I.	6(219)	planşele 2-2,61
Comori de artă românească la Muzeul Vatican	— Dumitriu-Snagov I.	10(223)	8
Apărarea lui Horea	— Economu R.	2(215)	5-8
Mihai Viteazul — un portret necunoscut	— Giuvelca D.O.	6(219)	19-20
1523. Maximilianus Transylvanus despre Magellan	— Glück E.	7(220)	22-22,32
Descălecatul — sensul unei noţiuni istorice	— Gorovei Şt. S.	6(219)	11-12
		7(220)	17-19
		8(221)	40-44
Cancelaria domnească a lui Mihai Viteazul	— Ionescu-Nişcov T.	11(224)	8-10
Istoria românilor în *Enciclopedia* lui Diderot	— Lemny Şt.	7(220)	24-26,32
Voievodatul — mărturie a identităţii politice româneşti	— Lupaş I.		
	— Teodor P.	8(216)	18-22
Udrişte Năsturel	— Maxilia D.H.	4(217)	23-26
Ex libris C. Cantacuzino la Biblioteca Batthyaneum	— Mârza I.	3(216)	60
Horia — istoricul unui original portret	— Olariu C.I.	11(224)	26-27
Cronică din sec. XVIII	— Oprişiu V.	3(216)	61
Ţările românilor în zorii evului mediu: Ţara Amlaşului; Ţara Beiuşului; Ţara Bistrei; Ţara Bîrsei; Ţara Chioarului	— Popa R.	6(219)	12-16
		7(220)	20-21
		8(221)	42-43
		9(222)	26-27
		11(224)	18-19,25

		Nr.	Pag.
Un român la Waterloo	— Popovici I.	11(224)	36-38
Ion Neculce	— Strempel G.	5(218)	38-42
Nicolae Mavrocordat	— Vlad M.D.	8(221) 9(222)	36-39 7-10

Veche

Viața socială la geto-daci	— Berceanu B.	11(224	16-17
Ce datorăm oamenilor din paleolitic	— Brudiu M.	11(224)	14-15
Cultura Cucuteni — unică în Europa	— Ellis L.	4(217) 5(218)	21-22 42-45
Horațiu despre profilul moral al geto-dacilor	— Micu I.	3(216)	15-17
Statui imperiale romane la Tomis	— Rădulescu A.	2(215)	38-39
Depozitul de vase de argint de la Sucidava — Izvoarele	— Rădulescu A. — Cilante T.	10(223)	30-31
Remarcabilele cunoștințe astronomice la geto-daci	— Sanie S.	2(215)	12-13
Cucuteni — 5000	— Tun M.	11(224)	32

Istorie universală

Contemporană

În martie 1945, la Berlin	— Bernadotte F.	1(217)	35-38
Conferința miniștrilor afacerilor externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii (Moscova, 19-30 octombrie 1943)	— Bogdan C. — Colac S.	2(215) 3(216) 4(217) 5(218) 6(219) 7(220) 8(221)	44-49 36-39,47 40-45 54-58 50-53 36-40 54-59
Poporul italian nu vrea războiul	— Brestoiu H.	3(221)	24
„Brutala prietenie" dintre Hitler și Mussolini	— Busuioceanu A. — Constantiniu F.	2(215) 3(216) 4(217) 5(218)	54-58 52-56 52-56 49-52
America Latină și victoria Națiunilor Unite	— Buye C.	5(218)	34-37,45
Ultimele zile ale lui Jawaharlal Nehru	— Chalapathi Rau M. — Edwardes M.	2(215)	40-43
Africa în război, război în Africa	— Crowder M.	5(218)	29-32
Revista *Kritika* (R.P. Ungară) pe poziții elogioase față de un trecut condamnat de istorie	— Giurescu D.C. — Savu Al. Gh.	3(216)	23-26
Misiuni periculoase („flota secretă" britanică în al doilea război mondial)	— Hampshire C.A. — Antip F.	7(220) 9(222) 10(223) 11(224)	45-49 53-57 41-45 58-62
Sfîrșitul Marii Conflagrații. Capitularea Japoniei	— Mac Arthur D. — Li Zongren — Meretkov K.A. — Toshikazu Kase — Preda E.	9(222)	21-32
1940-1945. Pagini din rezistența vietnameză	— Moldoveanu M.	9(222)	46-48
De Gaulle-Churchill: Un duel secret	— Popișteanu C.	1(214) 2(215)	47-49 33-37
De la Dumbarton Oaks la San Francisco	— Preda E.	6(219)	34-40
Garbo redivivus	— Preda E.	10(223)	45
Asaltul final (înfrîngerea Germaniei naziste)	— Stemenko S.M. — Bradley O. — Montgomery B.L. — De Gaulle Ch. — Preda E.	5(218)	17-28
Străpungînd Linia albastră (însemnările unei aviatoare sovietice)	— Timofeeva-Egorova A. — Dolghin F.	11(224)	28-32
Locarno văzut cu ochii lui Aristide Briand	— Vercors — Marian P. B.	12(225)	41-43
La Montpellier — 800 comunicări	— D.P.	8(221)	62
Memoriile agenților secreți britanici amenințate	—	4(217)	17
Hugh Seton-Watson	—	4(217)	32

Modernă

		Nr.	Pag.
Cine a fost Louis Braille?	— Blatin L.	4(217)	61-62
O celebră colecție numismatică	— Iliescu G.	8(221)	58
Andreas Hofer — eroul Tirolului	— Manea M.	10(223)	54-56,61
Din vremea lui Pasvantoğlu	— Maxim M. — Florescu I.	11(224)	48-52
Montesquieu istoric	— Mureşanu C.	7(220)	41-44
Năstrușnica particulă „de"	— Săraţeanu L.	6(219)	57-60

Medie

Pagini de istorie islandeză	— Anobin G.	6(21)	25-29
Imperiile africane medievale ale aurului	— Breseanu St.	10(223)	50-53
Rugurile din Danemarca medievală	— Dahlegard I.	3(216)	57-59
La rădăcinile istoriei Africii	— Ki-Zerbo J. — Buzuloceanu A.	2(215)	39-32
Regatul mamelucilor (Egipt)	— Matei C.	3(216)	44-46
Cei patru cai de aur ai Veneţiei	— Popescu R.I.	10(223)	24
Cazul Colbert	— Sărăţeanu L.	1(214)	41-46
Califatul de Cordoba	— Şerbănescu A.M.	1(214)	54-58
Criptograma lui Roger Bacon	— Tihu N.	2(215)	59-62
Bartolomé de las Casas în apărarea indienilor sud-americani	— Williams E.U.	4(217)	57-60

Veche

Mormîntul princiar getic de la Sveştari	— Alexandrescu P.	3(216)	13-14
Marchizul Cai şi minunata zhi (descoperirea hîrtiei)	— Budura A.	10(223)	25-27
Un naî de acum 2 400 ani ?	— Budura A.	11(224)	39
Sigiliile chinezeşti de la Arad — între artă şi utilitate	— Hogea-Velişcu I. — Popovici I.	10(223)	28-29
Hiţiţii şi civilizaţia lor	— Iliescu G.	9(222)	44-45
A existat sclavie în Grecia antică?	— Moasé C.	11(224)	55-57
Masada — pagină a rezistenţei anti-romane (74 e.n.)	— Paul R.	6(219)	54-56
Pe urmele strămoşilor	— Ion Popescu-Puţuri	3(216) 6(219) 7(220) 8(221) 9(222) 10(223) 11(224) 12(225)	32 23 23-25 23-25 23-25 23-25 23-25 23-26
Santorin — Pompeiul Egeei	— Serbănescu A.M. — Ionel I.	10(223)	57-61
Confucius — 2 535 ani de la naştere	— Zou Ting	6(219)	20-22

Interviurile noastre

Acad. S.L. Tihvinski: Cu gîndul la viitorul congres	— Dolghin F.	2(215)	43
Acad. Béla Köpeczi: Interesul pentru istorie — o problemă de masă	— Dolghin F.	4(217)	39
Prof. Henri Michel: O strînsă cooperare între toţi istoricii	— Moisuc V.	5(218)	33
Prof. Hélène Ahrweiler, acad. Serghei L. Tihvinski, Sir Frederick W. Deakin: Colaborarea istoricilor — contribuţie la buna înţelegere	— Popişteanu C.	8(221)	12-13
Acad. Lu Jiaxi, preşedintele Academiei de Ştiinţe a Chinei: Un important eveniment în cadrul relaţiilor ştiinţifice chino-române	— Şarambei N.	1(214)	9
Dr. Piet Fontaine: Istoria — un dialog neîncetat	— Şerbănescu A.M.	1(214)	22
Prof. univ. dr. Robert Etienne: Istoria — păstrătoarea experienţelor umane	— Şerbănescu A.M.	3(216)	31
Colonel dr. Jean Pariscau: Omul — eroul principal al istoriei	— Ursu I.	6(219)	29
Acad. Ştefan Pascu: O nouă reuniune a istoricilor din întreaga lume. Al XVI-lea Congres internaţional de ştiinţe istorice	— Ursu I.	8(221)	5-6,9
Prof. T.C. Barker: Interesul românilor pentru istorie — un fapt extrem de pozitiv	—	7(220)	50

CONTENTS (Romanian History) M. Muşat, I. Ardeleanu, A. Lapedatu, P. Teodor, P. Ţurlea, W. Marin, D. Moldovan, D. Zaharia The Great Union of 1918 in New Documentary Sources ● E. Boldan The Negri Family (II) ● E. Preda October 1940: The Wehrmacht Marches into Romania (II) ● V. Moisuc, C. Popişteanu Who Benefits from Distortion of Historical Truth? ● I. Popescu-Puţuri The Arsacids (VI) ● C. Murgescu, Şt. Lache Grigore Gafencu (1892-1957): Memoirs ● T. Caranfil Hermann Oberth and the prototype of the First Interplanetary Rocket (1929) ● In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) M. Muşat, I. Ardeleanu, A. Lapedatu, P. Teodor, P. Ţurlea, W. Marin, D. Moldovan, D. Zaharia La Grande Union de 1918 dans des nouvelles sources documentaires ● E. Boldan Les Negri (II) ● E. Preda Octobre 1940: La Wehrmacht entre en Roumanie (II) ● V. Moisuc, C. Popişteanu À qui sert la dénaturation de la vérité historique? ● I. Popescu-Puţuri Les Arsacides (VI) ● C. Murgescu, Şt. Lache Grigore Gafencu (1892-1957): Mémoires ● T. Caranfil Hermann Oberth et le prototype de la première fusée interplanétaire (1929) ● A Bucarest, il y à 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) М. Мушат, И. Арделяну, А. Лапедату, П. Теодор, П. Цурля, В. Марин, Д. Молдован, Д. Захария Великое Воссоединение 1918 г. в новых документальных источниках ● Е. Болдан Семья Негри (II) ● Е. Преда Октябрь 1940 г.—Вермахт проникает в Румынию (II) ● В. Моисук, К. Попиштяну Кому служит извращение исторической правды? ● И. Попеску-Пуцурь Аршакиды (VI) ● К. Мурджеску, Ш. Лаке Григоре Гафенку (1892-1957): Воспоминания ● Т. Каранфил Герман Оберт и прототип первой межпланетной ракеты (1929) ● В Бухаресте, 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) M. Muşat, I. Ardeleanu, A. Lapedatu, P. Teodor, P. Ţurlea, W. Marin, D. Moldovan, D. Zaharia Die grosse Vereinigung von 1918 in neuen Dokumentationsquellen ● E. Boldan Die Familie Negri (II) ● E. Preda Oktober 1940 — die Wehrmacht marschiert in Rumänien ein (II) ● V. Moisuc, C. Popişteanu Wem nützt die Entstellung der geschichtlichen Wahrheit? ● I. Popescu-Puţuri Die Arsakiden (VI) ● C. Murgescu, Şt. Lache Grigore Gafencu (1892-1957): Erinnerungen ● T. Caranfil Der rumänische Gelehrte deutscher Abstammung Hermann Oberth und der Prototyp der ersten Weltraumrakete (1929) ● In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) M. Muşat, I. Ardeleanu, A. Lapedatu, P. Teodor, P. Ţurlea, W. Marin, D. Moldovan, D. Zaharia La gran Unión de 1918 en nuevas fuentes documentales ● E. Boldan La familia Negri (II) ● E. Preda Octubre de 1940 — El Wehrmacht penetra en Rumania (II) ● V. Moisuc, C. Popişteanu A quien sirve la desnaturación de la verdad histórica? ● I. Popescu-Puţuri Los Arsácidas (VI) ● C. Murgescu, Şt. Lache Grigore Gafencu (1892-1957): Memorias ● T. Caranfil El sabio rumano de origen alemana Hermann Oberth y el prototipo del primer cohete interplanetario (1929) ● En Bucarest, hace 50 años

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201, telex : 10376 prsfir.

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100.

REDACŢIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu Năstăşel, Ana Maria Şerbănescu, Marian Ştefan
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate. Preţul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti

42627